

SETA GÜVENLİK RADARI

2023' TE TÜRKİYE' NİN JEOPOLİTİK ORTAMI

100. Yıla Giriş

Editörler

Murat Yeşiltaş
Bilgehan Öztürk

SETA | RAPOR

Ocak 2023

SETA GÜVENLİK RADARI

2023'TE TÜRKİYE'NİN
JEOPOLİTİK ORTAMI

100. Yıla Giriş

COPYRIGHT © 2022

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 213
I. Baskı: 2023
ISBN: 978-625-8322-40-8

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 9885 | Faks: 202 223 6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstrabe 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +322 652 04 86

SETA GÜVENLİK RADARI

2023'TE TÜRKİYE'NİN
JEOPOLİTİK ORTAMI

100. Yıla Giriş

Editörler

Murat Yeşiltaş

Bilgehan Öztürk

İçindekiler

ÖN SÖZ

Burhanettin Duran 7

TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK GÖRÜNÜMÜ: 2023'ÜN ÖTESİNİ DÜŞÜNMEK

Murat Yeşiltaş, Bilgehan Öztürk 10

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ: KARŞILIKLI BELİRSİZLİĞİN JEOPOLİTİĞİ

Murat Yeşiltaş 20

TÜRKİYE VE AVRUPA İLİŞKİLERİ: SAVAŞIN GÖLGESİNDE YENİ FIRSATLAR

Hacı Mehmet Boyraz 32

TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİ: UKRAYNA'DAKİ SAVAŞIN ORTASINDA DERİNLEŞEN STRATEJİK VE EKONOMİK İLİŞKİLER

Muhammet Koçak 42

TÜRKİYE VE ORTADOĞU: YENİDEN KONUMLANMA

Murat Yeşiltaş, İsmet Horasanlı 50

SURİYE: NORMALLEŞME YA DA TIRMANMA

Kutluhan Görücü 56

DOĞU AKDENİZ: GELİŞMELER VE ÖNGÖRÜLER

Murat Aslan 64

TÜRKİYE-AFRIKA İLİŞKİLERİ

Tunç Demirtaş 72

SAVUNMA SANAYİİ

Rifat Öncel 80

TÜRKİYE'NİN TERÖRLE MÜCADELE STRATEJİSİ

Sibel Düz 86

ÖN SÖZ

Burhanettin Duran
SETA Genel Koordinatörü

2022’de uluslararası toplum Rusya’nın Ukrayna’ya müdahalesi ile jeopolitik bir şok yaşamıştır. Ukrayna müdahalesi askeri bir müdahale olmakla sınırlı kalmayıp hem küresel sistemi etkilemiş hem de Soğuk Savaş sonrası oluşan statükonun sürdürülebilir olmadığını göstermiştir. Aynı zamanda büyük güç rekabetinin de geri dönüşünü hızlandırmıştır. Yaşanan bu jeopolitik şokun ortaya koyduğu bir diğer husus ise Avrupa güvenliğinin kurulmuş ve tamamlanmış bir mesele olmadığıdır. Zira Ukrayna’ya müdahalesinden sonra NATO’nun 2022 stratejik konseptinde de görüldüğü gibi Rusya’nın yeniden Avrupa için geleneksel bir askeri tehdit olduğu teyit edilmiştir. Avrupa’nın güvenlik ve savunma mimarisi bir bütün olarak ele alındığında Avrupa ile Rusya ilişkisinin nereye doğru evrileceği ise halen bilinmemektedir. Öte yandan Rusya-Ukrayna savaşı, sadece bu meselelerle sınırlı kalmayıp koronavirüs (Covid-19) salgınıyla birlikte ortaya çıkan ekonomik kırılganlığı enerji fiyatlarındaki artış yüzünden derinleştirmiştir. Bu anlamda Avrupa’yı kış döneminde büyük bir zorluk beklemektedir. Rusya-Ukrayna savaşı bahsi geçen krizlere ek olarak gıda krizini ve gıda zincirinin ne derece kırılgan bir yapıya sahip olduğunu da ortaya çıkarmıştır.

Bu noktada bir tarafta büyük güç rekabetinin geri dönüşü, bir tarafta enerji krizi, bir tarafta ekonomik krizin derinleşmesi ve gıda krizi varken Türkiye 2022’de bütün bu meselelerin merkezinde yer almıştır. Örneğin Rusya-Ukrayna savaşında arabuluculuk çabaları ortaya koymuş, esir değişiminde ve tahıl koridorunun hayata geçirilmesinde büyük rol oynamıştır. Türkiye’nin bu çabaları, Türkiye-Batı arasında yeni bir ilişki ihtimalini ortaya

çıkarmıştır. Türkiye, Ukrayna krizinin çözümüne yönelik önemli bir rol oynarken aynı zamanda Orta Asya'da Türk Devletleri Teşkilatı nezdinde yeni bir jeopolitik portföyün oluşmasına imkan tanıyacak bir adım atmıştır.

Ortadoğu'ya baktığımızda ise Türkiye'nin 2021 sonunda attığı adımları takip etmesiyle birlikte 2022'de bölge ülkeleri ile normalleşmede hızlı bir süreç kaydedilmiştir. BAE, Suudi Arabistan ve İsrail gibi ülkelerle hızlı bir normalleşme sürecine şahitlik edilmiştir. Bunlara ek olarak Mısır ile benzer bir şekilde normalleşme sürecinin işletilmesi için büyük bir adım atılmıştır. Bu anlamda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Mısır Devlet Başkanı Abdülfettah Sisi arasındaki temas ve iki liderin basına yansıyan kareleri beklenmeyen bir gelişme olmakla birlikte önemli sonuçları beraberinde getirme potansiyeli taşımaktadır. Suriye ile ilgili ise Türkiye Cumhuriyeti Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın Moskova'da Suriyeli mevkidaşı Ali Mahmud Abbas ile görüşmesi on bir yıl aradan sonra Türkiye-Suriye arasında gerçekleştirilen en üst düzey temas olmuş ve 2022'de Türk dış politikasındaki önemli gelişmeler arasında yerini almıştır.

2022'de küresel anlamda ve Türkiye'de gelişen önemli olaylara değindikten sonra 2023 beklentilerine baktığımızda ise Rusya-Ukrayna savaşının ve büyük güç rekabetinin devam edeceği öngörülmektedir. Türkiye'nin 2023'te dış politika gündemindeki ana başlıklar olarak (i) Rusya-Ukrayna savaşı çerçevesinde ABD ve Rusya ile ilişkilerini, (ii) normalleşme çerçevesinde Suriye ile ilişkilerini ve (iii) Ege ve Doğu Akdeniz'de Yunanistan ile yaşanan gerilimleri sıralayabiliriz. Avrupa'da yaşanan enerji krizi ve Türkiye'nin enerjide bir merkez haline dönüştürülmesi projesi, 2023'te Türkiye'nin jeopolitik önemini artırabilir. Öte yandan Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik saldırgan tutumunun ve Ortadoğu'da normalleşme süreçlerinin devamına şahitlik edilecektir. Doğu Akdeniz meselesinde ise 2023'te Mısır ve İsrail'in Akdeniz'in doğusunda enerji odaklı politikaları Türkiye ile daha uyumlu hale gelebilir. Yunanistan'ın özellikle Libya'ya yönelik 2022'de takınmış olduğu bölücü ve meydan okuyucu tutum derinleşebilir. Nitekim Girit Adası'nın silahlandırılması ve bir güç merkezi haline getirilmesi projesi bu anlamda bir emare olarak karşımıza çıkmaktadır. AB'nin enerji ve ekonomik krizlerle mücadele etmek adına küresel oyunda daha belirgin ve aktif rol almasını beklemek gerekmektedir. Ancak ABD'de yaklaşan 2024 seçimleri ve AB üyesi olan ülkelerin iç siyasi dengeleri, İslamofobi ve yabancı düşmanlığı çerçevesinde düşünüldüğünde mevcut olumsuz ortamı daha da derinlere sürükleyebilir. Ortadoğu'ya ve Kafkaslara bakıldığında Rus aktivizminin artması, İran'daki iç huzursuzluğun ise Kafkaslara ve Ortadoğu'ya yönelmesi beklenmektedir. Öte yandan Irak'taki mevcut siyasi istikrarsızlık ve Moskova görüşmesi sonrası Suriye'de ya-

şanması beklenen dönüşüm; Suriye içerisinde yeni bir havanın oluşmasına imkan tanıyabilecekken, Irak'taki kargaşanın da uzun vadede ortadan kalkmamasına yol açabilir. Türk dış politikasında yeni bir açılım haline gelen Afrika Kıtası'na yönelik mevcut politika ise devam edecek ve Yeniden Asya politikası çerçevesinde Güneydoğu Asya ülkeleri başta olmak üzere Türkiye'nin yeni inisiyatifler üstlenme gündemi devamlılık arz edecektir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın genişlemesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) gözlemci statüsünün güçlendirilmesi ve teşkilatın Çin ve Rusya gerçeğine rağmen kültür, dil ve ekonomi bağlamında yeni bir gerçek haline gelmesinin 2023'te hızlanması muhtemeldir.

Bütün bu jeopolitik hesapların ötesinde 2023'te Türkiye için büyük önem arz eden bir husus da yaklaşmakta olan seçimlerdir. 2023 seçimleri öncesinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerilim, ülkenin dış politika gündemindeki en kritik konu olmaya devam etmektedir. Almanya'nın Türkiye ile Yunanistan'ı bir araya getirerek tansiyonu düşürme çabalarına karşılık Ankara somut önerilerde bulunurken Atina ise gereken ilgiyi göstermemiştir. Türkiye genel seçime giderken dış politika hareketli olmaya devam edecek ve seçimin sonucuna bağlı olarak dış politikada bir kırılma yaşanabilecektir. Seçimleri iktidarın kazanması durumunda mevcut dış politika sürdürülecek ve Türkiye jeopolitik konsolidasyonu sağlayacaktır. Muhalefetin seçimi kazanması durumunda ise tüm jeopolitik hesaplar yeniden yapılmak zorunda kalınacaktır. Hükümet değişikliği söz konusu olduğunda Türkiye'nin AB, ABD, Rusya ve Suriye gibi son on yıla damga vurmuş sorun alanlarında büyük bir dönüşüm beklenmelidir. Hükümet değişikliğinin olmaması halinde ise halktan mevcut dış politikasında onay almış olduğunu düşünen bir AK Parti hükümetinin daha cesur bir şekilde mevcut sorunlara yaklaşması; yeri geldiğinde uzlaşmacı, ara bulucu ve doğrudan tehdit hissettiğinde ise meydan okuyucu olması beklenebilir.

Bu minvalde *SETA Güvenlik Radarı 2023'te Türkiye'nin jeopolitik ortamını, Türkiye'nin dış politika girişimlerinin önemli sıcak noktalarını ve Türkiye'nin güvenliğini ilgilendiren konuların analizini yapmayı hedeflemektedir. Bu sıcak noktaların Türkiye'nin ulusal güvenliğini etkilemesi muhtemeldir. Bu rapor Türkiye'nin güvenlik ve dış politikalarına ilişkin gelecekteki muhtemel yollar ve yaklaşımlar için bazı tahminler sunmaktadır. SETA Güvenlik Radarı, Türk dış politikasıyla ilgili analizler sunarak karar alıcı çevrelerde ve Türkiye'nin başlıca güvenlik ve dış politika gündemleriyle ilgilenenler arasında bir yaklaşım ve farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır.*

Bu rapora katkıda bulunan tüm ekibe teşekkür ederim.

TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK GÖRÜNÜMÜ: 2023'ÜN ÖTESİNİ DÜŞÜNMEK

Murat Yeşiltaş

Bilgehan Öztürk

01

2022'NİN ÖZETİ

- 1 ABD'nin YPG'ye desteğini devam ettirmesi ve Türkiye'nin YPG'ye yönelik mücadelesi ikili ilişkilerdeki yapısal sorunlardan biri olmaya devam etti.
- 2 Cumhurbaşkanı Erdoğan, Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un daveti üzerine ilk kez tertip edilen Avrupa Siyasi Topluluğu zirvesine katıldı.
- 3 22 Temmuz'da Türkiye, Rusya ve Ukrayna arasında İstanbul'da Ukrayna ve Rusya'dan tahıl ihracatını mümkün kılan Tahıl Koridoru Anlaşması imzalandı.
- 4 Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye rejimi ile görüşülebileceğini söyledi.
- 5 Bir dizi girişim sonucunda Türkiye başta BAE, Suudi Arabistan ve İsrail olmak üzere bölge ülkeleriyle iş birliğini önemli ölçüde artırırken Katar ile stratejik ilişkilerini derinleştirdi.
- 6 Bu yıl içinde yapılan yeni anlaşmalar ile Türkiye Afrika'da toplamda yirmiden fazla ülke ile savunma sanayii alanında iş birliği gerçekleştirdi.
- 7 Türkiye; Avrupa, Afrika, Asya, Ortadoğu ve Latin Amerika bölgelerinden çeşitli ülkelerle savunma ve askeri iş birliği anlaşmaları imzaladı.
- 8 20 Kasım 2022'de Türk Hava Kuvvetleri Pençe-Kılıç Hava Harekati ile Irak'ın kuzeyindeki Kandil, Asos ve Hakurk bölgeleri ile Suriye'nin kuzeyindeki Ayn el-Arap, Tel Rifat, Cezire ve Malikiye bölgelerini hedef aldı. Ayn el-Arap'taki PKK hedefleri ilk kez kapsamlı bir hava harekatiyle hedef alındı.

Türkiye, Ukrayna'daki savaştan Güney Kafkasya'daki kırılgan barışa, İran'daki yaygın kitlesel protestolardan Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyinden gelen terör tehditlerine ve Türkiye-Yunanistan gerilimine kadar uzanan bir dizi jeopolitik, güvenlik ve istikrarsızlaştırıcı zorluğun merkezinde yer almaktadır. Ege ve Doğu Akdeniz üzerinden büyük güç politikaları, koronavirüs (Covid-19) salgınının ekonomik etkileri ve mevcut zorlukları şiddetlendiren kitlesel düzensiz göç gibi daha küresel ve ulus ötesi sorunların olumsuz etkileri Türkiye'nin jeopolitik ve güvenlik ortamını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Türkiye böylesine zorlu bir ortama paralel olarak söz konusu risk ve zorlukların yıkıcı etkilerini azaltmak için belirli başa çıkma mekanizmaları ve politikaları ortaya koymakta ve krizlerden doğabilecek fırsatları mümkün olduğunca değerlendirmeye çalışmaktadır.

Küresel eğilimler ve değişimler tek tek ülkelerin veya devletlerin politikalarını uygulayabilecekleri ve ayrıca stratejik yönelimlerini belirleyebilecekleri ortamı her zamankinden daha fazla şekillendirmektedir. Koronavirüs salgını ve ardından gelen ekonomik sorunlar gibi küresel süreçler, ABD'nin lider güç olarak etkisindeki görece düşüş ile Asya Pasifik bölgesine yönelik stratejik ve jeopolitik yeniden yönelimi küresel siyasetin yeniden şekillendiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bununla eş zamanlı olarak ABD'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesine yönelik giderek azalan ilgisi de hem Türkiye'nin hem de diğer bölge ülkelerinin siyasetleri üzerinde belirleyici bir etki doğurmaktadır. Ukrayna'daki savaş dışında tüm bu süreçler uzun vadeli olgular olarak öne çıkmaktadır. Devam eden ve var olan makro eğilimler ve kaymalar, 2022'de Ukrayna'da yaşanan ve en azından şimdilik ABD'nin dikkatini büyük güç siyaseti açısından Çin'den Rusya'ya çeviren savaşla birleşmiş görünmektedir.

Rusya-Ukrayna savaşının ardından yaşanan jeopolitik şok, Tayvan üzerinden gerçekleşen ABD-Çin rekabeti ve Avrupa ile Rusya arasında klasik jeopolitik rekabetin geri dönmesine ek olarak; artan enerji fiyatları, enerji güvensizliği ve

gıda güvenliğinin kırılganlığı, uluslararası sistemin istikrarı için varoluşsal bir tehdit oluşturmakta ve devletlerin uluslararası politikadaki stratejik yönelimlerini değiştirmektedir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve Haziran 2023'te genel seçimlere gidiyor olması, Türkiye genelinde yaşanan krizlerin maliyetlerinin düşürülmesini ve en önemli konulara yoğunlaşılmasını zorunlu kılmaktadır.

Uluslararası politikadaki tüm aktörler gibi Türkiye de dünya siyasetindeki bu kapsamlı dönüşüm sürecinden etkilenmektedir. Söz konusu dönüşüm sürecinin Türkiye üzerindeki en ani ve doğrudan etkisi, son on yıl içinde ara sıra yaşanan birkaç yumuşama örneği dışında ABD ile ilişkilerinin istikrarlı bir şekilde kötüleşmesi olmuştur. Türkiye ile ABD arasındaki uzun vadeli stratejik önceliklerin farklılaşması, iki ülke arasında çok sayıda tekil ve zahiren birbirinden bağımsız krizin ortaya çıkmasına elverişli bir ortam oluşturdu. ABD'nin ihmali veya en azından Türkiye'nin ulusal güvenlik kaygılarına gereken önemi vermemesi, Türkiye'yi temel ulusal çıkarlarını güvence altına almak için dış ve güvenlik politikalarında daha "özerk" ve muhtemelen daha güvenlik odaklı bir tutum benimsemeye itti. Bu daha otonom ve güvenlik odaklı davranış, Türkiye'nin savunma sanayi-

inde daha az dışa bağımlı olmaya yönelik kararlı olmasını ve artan yatırımları da beraberinde getirmiş ve bu durum da otonom ve güvenlik odaklı yaklaşımı daha fazla güçlendirmiştir.

Öte yandan Türkiye'yi daha özerk hareket etmeye zorlayan ortam ve dinamikler aynı zamanda çok taraflılığın dramatik bir şekilde geri çekildiği ve ABD'nin çok daha az ilgilendiği bir dönemde Türkiye'nin bölgesel rakiplerinin de daha iddialı ve cesur hareket etmeleri için bir motivasyon kaynağıydı. Bu "boşluk" ve uygun ortam, Türkiye ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki diğer bölgesel güçleri herkes için sürdürülemez ölçekte şiddetli bir jeopolitik mücadelenin içine hapsetti. Bölgesel aktörler arasındaki jeopolitik çatışmanın beyhude veya tüketici doğasına ilişkin bu farkındalık, Kuzey Afrika'da ve Ortadoğu'da bir normalleşme ve yakınlaşma döneminin başlamasına yol açtı. Ancak Türkiye ile bölgesel rakipleri arasındaki normalleşme ve yakınlaşma, Türkiye'nin özellikle Ortadoğu ülkeleri ile olan dış ilişkilerine özgü münferit bir gelişme değildir. Bu durum daha ziyade, Türkiye'nin dış politikasında manevra yapabilmek için çok daha rahat bir alan oluşturma hamlesinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Yıllardır ulusal çıkarlarına yönelik varoluşsal tehditlerle karşı karşıya gelen Türkiye'nin çıkarlarını güvence altına almak için zaman zaman askeri güç kullanımına başvurması ve benimsediği daha "çatışmacı" tavrın da dış politikada manevra alanını daralttığı bir sır değildir. Artık Türk dış politikası,

geçmişin kararlı ve çatışmacı politikalarıyla elde ettiği kazanımları muhafaza etmek amacıyla bazı ülkelerle gergin olan bağlarını onarmak ve müttefik sayısını artırmak için diplomasisini daha fazla kullanmaktadır.

2022: YENİ BİR JEOPOLİTİK HESAP DÖNEMİ

2022'de Türkiye'nin güvenlik ve jeopolitik görünümü, büyük güç politikaları, küresel salgının ekonomide devam eden etkileri ve Ukrayna'daki savaş gibi hem makro hem de küresel ve bölgesel eğilimler ve gelişmelerle şekillendi. Türkiye'nin bu eğilim ve gelişmelere tepkisi, 2021'in sonlarından itibaren dış ve ekonomi politikalarında nüanslı tutumlar şeklinde ortaya çıktı. "Ticaret devleti" kavramının ve siyasetinin kendine özgü bir versiyonunun pratiğini oluşturan normalleşme/yakınlaşma girişimlerinde ekonomik kaygılar tartışmalı bir rol oynasa da Türkiye 2022'de normalleşme siyasetini konsolide etmeyi başardı. 2022'nin bütününe yayılan asıl mesele ise Türkiye'nin, savaşın olumsuz etkilerini azaltmak için Ukrayna'daki savaş çerçevesinde kendine özgü bir tarafsızlık tanımlaması ve uygulamasıydı.

NORMALLEŞME

2022'de Türk dış politikasının en baskın temalarından biri hiç şüphesiz Türkiye'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki bazı bölgesel aktörlerle ve aynı zamanda Ermenistan ile başladığı geniş çaplı normalleşme/uzlaşma çabalarıydı. Türkiye'nin İsrail, Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve hatta Ermenistan ile gerilen ilişkileri; her ülkenin bölgedeki ve dünyadaki kendi ulusal kapasitesine göre değişen düzeylerde Türkiye açısından çeşitli sorunlara yol açmıştı. Dolayısıyla Türkiye'nin normalleşme çabaları, uzun süredir anlaşmazlığa düştüğü aktörlerin neden olduğu ya da şiddetlendirdiği sorun ve güçlükleri aşma girişimi olarak ortaya çıktı. Türkiye'nin devam eden normalleşme çabalarından beklentisi, eski "hasım" veya rakiplerinden bazılarını somut ve elle tutulur çıkarları paylaşarak ortak haline dönüştürmektir. Bu tür çabalar arasında; İsrail doğal gazını Avrupa pazarlarına ihraç etmek için İsrail ile Türkiye arasında bir doğal gaz boru hattı inşa edilmesi konusu ve Türkiye'nin yerli savunma ürünlerini Suudi Arabistan ve BAE ile birlikte ihraç etme ve ortak üretim yer almaktadır.

Tüm bu normalleşme/uzlaşma çabaları son yıllardaki başarıları farklı bir yaklaşımla pekiştirme ve korumaya matuf Türk dış politikasının daha geniş perspektifine de uymaktadır. Tüm bu jeopolitik ve askeri mücadelelerde Türkiye en azından temel çıkarlarını korumaya aldı ve ardından mezkur ülkelerle normalleşme/uzlaşma sürecini başlattı. Türkiye, söz konusu ülkelerle normalleşme/uzlaşma sürecinden farklı dinamiklere ve hesaplara tabi olmasına rağmen 2022'de Suriye rejimi ile ilişkilerini normalleştirme isteğinin

“

Hükümet olarak iç siyasette olduğu gibi dış politikada da dayatmaları kabul etmiyoruz. Türkiye'nin kazanımlarını daha ileriye taşımak için üç kıtayı birleştiren stratejik ko-numumuza mütenasip şekilde farklı bölgesel kuruluşlarla ilişkilerimizi geliştiriyoruz. Ne Batı için Doğu'ya sırtımızı dönüyor ne de Kuzey ülkeleriyle bağlarımızı güçlendirirken Ortadoğu ve Afrika'yı ihmal ediyoruz.

Recep Tayyip Erdoğan
Türkiye Cumhurbaşkanı

”

sinyallerini de birden fazla kez verdi. Moskova'nın Ankara ile Şam arasındaki ilişkileri normalleştirmeye yönelik çabaları, muhtemelen Türkiye'nin Ukrayna'daki savaş için Rusya ile kurduğu karmaşık denge çerçevesinde karşılama-sı gereken Moskova yönetiminin süregelen ısrarının bir sonucudur. Ayrıca Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve Haziran 2023'te genel seçimlere gidiyor olması, Türkiye genelinde yaşanan krizlerin maliyetlerinin düşürülmesini ve en önemli konulara yoğunlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Şam ile olası bir normalleşme, varsayımsal olarak Ankara'nın yalnızca YPG tehdidinde odaklanmasının ötesinde mültecilerin geri dönüşüne de imkan tanıyacak bir anlaşmaya varılması hedefini gütmektedir. Nitekim on bir yılın ardından ilk kez savunma bakanlarının Moskova'da bir araya gelmesi bu durumu açıkça göstermektedir.

TİCARET DEVLETİNE GERİ DÖNÜŞ

Türkiye ile ortakları arasında devam eden normalleşme/yakınlaşma sürecinin gözle görülür ekonomik boyutu, 2000'lerin başında Türk dış politikasını açıklamak için bir çerçeve olarak da kullanılan “ticaret devleti” kavramını çağrış-tırmaktadır. Süregelen normalleşme/uzlaşma çabaları, sadece ekonomik çıkar-lar üzerinden yürütülme de Türkiye ile BAE ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerde olduğu gibi en azından bazı süreçlerde merkezi bir role sahiptir. Bu ülkelerin ihtiyaçlarının zamansal ve sektörel açılardan örtüşmesi ilişkilerde yeni bir sayfa açılmasını mümkün kılmıştır. Türkiye'nin ekonomik sıkıntılarını, yabancı fonların ve yatırımların girişini güvence altına almayı birincil öncelik haline getirirken; Suudi Arabistan ve BAE, bunu sağlayabilecek kaynak

zengini ülkeler olarak öne çıkmıştır. Ekonomik iş birliği umutlarının ve yakınlığının nispeten daha uzak olduğu İsrail, Mısır ve Ermenistan'a kıyasla, Türkiye'nin normalleşme/uzlaşma veya daha somut sonuçlar elde ederek ilerleyebildiği ülkelerin de bu iki ülke olması tesadüf değildir.

UKRAYNA'DAKİ SAVAŞ

Türkiye Ukrayna'daki savaş öncesinde ve savaş sürecindeki dış politika aktivizmi nedeniyle sadece bölgesel değil küresel düzeyde de ön plana çıkmıştır. Çatışmalar tüm hızıyla devam ederken Ukrayna ve Rusya dışişleri bakanlarını Türkiye'de bir araya getirme ve etkileri savaşın yakın çevresinin çok ötesine geçen Tahıl Koridoru Anlaşması'na aracılık etme gibi çığır açıcı sonuçlar elde ederek diplomatik profilini yükseltmiştir. Bununla birlikte savaştaki benzersiz konumunu, her iki tarafla da konuşabilme yeteneğine borçlu olsa da bu, tesadüfi bir sonuç değildir;

Ankara'nın hem Kiev hem de Moskova ile ilişkilerinde yıllarca süren bilinçli yatırımlarının bir ürünüdür. Türkiye'nin savaştaki tarafsızlığı, savaşta taraf tutamayacak kadar iki tarafla da ilişkilerinin vazgeçilmezliğinin bir uzantısıdır. Bu itibarla Türkiye, birden çok düzeyde karmaşık bir dengeleme eylemi uygulamaktadır. Ankara'nın hem Kiev hem de Moskova ile olan samimi ilişkileri her iki taraf nezdinde bir güvenilirlik kaynağıysa diğer önemli kaynak da Türkiye'nin özerkliği ve ulusal kapasitesidir. Türkiye, yıllar içinde artan stratejik özerkliği sayesinde artık Batılı müttefiklerinden bağımsız politikalar üretebilmekte ve politika seçimleri için bu ülkelerle gerilim riskini alarak ağır baskılara direnebilmektedir. Ayrıca Türkiye Ukrayna'ya Bayraktar S/İHA'ları ve mühimmat ikmal ile Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni ileri sürerek Rus savaş gemilerinin Türk Boğazlarından geçişini engellemesi örneklerinde olduğu gibi “sopa” kullanıp muhataplarını kısıtlama yeteneğine de sahiptir.

Genel olarak Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Soğuk Savaş'tan sonra inşa edilen bölgesel ve uluslararası statükonun doğasını değiştirdi ve aktörleri stratejik yönelimlerini yeniden formüle etmeye zorladı. Ukrayna'daki savaşın Ankara açısından stratejik sonuçlarından biri Türkiye'yi jeopolitik konumunu yeniden hatırlamaya ve artırmaya –Avrupa ve ABD karşısında NATO içindeki yerini yeniden ayarlamaya ve kendisini ortaya çıkan duruma göre yeniden konumlandırmaya– zorlayan yeni bir jeopolitik gerçekliğin ortaya çıkmasıdır. Avrupa

Türkiye, yıllar içinde artan stratejik özerkliği sayesinde artık Batılı müttefiklerinden bağımsız politikalar üretebilmekte ve politika seçimleri için bu ülkelerle gerilim riskini alarak ağır baskılara direnebilmektedir.

güvenlik ve savunma mimarisinin geleceği açısından da Türkiye stratejik bir konumda ve önemde olduğunu göstermiştir.

2023: JEOPOLİTİK BİR DEĞİŞİM Mİ, STRATEJİK KONUMUN GÜÇLENMESİ Mİ?

Türkiye'nin savaştaki karmaşık dengeleme eylemi, Ukrayna'daki savaşa özgü değildir. Öncelikle stratejik özerkliğini ve ikinci olarak da jeopolitik portföyünde çeşitliliği sağlamaya yönelik çok daha geniş bir stratejik ve jeopolitik yönelimin parçasıdır. Türkiye'nin genel olarak Batı ile ilişkilerini, pratik iş birliği ilişkileri ile dengeleme yönündeki uzun vadeli arayış ve pratiği 2023'te de devam edecektir. Bu yönelim ve Ukrayna'daki savaşın devamı doğrultusundaki beklentisi, Türkiye'nin 2023'te de mevcut dengeleme ve tarafsızlık politikasını sürdürmesine işaret etmektedir. Yeni yılda gerilimi azaltmak için belirli fırsatlar ve hatta yeni müzakere turları ortaya çıkabilir ve Türkiye'nin bu fırsatlara öncülük edip inisiyatif alması kuvvetle muhtemeldir.

Türkiye'nin dış ilişkilerini düzenlemedeki "ticaret devleti" potansiyeli de 2023'te devam edecek gibidir zira ekonomik sıkıntıları kısa vadede aşılacak türden görünmemektedir. Ayrıca dünya ekonomisinin küresel salgının ağır maliyetlerinin etkisinde kalmaya devam etmesi ve 2023'te küresel bir durgunluk beklentisi nedeniyle Türkiye dışındaki hemen hemen tüm ülkeler için ekonomik kaygılar merkezi bir yer tutacaktır. Bu ekonomik görünüme paralel olarak Türkiye ile ortakları arasında yürütülen normalleşme/uzlaşma sürecinin 2023'te de devam etmesi ve muhtemelen derinleşmesi beklenmelidir.

Türk dış politikasının görece yeni bir bileşeni olan savunma sanayii, 2022'de olduğu gibi 2023'te de yükselişini hız kesmeden sürdürecektir. Stratejik bir sektör olan Türkiye'nin yerli savunma sanayiindeki gelişmelerin alanın ötesinde yansımaları bulunmaktadır. Türkiye, şimdiden "S/İHA diplomasisi" veya "savunma diplomasisi" olarak anılmaya başlanan savunma ürünleri ihracat pazarlarını hem nicelik hem de nitelik olarak büyütme yolunda ivme kazanmıştır. Ukrayna'daki savaş, Rusya'nın birçok ülkeye savunma ürünleri ihraç etme kapasitesini önemli ölçüde azaltmış ve savaş 2023'te de devam edeceği için Moskova yönetiminin ihracat ve tedarik kapasitesinin yıl boyunca daha da azalması beklenmektedir. Rusya'nın özellikle Asya, Ortadoğu, Afrika ve Latin Amerika'da bıraktığı boşluğu Türkiye'nin doldurma potansiyeli bulunmaktadır.

Türkiye'nin sınırları içinde ve dışında terörle mücadele çabaları 2023'te de devam edecektir. Türkiye 2022'de terörle mücadele operasyonlarını özellikle Irak'ın kuzeyinde daha da derinleştirmişse de operasyonel ve stratejik hedeflerine henüz tam olarak ulaşabilmiş değildir. Bu nedenle, Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde devam eden terörle mücadele hedeflerini tamamlama girişiminde

bulunması ve ayrıca PKK terör örgütünün Suriye kanadı YPG'nin belirlenmiş sözde liderleri ve Suriye'nin kuzeyindeki üyelerine yönelik hedef operasyonlarını sürdürmesi muhtemeldir. İstanbul Taksim'deki bombalı saldırının gösterdiği gibi YPG tehdidi halen cari ve aktif olduğundan Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki YPG kontrolündeki bölgelere sınır ötesi askeri harekatı 2023'te muhtemel görünmektedir. Eğer rejim ile bir anlaşma ortaya çıkmazsa Türkiye Suriye'de askeri bir operasyon için hazır görünmektedir.

2023'te Türk-Amerikan ilişkilerinde en önemli konu ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Robert Menendez'in önünü tıkadığı yeni parti F-16 savaş uçakları ve modernizasyon kitlerinin Türkiye'ye ihracatı olacaktır. Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde YPG'ye karşı gerçekleştirmeyi planladığı sınır ötesi askeri harekat da ikili ilişkileri germe riski taşımaktadır. ABD Başkanı Joe Biden'ın 2023'te Türkiye'de gerçekleşecek olan cumhurbaşkanı seçimi öncesinde tercih edeceği hareket tarzına bağlı olarak kendi seçimlerinde olduğu gibi açıkça Erdoğan karşıtı bir duruş benimsemesi durumunda Türk iç siyaseti de iki ülke arasında bir gerilim kaynağı olabilir.

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde Ege ve Doğu Akdeniz'deki rekabetin deniz bölgeleri üzerinden tırmanma olasılığı yüksek görünmektedir. Yunanistan'ın Girit'e ait olduğunu iddia ettiği deniz yetki alanı meselesi ile Türkiye ve Libya'nın ikili olarak sınırlandırılmış münhasır ekonomik bölgeleri arasındaki çatışma, 2023'te Ankara-Atina ilişkilerindeki tansiyonu yükseltmeye neden olabilir. 2023'ün ortalarında yapılacak her iki ülkedeki seçimler dikkate alındığında var olan rekabet derinleşirse gerilimi azaltma ve üçüncü taraf müdahalesi için diplomatik ve jeopolitik manevra kabiliyeti oldukça sınırlı kalabilir. Ayrıca Türkiye-Yunanistan gerilimi Türkiye-ABD ilişkilerinde de bir dinamik haline gelmiştir. Dolayısıyla 2023'te Türk-Yunan ilişkilerinde yaşanacak gerilimlerden Türk-Amerikan ilişkilerinin de etkilenmesi ihtimali belirgindir.

Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde, 2023'te ikili ilişkilerin stratejik niteliğinin daha da pekiştirilmesi beklenmelidir. Türkiye yeni özgürleştirilen Karabağ bölgesinin kalkınması ve istikrara kavuşturulması ve askeri iş birliğinin sürdürülmesi konularında Azerbaycan'a desteğini sürdürecektir. Türkiye ayrıca Azerbaycan ile Ermenistan arasında daha fazla askeri gerilimi önlemek için çabalarını yoğunlaştıracaktır. 2023'te Türkiye'nin Azerbaycan ile ilişkilerinin yörüngesinin de daha geniş enerji jeopolitiği bağlamında sonuçları olacaktır. Rusya Devlet Başkanı Putin'in Türkiye'yi bir enerji üssü haline getirme önerisi gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanan mevcut enerji koridorunun, Türkmenistan'ın katılımı ile kapasitesinin yükseltilmesi muhtemeldir.

Ukrayna'daki savaş 2023'te de devam edecek ve Türkiye'nin gündemindeki merkezi yerini koruyacaktır. Ankara hem Kiev hem de Moskova üzerindeki nüfu-

zunu kullanarak tahıl anlaşmasını periyodik olarak yenileme çabalarını sürdürecektir. Türkiye ayrıca 2023 boyunca taraflar arasındaki barış görüşmelerinin yeniden başlaması ve gerilimin azalması için her fırsatı değerlendirecektir.

2023'te Ortadoğu'nun baskın gündemi birçok ülke arasında devam eden normalleşme/uzlaşma çabaları olacaktır. Bölgedeki normalleşme/uzlaşma çabalarının devam etmesinin önündeki en büyük engel aşırı sağcılar da içinde barındıran yeni İsrail hükümeti olacaktır. Doğu Kudüs ve Gazze'deki ciddi bir tırmanış hem İbrahim Anlaşmaları'nı hem de Türkiye-İsrail normalleşme/yakınlaşma sürecini sına ve etkileme potansiyeline sahiptir.

Kuzey Afrika'da Türkiye'nin asıl ilgi alanı Libya olacaktır. Türkiye ve Libya, sadece Doğu Akdeniz'deki iddialarını pekiştirmek için değil aynı zamanda Cezayir'in Avrupa'nın enerji ihtiyacı için alternatif bir kaynak olarak ortaya çıkmasıyla Avrupa'nın enerji ihtiyacını daha fazla karşılama fırsatını değerlendirmek için hidrokarbon arama ve üretimi alanındaki iş birliklerini artırabilir. Türkiye ve Cezayir hem Türkiye'nin hem de Avrupa'nın enerji talebini karşılamak amacıyla 2023'te enerji sektöründeki mevcut iş birliklerini geliştirebilir. Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde en baskın gündem savunma ihracatı olmuştur. 2023'te birçok Afrika ülkesinin savunma ithalatında Türkiye'nin payının artması muhtemeldir. Rusya'nın Ukrayna'daki savaşın uzaması nedeniyle Afrika savunma pazarından kısmen çekilmesi Türkiye'nin ihracat kapasitesini artıracaktır.

2023 cumhurbaşkanı seçimi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılını tamamladığı bir döneme rast gelmektedir. Önümüzdeki bir yıl boyunca Türkiye'nin jeopolitik ve güvenlik ortamı oldukça rekabetçi ve kısıtlayıcı olacak ve Türkiye'nin yeni yüzyıldaki stratejik yönelimiyle ilgili birbiriyle rekabet eden jeopolitik projeler gündemde olmaya devam edecektir. 2023 yılı sadece iç siyaset değil Türkiye'nin bölgesel ve küresel stratejik yönelimi açısından da ülkenin yeni yüzyılının başlangıcı olacaktır. Bu noktada seçimlerin Türkiye'nin jeopolitiğini şekillendirecek belki de en baskın dinamik olacağını söylemek mümkündür.

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ: KARŞILIKLI BELİRSİZLİĞİN JEOPOLİTİĞİ

Murat Yeşiltaş

2022'NİN ÖZETİ

- 1 Türkiye ile ABD arasında F-16 uçak satışı konusunda varılan uzlaşma ikili ilişkilerde öne çıkan en pozitif gelişmelerden biri oldu.
- 2 Türkiye ve ABD'nin iş birliğini artırmak için stratejik mekanizma başlatmaları ikili ilişkilerde ekonominin öne çıkmasını sağlayan bir gelişme oldu.
- 3 Rusya-Ukrayna savaşı, Türk-Amerikan ilişkilerine dahil olan bir konu olarak öne çıktı ve iki ülke farklılıklar söz konusu olsa da önemli bir gerginlik yaşamadı.
- 4 ABD'nin YPG'ye desteğinin devam etmesi ve Türkiye'nin YPG'ye yönelik mücadelesi ikili ilişkilerdeki yapısal sorunlardan biri olmaya devam etti.
- 5 Türk-Yunan ilişkilerindeki gerginlik, Türk-Amerikan ilişkilerini etkileme potansiyeli taşıdı.

Son yıllarda Türkiye-ABD arasında farklılık gösteren noktalar artarken ortak paydalar ise azalmaya devam etmiştir. ABD Başkanı Joe Biden'ın Beyaz Saray'a gelişinin genel olarak ikili ilişkileri olumsuz etkilemesi beklenmesine rağmen 2022'de ilişkilerin daha kötüye gitmesine neden olacak kadar önemli bir olay yaşanmamıştır. Ancak iki ülke arasındaki sorunlar varlığını halen devam ettirmektedir. 2022, bölgesel ve küresel meselelerde bir önceki anlaşmazlıkların devam ettiği ancak potansiyel birlikte çalışma alanlarının da aktif olarak değerlendirildiği bir yıl olduğu söylenebilir. Ancak Rusya'nın 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya yönelik işgal girişimi, bölgesel ve küresel ölçekli kapsamlı bir güvenlik krizine yol açarken son yıllarda inişli çıkışlı bir süreç izleyen Türk-Amerikan ilişkilerindeki dinamikleri de etkilemiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı Avrupa güvenliğini İkinci Dünya Savaşı'ndan beri görülmemiş biçimde tehdit ederken Ankara'nın Moskova'nın işgal girişimini reddetmesi, Montrö Boğazlar Sözleşmesi uyarınca İstanbul ve Çanakkale boğazlarını kapatması, diplomatik çözüm için çaba göstermesi ve özellikle de Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın imzalanmasındaki katkıları Washington'da memnuniyetle karşılanmıştır. Rusya'nın saldırılarının NATO ülkelerini tehdit eder noktaya ulaşması, güvenlik açısından İttifakın önemini net bir şekilde ortaya koyarken jeopolitik konumu ve Rusya ile ilişkisi Türkiye'nin İttifak içindeki kritik rolünün daha fazla ön plana çıkmasını sağlamıştır. Bu durumun Türk-Amerikan ilişkilerine pozitif yansımalarını söylemek mümkündür.

2022'de Türk-Amerikan ilişkilerinde görünen en somut gelişmelerden biri üst düzey yetkililer arasındaki diyalogun sıklığı olmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı Joe Biden ilki Madrid'de düzenlenen NATO Liderler Zirvesi'nde,¹ ikincisi Bali'de gerçekleştirilen G20 Liderler Zirvesi'nde²

1 "Readout of President Biden's Meeting with President Recep Tayyip Erdogan of Turkey", The White House, 29 Haziran 2022.

2 "Readout of President Biden's Meeting with President Recep Tayyip Erdogan of Turkey", The White House, 15 Kasım 2022.

olmak üzere iki kez yüz yüze görüşme fırsatı bulmuştur. Liderler düzeyindeki görüşmelerin yanı sıra dışişleri ve savunma bakanları arasında da birçok görüşme gerçekleşmiştir. Ayrıca muhtelif konularda heyetler arası görüşmelere ağırlık verildiği de görülmüştür.

Bütün olarak bakıldığında Türk-Amerikan ilişkilerinde karşılıklı bir muğlaklığın söz konusu olduğu görülmektedir.

2022 temel alındığında Türk-Amerikan ilişkilerindeki dinamiklerin aynı şekilde devam ettiği ancak bazı yeni unsurların giderek ikili ilişkilerde belirginleştiği görülmektedir. Bu bakımdan ele alındığında, Yunanistan ve ABD arasındaki savunma iş birliği anlaşmasının Türkiye açısından öne çıkan bir konu olmaya başladığı, Türkiye'nin Ukrayna'daki savaşa ilişkin izlediği politikanın ise yeni ve önemli bir dinamik haline geldiği görülmektedir. Öte yandan Türkiye'nin İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği konusunda izlediği yol Türk-Amerikan ilişkilerinde konjonktürel bir unsur olarak öne çıkmıştır. Bununla

birlikte iki ülke arasında Suriye'deki YPG konusu bir sorun olmaya devam ederken bu konuda bir ilerleme kaydedilememiş olması ilişkilerdeki en önemli sorun olarak varlığını korumaktadır. Savunma sanayii alanındaki iş birliğinde ise istenilen noktadan uzak olunduğu görülmektedir. Bütün olarak bakıldığında Türk-Amerikan ilişkilerinde karşılıklı bir muğlaklığın söz konusu olduğu görülmektedir.

TEMEL DİNAMİKLER

Rusya-Ukrayna Savaşı: Ortak Anlayış, Farklı Politika

2022'de Türk-Amerikan ilişkilerini etkileyen en önemli gelişmelerden biri Rusya'nın 24 Şubat'ta Ukrayna'ya yönelik başlattığı işgal hareketi olmuştur. ABD ve Avrupa bu revizyonist hamle karşısında Rusya'ya yönelik yeni ve daha sert bir politikayı devreye sokarken Türkiye dengeli bir politika takip etmeyi tercih etmiştir. Ankara bir taraftan Rusya'nın saldırısını kınarken diğer yandan BM ve NATO kapsamında işgal karşıtı bir politika izlemiş, aynı zamanda Boğazları Rusya ve Ukrayna savaş gemilerine kapatarak savaşın seyri açısından kritik bir girişimde bulunmuştur. Ukrayna'ya SİHA TB2'lerin sağlanmış olması da Ukrayna'nın Rusya karşısında savunmasını güçlendirmiş ve savaşın ilk evresinde Moskova'nın erken bir zafer elde etmesini engellemiştir.³ Bununla

³ Maya Carlin, "How to Turkish-made TB2 Drone Gave Ukraine an Edge Against Russia", Business Insider, 18 Eylül 2022, <https://www.businessinsider.com/how-turkish-baykar-tb2-drone-gave-ukraine-edge-against-russia-2022-9>, (Erişim tarihi: 19 Aralık 2022).

birlikte Türkiye krizin başından beri savaşın sona ermesi için yoğun bir diplomatik çaba içinde bulunmuş, başta gıda güvenliği krizini çözmesi, esir takasında ara buluculuk yapması ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rusya Devlet Başkanı Putin ve Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski ile yakın teması Türkiye'nin savaş boyunca pozisyonunu güçlendirmiştir.

Türk-Amerikan ilişkileri açısından Rusya-Ukrayna savaşının neden olduğu gelişmelerin gerek ikili ilişkiler gerekse Türkiye-Batı ilişkilerinde yeni ve önemli bir dinamik olarak öne çıktığı görülmektedir. Savaş Türkiye'nin jeopolitik konumunu yeniden konsolide ederken diplomatik bir oyuncu olarak Avrupa ve ABD tarafından yeniden kabul görmesini de sağlamıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı Soğuk Savaş sonrasında oluşan jeopolitik statükoyu bozması nedeniyle Avrupa güvenlik mimarisinin yeniden Rus tehdidi altında olduğunu göstermiştir. NATO'nun 2022 tarihli yeni stratejik belgesinde⁴ Rusya yeniden geleneksel bir askeri tehdit olarak tanımlanırken Moskova'ya yönelik Soğuk Savaş sonrası takip edilen *dual-track* politikasından vazgeçilmesi Türkiye'nin NATO içindeki rolünü yeniden önemli hale getirmiştir. Öte yandan Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında Karadeniz'in güvenliğine ilişkin yeni oluşan dinamiklerin Türk-Amerikan ilişkilerinde stratejik bir mesele olarak ortaya çıkabileceği görülmüştür. Her ne kadar bu konuda Türkiye ile ABD arasında bir farklılık söz konusu olsa da Karadeniz'de değişen güç dengeleri ve Rusya'nın müteceviz (ofansif) politikaları Karadeniz'in yeni bir konu ve aktif bir bölge olarak Türk-Amerikan ilişkilerinde bir başlığa dönüşmekte olduğunu göstermektedir. Bir bütün olarak bakıldığında ise Rusya'nın Ukrayna müdahalesi hem bölgesel güvenlik mimarisini etkilemiş hem de Türk-Amerikan ilişkilerine yeni bir stratejik boyut katmıştır.

Diplomatik düzeyde ele alındığında ise Türkiye'nin Rusya ile savaş boyunca yakın temasta bulunması Avrupa ve ABD tarafından desteklenen bir süreç olarak öne çıkmıştır. Ankara'nın denge politikasının en önemli sütunu Moskova ile diyalogun yoğunlaşarak devam etmesi olmuş ve bu da Türkiye'nin ABD nezdinde yeni bir etki oluşturmasını sağlamıştır. Nitekim Türkiye'nin gıda güvenliği konusunda imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması'nda oynadığı rol büyük bir başarı olarak gösterilmiştir. Anlaşmayı memnuniyetle karşılayan Biden yönetimi Türkiye'nin yoğun ve titiz çabalarını takdir ettiklerini açıklayarak Ankara'nın girişimlerini desteklemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ile G20 zirvesi marjında yüz yüze görüşen Başkan Biden, anlaşmanın uzatılmasındaki katkılarından dolayı da Erdoğan'a teşekkür etmiştir.⁵ Rusya'nın Türkiye'nin ara buluculuğuyla anlaş-

4 "NATO 2022: Strategic Concept", NATO, 29 Haziran 2022.

5 "Readout of President Biden's Meeting with President Recep Tayyip Erdogan of Turkey", The White House, 15 Kasım 2022.

maya geri dönmesi ve anlaşma süresinin uzatılmasını kabul etmesi Türkiye'nin artan nüfuzunun göstergesi olarak değerlendirilmiştir.⁶

Rusya-Ukrayna savaşının bir başka boyutunu da ekonomi oluşturmaktadır ki söz konusu alanın da Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir dinamik olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'nin Rusya'ya uygulanan yaptırımlar konusunda ABD ve Avrupa'dan farklı bir politika izlemesi Washington tarafından memnuniyetle karşılanmamış olsa da bu konuda Ankara'ya açıktan bir baskı yapılmaması Türkiye'nin savaş boyunca oynadığı rolün önemine işaret etmektedir. Bununla birlikte Washington'ın Ankara ve Moskova arasında artan ekonomik ilişkileri yakından izlediğini açıkladıktan sonra Rusya'ya uygulanan yaptırımların delinmemesini sağlamak için Türkiye'ye heyetler göndererek bir dizi görüşme gerçekleştirmesi bu konuda iki ülke arasında bir sorun oluşabileceğine işaret etmektedir.⁷ Ancak 2022'de bu konuda ikili ilişkileri derinden etkileyecek bir gelişme yaşanmamış, Türkiye özellikle bankacılık sistemi noktasında yaşanabilecek sorunları engellemek adına bazı değişimlere gitmiştir.

Ekonomi noktasında Türkiye'yi Ukrayna krizinde öne çıkaran bir başka husus ise enerji meselesidir. Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımların ve savaşın neden olduğu enerji arz güvenliği Türkiye'nin enerjinin transferi konusunda kritik bir ülke olduğunu yeniden kanıtlamıştır. Avrupa'nın Rus doğal gazına olan bağıllığını azaltmak için yeni bir enerji arz güvenliği politikası noktasında Türkmenistan gazının Hazar Denizi yoluyla Azerbaycan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya daha fazla gaz taşınmasına imkan tanıyacak olması Ankara'nın enerji jeopolitiğindeki pozisyonunu pekiştirmiş, bu da Türk-Amerikan ilişkilerine yeni bir stratejik mesele olarak pozitif şekilde yansımıştır.

Sonuç olarak Rusya-Ukrayna savaşının, Türkiye-ABD ilişkilerine yeni bir stratejik boyut kattığı görülmekte ve söz konusu boyutun artarak devam edeceği öngörülmektedir.

Türk-Yunan Jeopolitik Rekabeti: Karşılıklı Güven Eksikliği

Türk-Amerikan ilişkilerinde büyük bir sorun olarak var olmayan Türk-Yunan ilişkileri, 2022'de Ankara-Atina arasında yaşanan gerginlikler, Yunanistan'ın ABD ile yenilediği savunma ve güvenlik anlaşmasının somut yansımalarının ortaya çıkmaya başlaması ve ABD'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne (GKRY) yönelik silah ambargosunun kaldırılması kararı Ankara-Washington

6 Alexandra Prokopenk, "Russia's Return to Grain Deal is a Sign of Turkey's Growing Influence", Carnegie Endowment for International Peace, 8 Kasım 2022, <https://carnegieendowment.org/politika/88349>, (Erişim tarihi: 19 Aralık 2022).

7 "Assistant Secretary Elizabeth Rosenberg's Visit to Türkiye", U.S. Department of the Treasury, 19 Ekim 2022, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1036>, (Erişim tarihi: 19 Aralık 2022).

ilişkilerinde yeni bir güven(siz)lik dinamiğinin ortaya çıktığına işaret etmektedir. Bu anlamda Türkiye-ABD ilişkilerinde en fazla etki oluşturma potansiyellerinden birisi Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı giderek artan kışkırtıcı tutumu ve Washington'ın buna yönelik politikasıdır.

Türkiye-Yunanistan arasında uzun süredir sorun teşkil eden kıta sahanlığı, hava sahası, gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılması süreci, Kıbrıs meselesi, Doğu Akdenizdeki enerji rekabeti ve Atina'nın agresif silahlanma hamlesi gibi sorunların yanı sıra Kıryakos Miçotakis hükümetinin iç siyasi kaygılarla takip ettiği gerilimi tırmandırma stratejisi, Ankara-Atina arasında son yıllardaki rekabeti artırmıştır. ABD'nin Yunanistan ile Karşılıklı Savunma İş Birliği Anlaşması'nın⁸ kapsamını genişleterek uzatması, Kıbrıs Rum kesimine uygulanan silah ambargosunu kaldırması,⁹ Yunanistan'daki askeri mevcudiyetini artırması ve silah yardımıyla bulunması Ankara açısından kaygı uyandıran başlıca gelişmeler arasındadır. Bu kaygının Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik politikasında da bir değişikliğe yol açıyor olması ve konunun Türk-Amerikan ilişkilerinin ana dinamiklerinden biri haline dönüşmesi de kaçınılmazdır.

Yunanistan'ın yeniden Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dinamik haline dönüşmesinin birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki Türkiye ve ABD arasında yaşanan S-400 ve F-35 krizleri ile Kongrede artan Türkiye hoşnutsuzluğu ve Biden yönetiminin Ankara'ya mesafeli duruşunu fırsata çevirmeye çalışan Atina'nın kendi aleyhine gelişen bölgesel güç dengelerindeki zayıflayan konumunu ABD'nin desteğiyle dengelenmeye çalışmasıdır.¹⁰ Bu durum her ne kadar Atina tarafından bir fırsat olarak kullanılsa da Washington'ın Yunanistan'daki askeri varlığını artırma kararı alması, Ankara tarafından Türkiye'yi dengeleme stratejisinin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle Türk-Amerikan ilişkilerindeki mevcut güvensizlik ortamı daha da derinleşmekte ve ABD'nin stratejik muğlaklığı Ankara açısından bir eleştiri konusuna dönüşmektedir.

İkinci husus ise Yunanistan'ın bir yandan Türkiye'ye F-16 satışını engellemeye çalışırken diğer yandan ABD'den edindiği hibe silahları adalara yerleştirerek gerilimi artırıcı faaliyetlerde bulunmasıdır. Bu noktada Biden yönetiminin ve Kongrenin Yunanistan lehine takındığı tavır adaların silahlandırılması nedeniyle Türkiye için bir güvenlik sorunu olarak görülmekte ve bu durum da Türk-Yunan gerilimini politik ve diplomatik bir mesele olmaktan çıkararak

8 "Protocol of Amendment to the Mutual Defense Cooperation Agreement Between the Government of the United States of America and Government of the Hellenic Republic", U.S. Department of State, 5 Ekim 2019.

9 "No: 288, 17 September 2022, Press Release Regarding the U.S. Decision to Lift the Arms Embargo on the Greek Cypriot Administration", Turkish Ministry of Foreign Affairs, 17 Eylül 2022.

10 Rıfat Öncel, *Greece Unlikely Compellence: Air Force Modernization & Diplomatic Assertiveness*, (SETA Report, İstanbul: 2021).

“

ABD her şeyden önce NATO’da beraber olduğumuz üyeler arasında adil davranmıyor. Yunanistan NATO’da beraber olduğumuz bir ülke. Ama Türkiye de beraber olduğunuz bir ülke. Biz NATO’da ilk 5 içerisindeyiz. (...) ABD’den beklentimiz Yunanistan’ı yanlış hesaplara sokmaması ve uluslararası kamuoyunu manipüle etmemesi.

Recep Tayyip Erdoğan
Türkiye Cumhurbaşkanı

”

stratejik bir ulusal güvenlik sorunu haline dönüştürmektedir. Türk-Yunan ilişkilerinin ve rekabetinin Türk-Amerikan ilişkilerinde bir soruna dönüşmesi karşılıklı güvensizliğin derinleşiyor olmasından kaynaklanmaktadır.

F-16: Bir Savaş Uçağından Fazlası

Türkiye-ABD ilişkilerindeki olumlu gelişmelerden biri Türkiye’nin ABD’den satın almak üzere talep ettiği 40 adet F-16 ve yaklaşık 80 adet modernizasyon kiti satışının önünü kesebilecek maddelerin ABD 2023 Mali Yılı Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası’ndan (NDAA) çıkartılması olmuştur.¹¹ Türkiye’ye F-16 satışı Başkan Biden ve Kongredeki Demokratlar arasında dış politika konusundaki en ciddi anlaşmazlıklardan biri olarak öne çıkmış; Biden satışa onay verirken bazı Demokrat senatör ve Kongre üyeleri itirazlarını dile getirmiştir. Bununla birlikte Biden yönetiminin Türkiye’ye söz konusu satışın sağlanması konusunda destek vereceğini belirtmiş olması Türk-Amerikan ilişkilerinde beklenen kırılmanın da yaşanmasını engellemiştir. Biden ile paralel şekilde ABD Dışişleri Bakanlığının da söz konusu satışa destek vermesi en azından Beyaz Saray yönetiminin Kongre karşısında daha kararlı bir pozisyonda kalmasını sağlamıştır.¹²

F-16’ların F-35 sistemlerinden farklı olarak S-400 sistemleriyle herhangi bir uyumsuzluk potansiyelinin olmaması ve Türkiye’nin bu uçakları çok eskiden beri kullanıyor olması bu satışın gerçekleşmesini kolaylaştıran unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. NATO’nun kapasitesinin güçlü tutulmasını savunan

11 “Conditions on F-16 Sales to Türkiye Dropped from US NDAA Bill”, *Daily Sabah*, 11 Ekim 2022.

12 Ned Price, “Department Press Briefing”, U.S. Department of State, 7 Aralık 2022.

Washington'ın F-16 satışıyla Türkiye'nin kapasitesinin desteklenmesini İttifakın gücüne katkı olarak görmesi de söz konusu satışın gerçekleşebileceğine yönelik düşüncüyü güçlendirmektedir. ABD yönetiminin tutumu karşısında Türkiye'nin de F-16 konusunda savunma diplomasisini etkin bir şekilde kullanması, konunun bir kriz olmaktan çıkıp iş birliği için bir fırsat alanına dönmesini sağlamıştır. Bu nedenle F-16 satışının Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir sorun alanı olarak öne çıkma potansiyeli olsa da Washington'ın Ankara'nın güvenlik kaygılarını ciddiye aldığı gösterme fırsatı sunduğu da aşıkardır.

YPG: Umutsuz Dosya

Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen unsurların belki de en önemlisi Washington'ın Suriye Demokratik Güçleri (SDG) yapısı içerisinde kilit rol oynayan PKK'nın Suriye kolu YPG'ye destek vermeyi sürdürmesidir. Bu konudaki farklılıklar 2022 boyunca devam ederken ABD, YPG'yi destekleme noktasındaki politikasında bir değişikliğe gitmemiş, tam tersine askeri olarak eğitim ve silah desteği verirken siyasi olarak da YPG-PYD'nin Suriye'nin doğusundaki özerk yapılanmasını desteklemiştir. Bununla birlikte Washington yönetiminin Ankara'nın bazı operasyonlarla terör örgütünün sözde liderlerini ve örgütün lojistik kapasitesini hedef almasına ses çıkarmadığı gözlemlenmiştir. Ancak Türkiye'nin Kasım 2022'de Pençe-Kılıç Harekatı kapsamında geniş bir alanda YPG unsurlarını hedef alması Türk-Amerikan ilişkilerinde YPG konusunda bir değişimin olmadığını göstermiştir.

Washington Ankara'dan askeri hareketliliğin hava operasyonlarıyla sınırlı kalmasını talep ederken Türkiye'nin kara hareketinin Suriye'de DEAŞ ile mücadeleyi zaafa uğratacağını iddia etmektedir. Nitekim Türkiye'nin kara operasyonu ile ilgili belirsizliğin artması üzerine ABD yeniden YPG unsurlarıyla daha fazla görüntü vererek Türkiye'nin Fırat'ın doğusunda YPG unsurlarına bir askeri operasyon yapmasının karşısında olacağına yönelik mesaj vermiştir.¹³

Buna karşılık Türkiye ise ABD'nin Türkiye'nin planladığı kara hareketinden kaçınması çağrılılarıyla ilgili müttefik ülkelere terör örgütü PKK/KCK/YPG'ye, DEAŞ'la mücadele bahanesi dahil her ne sebeple olursa olsun destek olmamaları yönünde uyarılarda bulunduğunu söylemiştir.¹⁴ Bu konuda devam eden strateji çatışması bu hassas bölgedeki gelişmelerin Türk-Amerikan ilişkilerinde kırılğan bir alan oluşturmayı sürdüreceğini göstermekte ve güven ilişkisinde yaşanan sorunları derinleştirmektedir.

¹³ Dan Lamothe ve Louisa Loveluck, "U.S. Troops to Expand Patrols in Syria Despite Tension with Turkey", *The Washington Post*, 6 Aralık 2022.

¹⁴ Faruk Zorlu, "Turkish, U.S. Defense Chiefs Discuss Defense, Security Issues", Anadolu Agency, 1 Aralık 2022.

İsveç'in ve Finlandiya'nın NATO Üyelik Süreci

Türk-Amerikan ilişkilerini de 2022'de etkisi altına alan Rusya-Ukrayna savaşının bir diğer dinamiği İsveç'in ve Finlandiya'nın savaş sürecinde NATO üyeliklerinin gündeme gelmesi olmuştur. Türkiye'nin iki ülkenin, PKK terör örgütünün kendi ülkelerindeki faaliyetlerine yönelik sağladıkları serbest ortam ve Suriye'de PYD'ye olan destekleri nedeniyle NATO üyeliklerine itiraz etmesi, her ne kadar ikili ilişkiler ve İttifak bağlamında ele alınsa da bu durum aynı zamanda Türk-Amerikan ilişkilerinin de konjonktürel bir dinamiği haline gelmiştir. ABD'nin hızlı onay sürecine ilişkin kararlı bir politika takip etmesi noktasında Türkiye'nin itirazı bir sorun gibi görünse de Washington yönetimi süreci NATO bünyesindeki çözüm kapsamında ele almayı tercih etmiştir. Bu iki ülkenin muhtemel üyelikleri konusunda Ankara'ya siyasi lobi yapma yoluna gitmekten imtina eden Washington, terör meselesinin ABD'nin YPG'ye desteğini tekrar gündeme getireceğinin farkında olduğu için bu konunun Türkiye ile aday ülkeler arasında müzakere edilmesi yönünde tutum sergilemiştir. Bu noktada Türkiye'nin ilkel olarak NATO'nun genişlemesine ve İsveç ve Finlandiya'nın üyeliklerine itiraz etmemesi olumlu bir rol oynarken üye olmak isteyen iki ülkenin Ankara'nın haklı güvenlik kaygılarını anlayarak çözüm odaklı davranması da süreç açısından etkili olmuştur.

Bu konuda NATO'nun önemli kararlar aldığı tarihi Madrid zirvesinde¹⁵ Genel Sekreter Jens Stoltenberg Türkiye'nin terör konusunda meşru güvenlik endişeleri olduğunu dile getirirken¹⁶ Washington yönetimi de buna destek vermiştir. Nitekim 28 Haziran'da Madrid'de Türkiye, İsveç ve Finlandiya arasında bir mutabakat metni imzalanmıştır.¹⁷ Biden yönetimi Türkiye, İsveç ve Finlandiya'nın üçlü muhtıra imzalamasını tebrik etmiş¹⁸ ve yönetim de bu sürece destek vermiştir.¹⁹ Böylece bu konu Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir sorun alanı oluşturmamış ancak ABD'nin YPG'ye desteğini dolaylı da olsa tekrar gündeme getirerek iki ülke ilişkilerindeki yapısal sorunların sürekli gündemde olacağını göstermiştir.

15 "NATO Allies Should Unite Against Common Threats, Kalin Tells Sullivan", *Daily Sabah*, 23 Haziran 2022.

16 Monika Pronczuk vd., "Representatives from Finland and Sweden Meet with Turkish Officials to Discuss NATO Membership", *The New York Times*, 21 Haziran 2022.

17 "Trilateral Memorandum", NATO, 28 Haziran 2022.

18 President Biden, Twitter, 28 Haziran 2022, <https://twitter.com/POTUS/status/1541870929373970437?s=20&ct=x7PMMo0hvh-IT2JJOZYObQ>, (Erişim tarihi: 19 Aralık 2022).

19 Brad Dress, "Sullivan: 'We will Not Tolerate Any Aggression' Toward Sweden, Finland During NATO Process", *The Hill*, 18 Mayıs 2022.

2023: KARŞILIKLI BELİRSİZLİĞİN DEVAMI

Önümüzdeki dönemde muhtemel gelişmelere etki edecek ana dinamikler –geçmiş dönemde olduğu gibi– küresel, bölgesel ve ikili düzeyde şekillenmeye devam edecektir. Bu bağlamda en kritik hususlardan birisi Rusya'nın Ukrayna'da devam eden savaşıdır. Doğrudan Türk-Amerikan ilişkilerinin bir konusu olmasa da savaş bölgesel ve küresel ölçekli gelişmelerin yaşanmasına neden olabilir. Bu bağlamda birkaç senaryodan bahsetmek mümkün olabilir.

Birincisi savaşın devam ettiği senaryodur. ABD'nin Ukrayna'ya askeri yardımının kapsamı genişledikçe savaşın devam etme olasılığı çok yüksektir. İkincisi ateşkes ilan edilerek savaşın durması ve yeni bir anlaşma için müzakere sürecinin başlatılması senaryosudur. Böylesi bir senaryo, Rusya ve Ukrayna taraflarının müzakere pozisyonları, ABD'nin ve Batı'nın mevcut pozisyonları dikkate alındığında gerçekleşmesi zayıf bir olasılıktır. Üçüncü senaryo ise savaşın derinleşerek daha da şiddetli bir boyuta ulaşmasıdır. Ukrayna, Rusya'nın işgal ettiği tüm bölgelerden geri çekilmeye yönelik askeri bir kapasiteye sahip olmasa da Batı'dan gelecek askeri yardımların mahiyeti ve Rusya'nın sahada kötü bir askeri performans sergileyerek bir yenilgi yaşama ihtimali ile karşı karşıya gelmesi savaşın şiddetlenmesine neden olabilir. Ancak kısa vadede böyle bir durum yüksek bir olasılık gibi görünmemektedir. Her üç senaryoya bağlı olarak Türk-Amerikan ilişkilerinde bir değişim söz konusu olabilir.

TABLO 1. RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

Senaryolar	Türkiye	ABD	Türk-Amerikan İlişkilerinin Seyri
Savaşın Devam Etmesi	Mevcut pozisyonunu korur.	Silah ve ekonomik yardıma devam eder.	Mevcut durum devam eder.
Savaşın Sona Ermesi	Diplomatik olarak süreci destekler ve sürecin bir parçası olur.	Ukrayna'yı destekler ve sürecin bir parçası olur.	Pozitif etkilenir.
Savaşın Şiddetlenmesi	Pozisyonunu devam ettirmekte zorlanır.	Silah yardımının kapsamı değişir.	Olumsuz etkilenir.

Türkiye'nin NATO üyesi olması ve İttifak içindeki en güçlü ikinci orduya sahip bulunması ABD'nin NATO çatısı altında, Rus tehdidinin hissedildiği bir dönemde Türkiye ile ilişkilerini daha yönetilebilir ve sürdürülebilir bir seyrinde tutmasının muhtemel olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda gerginliğin somut çatışmaya dönüşme olasılığının olduğu önümüzdeki süreçte Türkiye'nin jeopolitik konumu, ABD için çok daha değerli görünmektedir ki bu durum ilişkilerdeki krizli alanların derinleşmesini engellemektedir.

Türk-Amerikan ilişkilerini etkileme potansiyeli giderek artan Türk-Yunan rekabeti ise 2023'ün ilk altı ayında daha gergin bir atmosferde seyredebilir. Bu gerginliğin taraflarının siyasal retoriklerini sertleştirilmesi, her iki ülkede seçime gidiliyor olması ve Yunanistan'ın Türkiye'nin güvenliğini riske edecek ölçüde adalar üzerinde askeri bir postür ortaya koyması gibi nedenlerden ötürü bu gerilimin bir çatışmaya dönüşme riski bulunmaktadır. Bu nedenle Türk-Amerikan ilişkilerinin de bu gerginlikten olumsuz etkilenme olasılığı yüksektir. Bu bağlamda ABD'nin Yunanistan'da bulundurduğu askeri gücünü konsolide ederek artırması beklenmelidir. Bu durum gerginliğin sadece Türkiye ve Yunanistan ile sınırlı kalmayacağını Ankara-Washington arasında da tırmanabileceğini göstermektedir. Bu nedenle 2023'te Türk-Yunan gerginliğinin tırmanma şekline bağlı olarak Türk-Amerikan ilişkilerinin de daha sert bir atmosfere girmesi öngörülebilir.

Öte yandan İsveç'in ve Finlandiya'nın NATO üyelikleri bu iki ülkenin Türkiye'nin güvenlik kaygılarını giderici adımlar atmaya devam etmesiyle olumlu sonuçlanabilir. Ancak bu sürecin tam olarak netliğe kavuşması için Türkiye'de cumhurbaşkanı ve parlamento seçimlerinin gerçekleşmesi beklenmelidir. Öte yandan ikili ilişkiler bağlamında ABD'nin YPG ile ilişkisinde bir değişiklik beklenmemelidir. Ankara'nın diplomatik çabalarıyla Washington'ın söz konusu stratejisinde bir değişime gitmesi beklenmediğinden 2023'ün ilk yarısında Türkiye'nin YPG'ye yönelik kademeli askeri operasyonları veya Rusya, Türkiye ve Suriye arasında olası bir uzlaşıyla YPG'nin Türkiye sınırının 30 kilometre ötesine itilmesi söz konusu olabilir. Ancak YPG'ye yönelik Fırat'ın batısındaki bölgelerde bir askeri operasyon olasılığı daha güçlü bir ihtimaldir. Böylesi bir askeri operasyon konjonktürel olarak ikili ilişkilerde karşılıklı açıklamaların yapılmasına neden olacak olsa da Türk-Amerikan ilişkilerinin yapısal bir krize girmesi beklenmemelidir. F-16 konusunda 2023'te olağanüstü bir gelişmenin yaşanması pek olası görünmemekle birlikte Washington yönetiminin süreci destekleyici tavrının sürmesi öngörülmektedir.

Türk-Amerikan ilişkilerinde 2023'ün göreceli olarak sakin bir yıl olacağı tahmin edilmektedir. Genel bir eğilim olarak ele alındığında ise iki ülke ilişkilerinde var olan krizlerin mümkünse çözülmesi, çözülemediği durumlarda ise daha fazla derinleşmesinin önüne geçilmesi ya da var olan sorunların yönetilmesi eğilimi söz konusu olacaktır. Bu bakımdan ikili ilişkilerdeki gerginliğin sürdürülebilir düzeyde tutulmasının devam etmesi beklenebilir. Bununla birlikte Ortadoğu'daki gelişmeler ve bölgede yaşanan normalleşme süreci Ankara-Washington ilişkilerinde pozitif bir gündemin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu durumun 2023'te de devam etmesi beklendiğinden her iki başkent ortak çalışma dosyalarında uzlaşıya varmaları mümkün olabilir. Öte yandan 2023 seçimleri öncesindeki dönemde Türkiye'de ABD'ye yönelik retoriklerin sert olması da kuvvetle muhtemeldir.

TÜRKİYE VE AVRUPA İLİŞKİLERİ: SAVAŞIN GÖLGESİNDE YENİ FIRSATLAR

Hacı Mehmet Boyraz

03

2022'NİN ÖZETİ

- 1 Cumhurbaşkanı Erdoğan, Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un daveti üzerine ilk kez tertip edilen Avrupa Siyasi Topluluğu zirvesine katıldı.
- 2 Türkiye, İHA Bayraktar TB2'lerin Polonya'ya ilk teslimatını gerçekleştirdi.
- 3 AB Konseyi, Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon arama ve sondaj faaliyetleri nedeniyle Türkiye'ye uyguladığı yaptırımları bir yıl uzattı.

Şubat 2022'de Rusya ve Ukrayna arasında başlayan savaş, Türkiye ile (özellikle Batı) Avrupa ülkeleri arasında süregelen siyasi gerilime kısa bir ara vermiştir. Avrupa açısından Rusya menşeli ulusal güvenlik kaygılarının hakim olduğu bir dönemde Türkiye, Rusya'yla en güçlü diyalogu kuran Avrupalı ülke haline gelmiştir. Bunun neticesinde hem Avrupa'nın Türkiye'ye yaklaşımı değişmiş hem de iki taraf arasında yeni iş birliği fırsatları ortaya çıkmıştır. İkili ilişkiler açısından Türkiye'nin önceki yıllarda yüksek gerilim yaşadığı Avrupa ülkeleriyle ilişkilerinin nispeten normalleşmesi bu durumun sonuçları arasında yer almaktadır. Bu çalışma Türkiye'nin jeopolitik yörüngesinde her daim önemli yere sahip olan Avrupa ile ilişkilerinin mevcut görüntüsünü çıkartmakta ve Türkiye-Avrupa ilişkilerini 2023'te neyin beklediğine dair kısa bir projeksiyon sunmaktadır.

AVRUPA'NIN GÜVENLİK KAYGILARI VE TÜRKİYE'NİN ARTAN ÖNEMİ

24 Şubat'ta Rusya'nın Ukrayna'ya başlattığı saldırı, Avrupa ülkeleri nezdinde Türkiye'nin stratejik önemini arttıran kritik önemi haiz bir gelişmedir. Zira savaşın başlamasını müteakiben Avrupa ülkeleri için ilk etapta taraflar arasında ara buluculuk rolünü kimin üstleneceği tartışması baş göstermiştir. Kıtanın büyük güçlerinin inisiyatif dahi alamadığı belirsizlik ortamında Türkiye, Rusya ve Ukrayna ile dengeli bir ilişki kurmayı başaran rasyonel aktör olarak ön plana çıkmıştır. Nitekim Türkiye'nin Rus ve Ukraynalı temsilcileri Antalya'da ve İstanbul'da bir araya getirmeyi başarması sadece Avrupa'nın değil tüm dünyanın dikkatini çekmiştir.

Türkiye, kendi çıkarlarına en uygun pozisyonu belirleyerek yeni jeopolitik düzene en hızlı intibak eden ülke olmuştur. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşa rağmen bu iki ülkeyle diyalog kanallarını hiçbir şekilde kapatmaması ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Vladimir Putin ve Volodimir Zelenski ile

karşılıklı güvene dayalı şahsi ilişki kurması, Türkiye'nin kısa zamanda denge politikası inşa edebilmesinin en önemli sebepleri olarak gösterilebilir. Öyle ki Putin'in yıl içerisinde verdiği bir röportajda kullandığı "Türkiye ile çalışmak Avrupa'yla çalışmaktan daha kolay; çünkü Erdoğan sözünün eri bir lider" ifadesi tam olarak bu duruma işaret etmektedir.¹

Türkiye, stratejik özerklik yaklaşımı ekseninde kendi değerlerine ve ulusal çıkarlarına göre hareket ederek tam bağımsız bir dış politika icra etmektedir.

Daha önemlisi Türkiye, dünyanın gıda kriziyle karşı karşıya olduğu yaz aylarında yeniden inisiyatif olarak savaşın taraflarını bir kez daha bir araya getirmiştir. Bunun sonucunda 22 Temmuz'da İstanbul'da kısaca Tahıl Koridoru Anlaşması olarak bilinen anlaşma ortaya çıkmıştır. Peşi sıra yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin hem izlediği denge politikasının ne kadar rasyonel olduğunu hem de uluslararası meselelerin çözümü konusunda ne kadar etkili bir aktör haline geldiğini göstermektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Prag'daki Avrupa Siyasi Topluluğu zirvesi sonrasında düzenlediği basın toplantısında yaptığı "Yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin AB ve Avrupa için anahtar bir ülke olduğu gerçeğini gözler önüne seriyor" açıklaması bu gerçekliğe işaret etmektedir.² Ancak Türkiye'nin bu süreçte ön plana çıkması özellikle Fransa'yı rahatsız etmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron bu rahatsızlığı "Müzakere masasında sadece Türkler ve Çinliler olmamalı" sözleriyle dışa vurmuştur.³

Bununla birlikte savaşın başlamasının ardından Avrupa ülkeleri açısından Rusya menşeli ulusal güvenlik kaygıları had safhaya ulaşmıştır. Rusya'nın başlattığı işgalin Ukrayna'yla sınırlı kalmayacağı ve hatta tüm kıtaya yayılacağı korkusu özellikle Doğu Avrupa ve İskandinav ülkelerini tedirginliğe sevk etmiştir. Kuruldukları yıllardan itibaren tarafsız dış politika güden ve bu kapsamda askeri ittifaklara dahil olmayan Finlandiya'nın ve İsveç'in savaşın başlamasını müteakiben stratejik bir karar olarak NATO üyeliğine başvurması bu tedirginliğin bir sonucudur.

Türkiye ise Rus yayılcılığından korkan ve NATO'nun müşterek güvenlik şemsiyesine sığınmak isteyen Finlandiya'nın ve İsveç'in kendi sınırları içerisinde PKK ve FETÖ faaliyetlerine izin vermelerinden ötürü üyelik-

Türkiye ise Rus yayılcılığından korkan ve NATO'nun müşterek güvenlik şemsiyesine sığınmak isteyen Finlandiya'nın ve İsveç'in kendi sınırları içerisinde PKK ve FETÖ faaliyetlerine izin vermelerinden ötürü üyelik-

1 "Putin Hails Turkey's Erdogan as Strong Leader", Reuters, 27 Ekim 2022.

2 "Yaşanan Gelişmeler Türkiye'nin Birlik ve Avrupa için Anahtar Bir Ülke Olduğu Gerçeğini Gözler Önüne Seriyor", Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 6 Ekim 2022.

3 "Macron on Ukraine: I don't Want the Chinese and Turks to be the Only Ones Negotiating the Day After", *Le Monde*, 22 Aralık 2022.

lerine karşı çıkmaktadır. Bu sayede Türkiye, stratejik özerklik yaklaşımı ekseninde kendi değerlerine ve ulusal çıkarlarına göre hareket ederek tam bağımsız bir dış politika icra etmektedir. Türkiye'nin kendisine uygulanan tüm baskılara rağmen Rusya'ya uygulanan yaptırımlara dahil olmaması da bu yaklaşımın sonucudur.

AVRUPA SİYASİ TOPLULUĞU: AVRUPA'DA YENİ BİR SİYASİ OLUŞUM

Rusya-Ukrayna savaşı, Avrupa ülkelerini kendi aralarındaki sorunları bir süreliğine rafa kaldırmaya ve kolektif güvenlik için iş birliği yapmaya mecbur bırakmıştır. Bu noktada AB'nin askeri açıdan etkisiz bir aktör olması ve NATO'nun salt Amerikan çıkarlarına hizmet eder hale gelmesi nedeniyle Avrupa'nın Rus tehdidine karşı geniş kapsamlı bir oluşuma gitmesi gerektiği yönünde beklenti oluşmuştur. Buna uygun olarak Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un 9 Mayıs'ta yaptığı çağrı üzerine 27'si AB üyesi ülkelerden olmak üzere toplam 44 ülkenin lideri, Ekim'de Prag'da bir araya gelmiştir. 44 ülkenin devlet ve hükümet başkanları, toplantıda Rusya-Ukrayna savaşı başta olmak üzere kıtanın karşı karşıya olduğu temel sorunları tartışmıştır. Şimdilik Avrupa Siyasi Topluluğu (AST) adı verilen bu oluşuma Rusya ve Belarus davet edilmemiştir.

Macron hükümetinin yaklaşımıyla AST'nin şu anki amacı, Avrupalı liderler arasındaki diyalogu ve Avrupa ülkeleri arasındaki güvenlik eksensiz iş birliklerini teşvik etmektir.⁴ ABD ile Avrupa arasındaki transatlantik bağların zayıfladığı ve NATO'nun varlık sebebinin sorgulandığı bir ortamda NATO şüpheliğinin bayraktarlığını yapan Fransa'nın böyle bir oluşuma öncülük etmesi şaşırtıcı görülmemelidir.

Türkiye'ye bakan veçhesiyle AST'nin AB'ye alternatif olup olmadığı sorusu gündeme gelmiştir. Ancak AST, Türkiye açısından AB'ye alternatif olabilecek bir oluşum değildir. Birincisi mevcut durum itibarıyla AST resmi bir örgütlenme değildir. İkincisi AST'de Türkiye gibi AB üyesi olmayan 16 ülke daha vardır. Cumhurbaşkanı Erdoğan da Prag'daki zirvenin ardından yaptığı basın toplantısında "AST, kıtadaki sorunların ele alınması ve ortak çözümler üretilmesi için zamanlı bir girişimdir. Ancak Türkiye olarak AST'yi AB'ye alternatif olarak görmüyoruz" açıklamasında bulunmuştur.⁵

⁴ "The European Political Community", European Parliament, 20 Ekim 2022.

⁵ "Yaşanan Gelişmeler Türkiye'nin Birlik ve Avrupa için Anahtar Bir Ülke Olduğu Gerçeğini Gözler Önüne Seriyor", Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 6 Ekim 2022.

“

AB, stratejik bir aktör olacaksa Rum-Yunan ikilisinin oyuncağı olmayı bırakır ve Türkiye ile ilişkilerinde gerekli adımları atar.

Mevlüt Çavuşoğlu

Dışişleri Bakanı

”

İTALYA’NIN TÜRK SİHA’LARINA İLGİSİ

Türkiye bugüne kadar AB ve NATO üyesi ülkelerden sadece Polonya’ya SİHA satmıştır. 28 Ekim 2022’de Polonya’ya 6 adet TB2’den oluşan ilk teslimatın yapılmasıyla Türk yapımı SİHA’lar Avrupa semalarında uçmaya başlamıştır. Bu gelişme diğer Avrupa ülkelerinin de dikkatini çekmiştir. Rusya-Ukrayna savaşının uzun vadede Avrupa’ya sıçrayabileceği öngörüsünden hareket eden İtalya’nın, Türk yapımı SİHA’lara ilgi göstermesi bunun bir sonucudur. Zira konuyla ilgili olarak İtalya ordusu, gelecek yıllara dair yayımladığı planlamada Türk yapımı SİHA’lara atıf vermiştir.⁶ Daha önemlisi İtalya’daki erken seçimi kazanarak ülkenin ilk kadın başbakanı olan aşırı sağcı Giorgia Meloni’nin, Kasım 2022’deki G20 zirvesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’la görüşmesinde Türk yapımı SİHA’larla ilgilendiğine dair haberler yapılmıştır.⁷ Konuyla ilgili şu ana kadar somut bir gelişme yaşanmasa da İtalya gibi Avrupa’nın etkili aktörleri arasında yer alan bir ülkenin Türk yapımı SİHA’lara yakın ilgi göstermesi önem arz etmektedir.

AB ÜYELİK SÜRECİ

Türkiye’nin Avrupa yörüngesinde kalmak için yarım asırdan fazla süredir odaklandığı meselelerin başında AB’ye üyelik süreci gelmektedir. 2022 boyunca ikili ilişkileri ilerletebilecek herhangi olumlu bir gelişme yaşanmadığı gibi Birliğin müşterek yasama organları olan Avrupa Parlamentosu (AP)

6 Ragıp Soylu, “What’s Behind Italy’s Interest in Turkish Drones?”, Middle East Eye, 13 Aralık 2022, <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-italy-drones-interest-what-behind>, (Erişim tarihi: 9 Aralık 2022).

7 “Türk SİHA’larına Bir Talip Daha: İtalya Başbakanı Meloni Erdoğan’dan Bizzat İstediyi”, *Yeni Şafak*, 14 Aralık 2022.

ve AB Konseyi; Kıbrıs meselesi, Doğu Akdeniz, Türkiye'deki iç siyasi gelişmeler ve Türk dış politikası ile ilgili meselelerden ötürü menfi kararlar almıştır. Böylece uzun zamandır ilerlemeden ziyade gerilemenin yaşandığı Türkiye-AB ilişkilerinin sonu olmayan bir yol olduğuna kesin kanaat getirilmiştir. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan, Eylül 2022'de Şangay İş Birliği Örgütü'nün (ŞİÖ) Özbekistan'da gerçekleşen devlet başkanları zirvesine katıldıktan sonra verdiği röportajda AB'nin Türkiye'yi siyasi mülahazalarla oyaladığını ve Türkiye'nin artık farklı arayışlara yönelme eğiliminde olduğunu belirtmiştir.⁸

Ankara'nın Brüksel'le ilişkilerini canlı tutmaya yönelik sarf ettiği çabalara rağmen AB'nin, Mart'ta yayımladığı "Güvenlik ve Savunma için Stratejik Pusula" isimli belgede Türkiye'nin üyeliğine dair olumlu bir değerlendirme yapmaması ve Türkiye'den sadece ortak ülke olarak bahsetmesi dikkat çekicidir. AP'nin Haziran'da ve AB Komisyonunun Ekim'de yayımladığı Türkiye raporlarında da üyeliğe dair herhangi bir imada bulunulmamıştır. Ancak mezkur üç raporda AB ve Türkiye arasında ortak çıkarların bulunduğu alanlarda iş birliğine devam edilmesinin gerektiğine vurgu yapılması daha dikkate değerdir. Buna dayanarak AB'nin, Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle jeopolitik kaygılar duyduğu ve bu kaygılarını giderebilmek için önümüzdeki süreçte Türkiye ile müşterek projelere yönelmeye meyilli olduğu anlaşılmaktadır.

DOĞU AKDENİZ

Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakların aranması ve sondajına dair son yıllarda Türkiye-Avrupa ilişkilerine olumsuz etki eden krizin gerilediği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi Doğu Akdeniz'deki doğal gazın Avrupa'ya taşınması amacıyla GKRY, İsrail ve Yunanistan'ın yürüttüğü ve AB'nin destek verdiği Doğu Akdeniz (EastMed) Doğal Gaz Boru Hattı Projesi ile ilgili ABD'nin Ocak 2022'de yaptığı oyun değiştirici hamledir. EastMed'e destek veren ülkelerden ABD, ekonomik açıdan uygulanabilirlikten uzak olduğuna kanaat getirdiği, çevreye zarar verebilecek riskler taşıdığını tespit ettiği ve daha önemlisi bölgede gereksiz bir gerilime sebebiyet verdiğine inandığı bu pro-

AP'nin Haziran'da ve AB Komisyonunun Ekim'de yayımladığı Türkiye raporlarında da üyeliğe dair herhangi bir imada bulunulmamıştır.

⁸ "President Erdoğan Speaks to American PBS Channel", Presidency of the Republic of Türkiye Directorate of Communications, 20 Eylül 2022.

jeden desteğini çekme kararı almıştır.⁹ Bundan dolayı 2022 boyunca Türkiye'nin Doğu Akdeniz meselesinden ötürü Avrupa ülkeleriyle ilişkilerini ciddi manada etkileyebilecek bir gelişme yaşanmadığı gibi ABD'nin kararı bölgedeki siyasi denklemi Türkiye'nin lehine çevirmiştir.

AB Konseyi ise GKRY'nin talebi üzerine 11 Kasım'da aldığı kararla Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon arama ve sondaj faaliyetleri nedeniyle Türkiye'ye uyguladığı düşük etkili yaptırımları bir yıl uzatmıştır.¹⁰ AB'nin kurumsal stratejik öngörüsüzlüğüne yansıtan bu tür kararlar, zaten kırılğan olan Türkiye-AB ilişkilerine zarar vermekte ve Türkiye gibi stratejik bir aktörün AB yörüngesinden daha fazla uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Buradan hareketle AB bir yandan Doğu Akdeniz'deki suni krizler nedeniyle Türkiye'ye yaptırım uygulayıp diğer yandan Türkiye'nin ŞİÖ gibi alternatif bloklarla iş birliğini artırmasına karşı çıkarak kendi içinde mantıksız bir yaklaşım sergilemektedir. Nitekim Lihtenştayn Prensi Michael'in 13 Aralık 2022'de yayımladığı "Türkiye'yi Görmezden Gelmenin Riskleri" başlıklı makalesinde konuya dair yaptığı şu tespit önem arz etmektedir:

Batı, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kendine ait stratejik çıkarları olduğunu kabul etmeyi reddediyor ve bunu yaparken çok önemli bir müttefiki yabancılaştırma riskini alıyor.¹¹

2023'TEN BEKLENTİLER

2022'ye hakim olan Rusya-Ukrayna savaşının gölgesinde şekillenen yeni jeopolitik düzleme dayanarak 2023'te Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasındaki askeri iş birliklerinin genişlemesi ve derinleşmesi beklenmektedir. Bu bağlamda Türkiye ve İtalya'nın 2023'te SİHA'lar konusunda yakın diyalog kuracağına dair güçlü beklentiler vardır. Ancak bu alanda gerçek bir iş birliğinin tesis edilebilmesi için öncelikle Türkiye'nin, SAMP/T hava savunma sistemi programına dahil edilmesi gerekmektedir. Nitekim Meloni'nin Erdoğan'la yaptığı görüşmede Türkiye'nin SAMP/T'ye dahil olmasını engelleyen teknik engellerin aşılmasına yardımcı olma sözü vermesi,¹² özellikle İtalya'nın Türkiye ile savunma sanayii alanında iş birliğini gerçekten güçlendirmek

9 "Yunan Uzmanlar ABD'nin EastMed'den Desteğini Çekmesini Değerlendirdi", Anadolu Ajansı, 14 Ocak 2022.

10 "Council Prolongs the Sanctions Regime by One Year", Council of the EU, <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/president-erdogan-speaks-to-american-pbs-channel>, (Erişim tarihi: 20 Aralık 2022).

11 Prince Michael of Liechtenstein, "The Risks of Ignoring Turkey", Geopolitical Intelligence Service, 13 Aralık 2022, <https://www.gisreportsonline.com/tr/turkey-west>, (Erişim tarihi: 9 Aralık 2022).

12 "Italian PM Willing to Solve Issues on Türkiye's SAMP/T Acquisition", *Daily Sabah*, 17 Kasım 2022.

istediğini göstermektedir. Türkiye'nin yerli ve milli savunma sanayiini güçlendirdiği bir süreçte SAMP/T'ye dahil olması hem teknik kapasitesini geliştirecek hem de Fransa ve İtalya gibi Avrupa'nın iki büyük ülkesiyle arasındaki savunma eksenli bağları güçlendirecektir. SAMP/T projesine Türkiye'nin dahil edilmesine müteakbil olarak Türkiye de İtalya'ya 2023'te ya da sonrasında SİHA satmayı görüşebilir.

Türkiye, Finlandiya'nın ve İsveç'in NATO üyelikleri ile ilgili sergilediği tavrı devam ettirecektir. Bundan dolayı Finlandiya'nın ve İsveç'in İttifaka kısa zamanda üye olabilmek için 2023'te Türkiye'yi ikna edebilecek daha somut adımlar atması beklenmektedir.

AST'nin uzun vadede 44 Avrupa ülkesinden müteakbil yeni bir örgütlenmeye dönüşmesi mümkündür. Bu minvalde AST'nin öncüsü Fransa, bu yeni oluşumun kurumsal bir yapıya bürünmesi için 2023'te yeni adımlar atabilir. Bu adımların Türkiye ile birlikte atılması, Türkiye'nin Fransa ve diğer Avrupa ülkeleriyle ilişkilerinin daha hızlı normalleşmesine ve hatta derinleşmesine yarar sağlayabilir.

Türkiye, uzun zamandır herhangi bir ilerleme sağlayamadığı AB üyelik müzakerelerine her halükarda devam edecektir; ancak bunu yaparken Batı'nın sanki AB'nin alternatifiymiş gibi bir rol yüklediği ŞİÖ ile de kurumsal ilişkilerini derinleştirecektir.

Türkiye, uzun zamandır herhangi bir ilerleme sağlayamadığı AB üyelik müzakerelerine her halükarda devam edecektir; ancak bunu yaparken Batı'nın sanki AB'nin alternatifiymiş gibi bir rol yüklediği ŞİÖ ile de kurumsal ilişkilerini derinleştirecektir.

TABLO 1. 2023'TE TÜRKİYE-AVRUPA İLİŞKİLERİNDE HAKİM OLMASI BEKLENEN KONULAR

Savunma Sanayii	Türkiye ile İtalya arasında savunma sanayii eksenli iş birliği artabilir. İki ülkenin özellikle hava ve füze savunma sistemi ile IHA alanlarında yakınlaşması yüksek bir ihtimaldir.
İsveç'in ve Finlandiya'nın NATO Üyeliği	Rusya nedeniyle ulusal güvenliklerinin tehlike altında olduğuna inanan ve bundan dolayı NATO'ya üyelik başvurusu yapan İsveç ve Finlandiya'nın, Türkiye'yi ikna edebilmek için kendi sınırlarındaki FETÖ ve PKK yapılanmalarına karşı mücadeleye hız vermesi beklenmektedir.
AST	Fransa'nın öncülük ettiği AST'nin resmi bir örgütlenme haline gelmesi durumunda hem Avrupa ülkelerinin kendi içindeki hem de Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasındaki siyasi diyalog güçlenecektir.
AB Üyeliği	Türkiye, AB üyeliğini stratejik öncelikleri arasında gördüğü için müzakerelere devam edecektir. Ancak Türkiye AB'den somut bir üyelik sinyali almadığı için ŞİÖ ve benzeri oluşumlarla iletişimini güçlendirecektir.
Doğu Akdeniz	ABD'nin EastMed'den desteğini çekmesiyle birlikte projenin uygulanabilirliği zayıflamıştır. Bundan dolayı Türkiye ile AB ve üye ülkeler arasında Doğu Akdeniz nedeniyle süregelen gerilimin daha da düşeceği öngörülmektedir.

TÜRKİYE-RUSYA İLİŞKİLERİ: UKRAYNA'DAKİ SAVAŞIN ORTASINDA DERİNLEŞEN STRATEJİK VE EKONOMİK İLİŞKİLER

Muhammet Koçak

04

2022'NİN ÖZETİ

- 1 24 Şubat'ta Rusya'nın Ukrayna topraklarına yönelik askeri operasyonu başladı.
- 2 29 Mart'ta Ukrayna ve Rusya dışişleri bakanları Antalya'da bir araya geldi. Bu buluşma iki ülke arasındaki savaşın başlangıcından bu yana en yüksek düzeyde temas olarak kayıtlara geçti.
- 3 19 Temmuz'da Türkiye, Rusya ve İran liderleri, Astana süreci kapsamında Suriye'deki durumu görüşmek üzere Moskova'da bir araya geldi.
- 4 22 Temmuz'da Türk, Rus ve Ukraynalı temsilciler arasında İstanbul'da Ukrayna ve Rusya'dan tahıl ihracatını mümkün kılan Tahıl Koridoru Anlaşması imzalandı.

2022'de Ankara-Moskova ilişkilerine yön veren dinamiklerin merkezinde Rusya-Ukrayna savaşı yer aldı. Türkiye bu durum karşısında savaşın başlamasıyla değişen bölgesel ve küresel dinamikleri, Rusya ile derinleşen ilişkilerini ve ulusal çıkarlarını göz önüne alan bir strateji benimsedi. Bu çerçevede Ankara, Moskova'nın saldırganlığını kınadı ve uluslararası toplumu, Rusya'nın Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ihlal etmesine karşı harekete geçmeye davet etti. Bunun yanında hem Ukrayna hem de Rusya ile kurduğu özel ilişkilerini kullanarak savaşın bölgesel ve küresel etkilerini hafifletme yönünde çaba sarf etti.

Savaşın başlamasının hemen ardından Türkiye, Rusya Devlet Başkanı Putin ve Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski'yi Türkiye'de bir araya getirerek iki taraf arasında barışı kolaylaştıracak adımlar atmaya amaçladı. Türkiye'nin çabaları sonucunda 10 Mart'ta Antalya Diplomatik Forumu marjında Ukrayna Dışişleri Bakanı Kuleba ve Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov bir araya geldi.¹ 29 Mart'ta ise Rusya ve Ukrayna heyetleri İstanbul'da bir araya gelerek müzakerelerde bulundu. Heyetler Türkiye'nin çabalarından duydukları memnuniyeti dile getirdi.² Türkiye ayrıca savaştan etkilenen sivillere yardım ederek iki ülke arasındaki savaşın sivillere verdiği zararın azaltılmasında da rol oynadı.³

Rusya-Ukrayna savaşı, bu iki ülkenin Afrika'nın en önemli iki tahıl ihracatçısı olması nedeniyle küresel tahıl fiyatlarında da ciddi artışlara ne-

1 "Rusya ve Ukrayna'dan Antalya Zirvesi (Lavrov ve Kuleba Görüştü)", NTV, 10 Mart 2022.

2 "Rusya-Ukrayna Müzakere Heyetleri İstanbul'da Bir Araya Geldi", Anadolu Ajansı, 29 Mart 2022.

3 "Putin'den Cumhurbaşkanı Erdoğan'a Övgü Dolu Sözler: Ukrayna ile Esir Takasındaki Görevi Nedeniyle Ona Minnettarız", Haberler, 15 Ekim 2022, www.haberler.com/politika/rusya-devlet-baskani-putin-ukrayna-ile-esir-15361048-haberi, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2022).

den oldu. Konunun küresel ekonomik ve insani boyutuna çözüm bulma sorumluluğunu üstlenen Türkiye bu iki ülkeden tahıl ihracatının tekrar başlaması için çaba sarf etti. Türkiye'nin çabaları neticesinde Rus ve Ukraynalı heyetler 22 Temmuz'da İstanbul'da bir araya gelerek iki mutabakat zaptı imzaladı. Bu süreç neticesinde Ukrayna ve Rusya'dan tahıl ihracatı yeniden başlatıldı. Ekim'de Rusya'nın anlaşmayı askıya almasının ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan tekrar devreye girerek anlaşmanın tekrar işler hale gelmesini sağladı.⁴

Enerjide Türkiye'nin Rus enerjisinin ihracatında bir merkez olma rolünün artması beklenmektedir.

Rusya ile Türkiye arasında Suriye'deki duruma çözüm bulmak için gerçekleştirilen diplomatik ve askeri çabalar 2022'de de devam etti. Rusya Devlet Başkanı Putin ve Cumhurbaşkanı Erdoğan, 19 Temmuz'da İran lideri İbrahim Reisi'nin katılımıyla Moskova'da düzenlenen Astana zirvesi kapsamında bir araya geldi. Görüşmenin ardından taraflar teröre karşı ve Suriye'nin toprak bütünlüğünden yana net mesajlar verdi.⁵ Bu toplantı Suriye'deki durum değişmeye devam ederken Astana sürecinin direncini gösterdi.

TEMEL DİNAMİKLER

Rusya-Ukrayna Savaşı ve Türkiye

Türkiye, Rusya ve Ukrayna, Karadeniz bölgesindeki en güçlü ve etkili üç devlettir. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş, Karadeniz bölgesindeki güvenlik ortamı üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Savaş aynı zamanda Karadeniz'in güney kıyılarına ve boğazlara sahip olan Türkiye'ye belirli güvenlik sorunları oluşturmakta ve ekonomik fırsatlar sunmaktadır.

Savaş potansiyel olarak Türkiye'nin bölgedeki karşılaştırmalı kapasitesini değiştirmektedir. 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi, Rusya'ya çok büyük bir stratejik üstünlük sağlamıştı. 2022'deki savaş sırasında Rusya, Kırım ile Güney Ukrayna arasındaki kıyı topraklarının kontrolünü ele geçirecek kazanımlarını daha da genişletti. 2022 yıl sonu itibarıyla Ukrayna, Dinyeper Nehri'nin sadece batısını kontrol etmekte ve bu bölgedeki Odessa Limanı Ukrayna'nın en önemli çıkış noktasıdır. Rusya'nın Ukrayna limanları ve kıyı şeridi üzerindeki fiili kontrolü, bölgedeki güç dengesini lehine çevirmektedir.

⁴ "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın 120 Günlük Sürenin Uzatılacağını Açıkladı", Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 17 Kasım 2022.

⁵ "Türkiye Cumhurbaşkanı, İran Cumhurbaşkanı ve Rusya Devlet Başkanı'nın Ortak Açıklaması (19 Temmuz 2022, Tahran)", Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 19 Temmuz 2022.

Toprakları üzerinde bulunan Çanakkale ve İstanbul boğazları vasıtasıyla Türkiye, 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin hükümleri doğrultusunda Karadeniz bölgesindeki askeri ve ticari gemilerin akışını kontrol etmektedir. Türkiye'nin buradaki duruşu Boğazların yönetimi konusunda Montrö hükümlerinin dışına çıkmama politikasının devamıdır. Türkiye benzer şekilde 2008'deki Gürcistan Savaşı'nda da benzer bir tutum benimseyerek Montrö'nün müsaade etmediği tonaj ve tipteki gemilerin geçişine izin vermemiştir. Türkiye'nin buradaki konumu savaş üzerinde kritik öneme sahiptir. Türkiye örneğin Montrö çerçevesinde Rusya'nın savaş gemilerinin bölge dışından Karadeniz'e girmesine izin vermemektedir.

Son olarak Ukrayna ile Rusya arasındaki savaş, Rusya'nın karşı karşıya geldiği ekonomik yaptırımlar sebebiyle Türkiye'ye belirli fırsatlar da sunmaktadır. Son on yılda Rusya ile derin stratejik ve ekonomik ilişkiler kuran Türkiye, bu süreçte Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlara katılmayı reddetmiş ve Rusya'nın ihracat ve ithalatında kilit bir konuma gelmiştir.

2022'de Türkiye'nin barışı kolaylaştırıcı rolü doğrultusunda attığı adımlar, tarafların bir araya gelerek bazı konuları diplomatik zeminde müzakere etmesini sağlamıştır. Türkiye'nin bu çabaları, yumuşak gücüne önemli katkılar sağladığı gibi Rusya-Ukrayna savaşının yol açtığı türbülansa bölgesel etkisini de artırmıştır.

Suriye Sorunu

Rusya, Türkiye'nin Suriye politikasında önemli bir faktör olmaya devam etmektedir. PYD'nin Suriye'nin kuzeyindeki varlığı Türkiye için en önemli güvenlik sorunu olmaya devam ederken bu sorunu çözme kararlılığı Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından sıkça dile getirilmektedir. Son beş yılda Türkiye, Rusya ve İran arasında Astana sürecinin başlamasıyla birlikte Suriye'deki güvenlik durumu da hızla değişmiştir. Bu süreçte Rusya ve İran tarafından desteklenen Şam yönetimi, Suriye'deki kilit şehirlerin çoğunu kontrol altına alırken Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde güvenlik durumu üzerindeki kontrolünü artırmıştır.

Rusya, savaşın başlamasının ardından Ukrayna'yı öncelik sırasına koymasına rağmen Suriye'deki kilit konumunu korumaktadır. Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki YPG hedeflerine yönelik operasyon sinyalleri vermesinin ardından açıklama yapan Rusya, Ankara'nın güvenlik kaygılarını anladığını ifade etmiştir. Bu sinyal Rusya'nın operasyona yeşil ışık yakması olarak yorumlanmıştır.⁶ Ancak geçtiğimiz birkaç yıl içinde Rusya aynı za-

⁶ "Kremlin: Türkiye'nin Kuzey Suriye'de Yasal Olarak Seferberlik Hakkı", *Türkiye*, 22 Kasım 2022.

“

Biz, öncelikle diplomasinin kapısını açık tutmak istiyoruz. Savaş şiddetlenince ki şu anda maalesef şiddeti artacak gibi görünüyor. “Artık diplomasinin zemini kalmadı” diye düşünenler genelde yanılırlar. Tam tersine diplomasi böyle dönemlerde daha da önemli hale gelir.

İbrahim Kalın

Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü

”

manda defalarca Türkiye'nin Suriye rejimiyle ilişkilerinin yeniden kurulmasını önermiş ve böyle bir gelişmenin Türkiye'nin sınırlarını kontrol altına almasını kolaylaştıracağını ima etmiştir. Dolayısıyla Rusya her ne kadar Türkiye'nin güvenlik kaygıları konusunda anlayışlı bir tavır ortaya koysa da aslında bu tavrıyla bir yandan da bu meseleyi bir koz olarak kullanarak Türkiye'nin Suriye rejimini tanıma yönünde adım atmasını beklemektedir. Türkiye bu çağrılara kayıtsız kalmamış ve Suriye rejimi ile olan diplomatik angajman seviyesini savunma bakanları seviyesine kadar yükseltmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ayrıca Rusya'ya ve Suriye'ye üçlü bir süreç başlatma çağrısında bulunmuştur.⁷

Ticaret ve Enerji

Rusya-Ukrayna savaşının başlamasından sonraki süreçte Ankara'nın olumlu yaklaşımı Rusya ile Türkiye arasındaki enerji ilişkilerine de yansdı. Ukrayna'ya yönelik saldırıların başlamasıyla birlikte AB üyesi ülkeler, Rus gazını satın alarak Moskova yönetimini finanse etmekten kaçınmak için Rusya'dan aldıkları gaza alternatif arayışlarına girdiler. Bu yönde atılan adımlar bölgenin enerji jeopolitiğine ilişkin hesapları da değiştirdi. Moskova, Avrupa'ya gaz arzını sağlayan ana hatlardan biri olan Kuzey Akım Boru Hattı'na düzenlenen saldırının ardından Ankara'ya daha sıcak mesajlar vererek Türkiye'nin Rus gazının dağıtımında üstleneceği rolün artacağını da sinyallerini verdi.

⁷ “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Putin'e Esad ile Zirve Teklifi”, NTV, 15 Aralık 2022.

2023'TEN BEKLENTİLER

15 Temmuz darbesi sonrasında Türkiye'nin dış politika stratejisindeki değişim çerçevesinde Türkiye ile Rusya arasında kurulan bağlar güçlenmektedir. Türkiye'nin bağımsız bir bölgesel güç olarak hareket etme kararlılığı, iki ülke ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu kararlılık iki tarafın en çalkantılı zamanlarda bile ikili ilişkilerini muhafaza etmelerine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla Rusya-Ukrayna savaşının bölge barışı üzerindeki zararlı etkisine rağmen Türkiye ve Rusya muhtemelen ikili ticaret, enerji ilişkileri ve çok sayıda çalkantılı alanda iş birliklerini koruyacaktır.

Savaşın yoğunluğu artarken her iki taraf da barış için müzakere etmeyi reddetmektedir. Bu tavır bir barış anlaşmasının ortaya çıkma ihtimalini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle savaşın devam etmesi ve muhtemelen tırmanması beklenmektedir. Türkiye, savaşın bölgesel ve küresel etkilerini hafifletmek için hem Rusya hem de Ukrayna ile ilişkilerini sürdürecektir.

Suriye'de Türkiye, PYD'nin kısmen kontrol ettiği Suriye'nin kuzeyine baskısını sürdürmektedir. 2023 ve sonrasında Türkiye-Rusya-Suriye eksenini güçlenecektir. Böyle bir gelişme Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki güvenlik durumu üzerindeki kontrolünü artırırken Rusya bölgede daha derin ve istikrarlı bir etki kazanacaktır.

Enerjide ise Türkiye'nin Rus enerjisinin ihracatında bir merkez olma rolünün artması beklenmektedir. Rusya Batı'dan gelen yaptırımlarla karşı karşıya bulunurken ve Kuzey Akım Boru Hattı üzerindeki risk arttıkça Türkiye'nin bölgesel enerji jeopolitiğindeki potansiyel rolü artmaya devam edecektir.

TABLO 1. 2023'TEN BEKLENTİLER

BAŞLIK	RUSYA	TÜRKİYE	OLASI SONUÇ
PYD ve Suriye'nin Kuzeyi	Rejimin içinde olduğu bir çözüm	Suriye rejiminin sürece dahil edilmesi	Suriye rejiminin katılımıyla diplomatik/askeri süreç
Rusya-Ukrayna Savaşı	Ukrayna'yı işgali tanımaya zorlamak	Liderler arasında bir müzakere süreci ile savaşın sonu	Savaşın tırmanması
Ticaret/Enerji	Türkiye'nin Rus enerji ürünleri için bir merkez olma rolünün artması	İş birliğini derinleştirme isteği	Özellikle enerji alanında iş birliğinin derinleştirilmesi

KRİTER

75

AYLIK SİYASET, TOPLUM VE EKONOMİ DERGİSİ || OCAK 2023 || YIL 07

HEDEF KIZILELMA

ULUSAL
ÇIKARLARIMIZDAN
VE İLKELERİMİZDEN
TAVİZ VERMEDEN
KÜRESEL BARİŞA
VE İSTİKRARA KATKI
SAĞLIYORUZ

SÖYLEŞİ:
CUMHURBAŞKANLIĞI
SÖZCÜSÜ
İBRAHİM RALIN

2022'NİN BAKİYESİ,
2023'ÜN GÜNDEMİ
BURHANETTİN DURAN

ENERJİ DOSYASI

EMİN EMRAH DANIŞ, BERİL TUĞRUL,
MURAT KALAY, ABDÜLKADİR DEVELİ,
KEREM AKKIN, MUSTAFA ERDEH,
ESER ÖZDİL

DİŞ POLİTİKA DOSYASI

AHMET ALEMDAR, SİBEL DÜZ, MURAT YESİLTAS, BİLGEHAN ÖZTÜRK,
KADİR ÜSTÜN, YÜCEL ACER, CAN ACUN, KÜTLÜHAN GÖRÜCÜ,
ERMAN AKILLI, MEHMET KANCI, ÖMER ANDİM, CAVİD YELİYEV,
HAKKI UYGUR, MUSTAFA CANER, ERSİN SİYHAN

www.kriterdergi.com

KriterDergi f kriterdergisi i kriterdergisi

0212 395 11 00

TÜRKİYE VE ORTADOĞU: YENİDEN KONUMLANMA

Murat Yeşiltaş

İsmet Horasanlı

05

2022'NİN ÖZETİ

1

ABD daha çok Ukrayna'daki savaşa, Pekin'in bölgeye yönelik yeni jeopolitik hamlesine ve Körfez ülkeleri ile Çin arasındaki karşılıklı etkileşime odaklanmışken Ortadoğu ve Körfez bölgesi önemli bir jeopolitik dönüşümden geçmektedir.

2

Bir dizi girişim sonucunda Türkiye, başta Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan ve İsrail olmak üzere bölge ülkeleriyle iş birliğini önemli ölçüde artırırken Katar ile stratejik ilişkilerini de derinleştirmiştir.

2022 Ortadoğu gelişmeleri açısından oldukça yoğun bir yıl olmuştur. Nitekim bu durumu dünya liderlerinin bölgeye gerçekleştirdiği ziyaretlerden anlamak da mümkündür. Bu bağlamda Şubat'ta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Temmuz'da ABD Başkanı Joe Biden, Eylül'de Almanya Başkanı Olaf Scholz, Kasım'da Türkiye İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Aralık'ta Çin Devlet Başkanı Şi Cinping ve ardından İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog Körfez bölgesini ziyaret etmiştir. Bu gelişmede dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz ve enerji jeopolitiğinin kazandığı önem etkili olmuştur. ABD daha çok Ukrayna'daki savaşa, Pekin'in bölgeye yönelik yeni jeopolitik hamlesine ve Körfez ülkeleri ile Çin arasındaki karşılıklı etkileşime odaklanmışken Ortadoğu ve Körfez bölgesi önemli bir jeopolitik dönüşümden geçmektedir. Genel bir perspektiften değerlendirildiğinde Ortadoğu'da 2022 boyunca üç ana dinamik baskın olmuştur: bölgenin değişen jeopolitiği, bölge içi normalleşme süreçleri ve iç çatışmalar ve istikrarsızlıkların devam etmesi.

Türkiye'nin 2022'de Ortadoğu ve Körfez bölgesine yönelik öncelikli hedefi; jeopolitik rekabet kapsamında bölgedeki önemli aktörlerin rakibi olarak değil, diplomatik angajman yoluyla bölgenin normalleşme sürecine katkı sunmak olmuştur. Türkiye, normalleşme bağlamında bir dizi girişim sonucunda BAE, Suudi Arabistan ve İsrail başta olmak üzere bölge ülkeleriyle iş birliğini önemli ölçüde artırırken Katar ile stratejik ilişkilerini ise derinleştirmiştir.

TEMEL DİNAMİKLER

Normalleşme

Türkiye'nin 2022'deki temel çabası bölge ülkeleriyle normalleşme sürecini pekiştirmek olmuştur. Türkiye'nin Ortadoğu'daki normalleşme stratejisini açıklamak için dört faktör ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki doğrudan eko-

Türkiye normalleşme sürecini Suriye ve Irak'tan kaynaklanan güvenlik risklerini minimize etmek için bir araç olarak görmektedir.

nomi ile ilgilidir. Koronavirüs (Covid-19) salgını ve Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında küresel ekonomide yaşanan derin dalgalanmalardan etkilenen Türkiye ekonomisi, normalleşme süreciyle birlikte ciddi bir rahatlama yaşamıştır. Suudi Arabistan ve BAE ile normalleşme süreci sadece ekonomi ile ilgili olmasa da bu ülkelerle yapılan ekonomik anlaşmalar 2022'de Türkiye ekonomisini olumlu etkilemiştir. İkincisi jeopolitikle ilgilidir. ABD'nin Ortadoğu ve Körfez bölgesine yönelik muğlak stratejisi ve Rusya'nın Ukrayna'daki savaşa öncelik vermesi, Ortadoğu'daki jeopolitik hesapları doğrudan etkilemiş, bölge ülkeleri arasındaki yakınlaşma ihtimallerini daha da artırmıştır. Türkiye, bölgenin en güçlü ülkelerinden biri olması ve Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında artan jeopolitik önemi nedeniyle bu yaklaşmanın ilk hedef ülkesi olarak görülmektedir. Üçüncü faktör politiktir. Arap Baharı sonrasında derinleşen ideolojik rekabet bölgesel ölçekte etkinliğini kaybetmiştir. Söz konusu ideolojik rekabetin bir parçası olan Türkiye ve diğer aktörler politikalarını değiştirerek daha pragmatik stratejiler izlemeye başlamıştır. Kimlik temelli

politikalar güvenlik, güç ve ekonomik temelli politikalara dönüşmüştür.

Dördüncü faktör ise güvenlidir. Güvenlik artık bölgedeki tüm ana aktörlerin en önemli önceliklerinden biridir. Göç, radikalleşme, terörizm ve devlet dışı silahlı aktörlerin yaygınlaşması, Ortadoğu'daki devletlerin güvenliği merkeze alan bir politika izlemesini beraberinde getirmiştir. Türkiye bu anlamda normalleşme sürecini Suriye ve Irak'tan kaynaklanan güvenlik risklerini minimize etmek için bir araç olarak görmüştür. Bu şekilde ele alındığında Türkiye'nin Suudi Arabistan ve BAE ile normalleşme politikası ekonomi, jeopolitik ve siyasetle ilgiliyken İsrail ile normalleşme süreci jeopolitik ve jeoekonomik rasyonalite üzerine inşa edilmiştir. Suriye ile normalleşme süreci ise büyük oranda güvenlik kaygılarıyla ilgili olmuştur.

Irak ve İran

Irak ve İran, Türkiye'nin Ortadoğu'daki politikalarında en önemli ülkelerdendir. Irak, PKK terör örgütünün ülkenin kuzeyindeki varlığı ve Tahran yönetiminin Bağdat üzerindeki etkisi nedeniyle Türkiye'nin güvenliğini etkilerken İran'ın Suriye'den Irak'a uzanan bölgesel etkinliği ve Ankara ile Tahran arasındaki jeopolitik rekabet, Türkiye'nin Ortadoğu politikaları için diğer stratejik hususlardır. Daha yakın zamanda iki ülkenin farklı tarafları desteklediği Ermenistan'a karşı Karabağ zaferinden sonra ise Azerbaycan diğer bir unsur haline gelmiştir.

Uzun yıllar savaşın etkisinde kaldığından henüz istikrarına kavuşamayan Irak, Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından potansiyel bir risk oluşturmaktadır. Nitekim PKK'nın Irak uzantıları belirli eylemlerde bulunmakta, Türkiye ise bu tür risk unsurlarını ortadan kaldırmak adına uluslararası hukuka uygun bir biçimde Irak sınırları içerisinde operasyonlar düzenlemektedir. Türkiye'nin düzenlediği operasyonlara PKK yanlısı grupların yanı sıra başta Asaib Ehl-i Hak gibi gruplar olmak üzere İran destekli Şii milis grupları da sert tepkiler vermektedir.¹ Bu mesele bazı durumlarda Irak'ın kaos ortamında meydana gelen faili belli olmayan eylemlerin Türkiye'ye bağlanması çabalarını beraberinde getirmektedir. 20 Temmuz 2022'de Irak'ın kuzeyindeki Zaho bölgesinde meydana gelen olay ve sonrasındaki gelişmeler buna somut bir örnek oluşturmaktadır.² Fakat Türkiye'nin Irak'a yönelik dış politikasında istikrarlı bir siyasi ortamın oluşması ve Türkiye'nin ulusal güvenliğinin Irak sınırlarından tehdit edilmesi temel prensip olarak ön plana çıkmaktadır. Zira Irak bir yandan Türkiye ile dikkate değer ortak sınıra sahipken diğer yandan istikrar sağlandığı takdirde Türk mallarının oldukça rağbet görebileceği bir pazarı oluşturmaktadır.

Türkiye açısından İran'daki en önemli stratejik gelişmelerden biri, ülke genelinde İran yönetimine karşı düzenlenen kitlesel gösteriler olmuştur. Son on-on beş yıldır gelenekselleşen sonbahar İran protestolarından farklı olarak bu defa protestolar uzun sürmüş ve geniş kitlelere ulaşabilmiştir. İran ise bir yandan rejimin temel prensiplerini oluşturan ideolojik kodlarından vazgeçmemekte diğer yandan modern dünyayla entegre olmayı arzulayan genç bir kitlenin istekleri karşısında aciz kalmaktadır. Söylem olarak yetkililer tarafından ahlak polisinin kaldırıldığı ifade edilse de hukuki olarak bu konuda herhangi bir adım atılmamıştır. Protestolar ise etkinliğini yitirse de halen devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin konuya yönelik yaklaşımı ise resmi ve mesafelidir zira Türkiye bu tür meselelerin İran'ın iç meselesi olduğunu ileri sürerek herhangi bir taraf tutmamaktadır.

2023'TEN BEKLENTİLER

Bahsedilen ana dinamikler dikkate alındığında 2023'ün oldukça dinamik bir yıl olacağı anlaşılmaktadır. Körfez bölgesinde, Çin'in bölgeye yönelik yatırımlarının gitgide artacağı görülmektedir. Zira Pekin yönetimi bir yandan Arap Körfez ülkeleriyle diğer yandan da İran'la yirmi beş yıllık stratejik anlaşmalar

1 "İran'a Bağlı Şii Milis Gruplar Türkiye'yi Tehdit Etti", MEPA, 22 Temmuz 2022, <https://www.mepanews.com/irana-bagli-sii-milisler-turkiyeyi-tehdit-etti-53817h.htm>, (Erişim tarihi: 14 Aralık 2022).

2 "Irak'ın Dohuk Vilayeti'nde Gerçekleştirilen Saldırı Hk.", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 20 Temmuz 2022, https://www.mfa.gov.tr/no_-231_-irak-in-dohuk-vilayeti-nde-gerceklestirilen-saldiri-hk.tr.mfa, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2022).

“

İsrail ile ilişkilerimizde atılan adımlar Filistin davasına desteğimizi hiçbir şekilde azaltmayacaktır, aksine bu adımların Filistin meselesinin çözümüne ve Filistin halkının durumunun iyileştirilmesine katkı sağlayacağını Filistinli kardeşlerimiz de ifade ediyorlar.

Recep Tayyip Erdoğan

Türkiye Cumhurbaşkanı

”

imzalamıştır. Dolayısıyla ABD'nin hayati çıkar alanı olarak tanımladığı bölgede Çin nüfuzunun artması beraberinde iki küresel güç arasında yaşanabilecek rekabet gerilimlerini getirmesi olası görünmektedir.

2023'te yaşanabilecek önemli gelişmelerden bir diğeri gergin bir siyasi ortamdan yeni çıkan bölge ülkeleri arasındaki normalleşme süreçleridir. Burada ilk olarak Arap-İsrail normalleşme süreci ön plana çıkmaktadır. İsrail Cumhurbaşkanı Herzog'un 2022'de Bahreyn ziyareti esnasında belirttiği gibi İsrail 2023'te bu çembere daha fazla müttefik dahil etmeye çalışacaktır.

Türkiye'nin başta BAE ve Suudi Arabistan olmak üzere bölge ülkeleriyle normalleşme süreci devam etmektedir. Bu doğrultuda BAE ile yaşanan son olumlu gelişmeler 2023'te de iki ülke ilişkilerinin olumlu bir seyir izleyeceğine işaret etmektedir. Bu açıdan BAE ile ilişkilerin normalleşme aşamasını tamamladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Suudi Arabistan'la ilişkilerin ise olağanüstü bir gelişmenin yaşanmaması durumunda mevcut platformlar çerçevesinde devam etmesi muhtemeldir. Türkiye'nin istikrarlı bir Irak istemesi ve kendi ulusal güvenliğine yönelik tehditleri ortadan kaldırma politikası dikate alındığında Irak'la ilişkilerini ağırlıklı olarak bu ülkenin sınırları içerisinde yaşananların belirleyeceği bir süreç muhtemeldir. Bu bağlamda Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde ulusal güvenliğini tehdit eden terör unsurlarına karşı askeri operasyonlarına devam etmesi öngörülebilir. Ankara-Tahran ilişkileri ise Türkiye'nin Suriye'de YPG'ye karşı yürüttüğü askeri operasyondan etkilenirken iki ülke Irak ve Azerbaycan üzerinde rekabet etmeye devam edecektir.

SURİYE: NORMALLEŞME YA DA TIRMANMA

Kutluhan Görücü

06

2022'NİN ÖZETİ

- 1 Türkiye, Kasım'da YPG/PKK'ya karşı Pençe-Kılıç Hava Harekatı'nı icra etti. Cumhurbaşkanı seviyesinde de kara hareketinin gelebileceğini ifade etti.
- 2 Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Suriye rejimi ile görüşülebileceğini söyledi.
- 3 Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, Suriyeli mevkidaşı Ali Mah-mud Abbas ile on bir yılın ardından ilk kez Moskova'da görüştü.
- 4 Heyet Tahrirü'ş Şam (HTŞ), Suriye Milli Ordusu (SMO) grupları arasındaki çatışmadan faydalanarak bir süreliğine Afrin'de haki-miyet kurdu.
- 5 Bahar Kalkanı Harekatı ile sağlanan 5 Mart mutabakatı 2022'de de işleyerek İdlib'de ateşkes korundu.

2022, 5 Mart mutabakatının sağladığı ateşkesle birlikte Suriye savaşında toprak değişiminin yaşanmadığı ikinci yıl olarak kayıtlara geçmiştir.¹ Bahar Kalkanı Harekatı ile Türkiye'nin rejim ile muhalifler arasında inşa ettiği askeri denge bugün de geçerliliğini korumaktadır. Hatta Türkiye'nin 2020'ye göre daha güçlü bir konumda olduğu ifade edilebilir. Şüphesiz söz konusu durumda yılbaşından itibaren Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik işgal girişiminin de etkili olduğu söylenebilir.

2022'nin öne çıkan başlıkları arasında; Ankara ile Şam arasındaki normalleşme süreci, Türkiye'nin YPG/PKK'ya karşı muhtemel askeri operasyonu, HTŞ'nin Afrin hamlesi ile İdlib'deki ateşkesin geleceği sıralanabilir. Türkiye ile rejim arasında istihbarat seviyesinde devam eden görüşmeler ileri bir seviyeye taşınmak istenirken Türkiye; Irak ve Suriye'yi kapsayacak şekilde gerçekleştirdiği Pençe-Kılıç Hava Harekatı sonrasında Suriye'ye yönelik kara harekatını da içeren askeri operasyon seçeneğini dillendirmeye başlamıştır.² Haziran'da SMO içerisindeki çatışmalara taraf olan ve Cindere's'e giren HTŞ, Ekim'de Afrin'e girerek şehirde kontrol sağlamıştır.³ HTŞ'nin büyük ölçüde geri çekilmesiyle⁴ sorun şimdilik çözülmüştür. Ancak gelecekte HTŞ'nin tekrar geri dönebilmesinin önünde belirgin bir engel bulunmamaktadır. Elbette HTŞ'nin muhalif bölgelerde genişleme siyaseti İdlib'de

1 "It Has Been 11 Years since Civil War Erupted in Syria", Anadolu Agency, 14 Mart 2022.

2 Rich Outzen, "The Risks and Rewards of Erdogan's Next Military Operation", Atlantic Council, 1 Aralık 2022, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/the-risks-and-rewards-of-erdogans-next-military-operation>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

3 Rena Netjes, "Shifting Lines and IDPs: Azaz, Afrin, and the HTS Incursion", Fikra Forum Political Analysis, 19 Ekim 2022, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/shifting-lines-and-idps-azaz-afrin-and-hts-incursion>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

4 Levent Kemal ve Ragıp Soylu, "Syria: Turkey to Reorganise Rebel Groups as HTS Withdraws from Afrin", Middle East Eye, 25 Ekim 2022, <https://www.middleeasteye.net/news/syria-turkey-reorganise-rebel-groups-hts-withdraws-afrin>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

sağlanan ateşkesten de kaynaklanmaktadır. İdlib sahasında rahatlayan HTŞ gözünü kolay hedeflere çevirmektedir. İdlib ateşkesinin sürmesi Suriye muhalefeti içerisindeki HTŞ etkisini de artırabileceği için ateşkesin geleceği bu yönüyle de değerlendirilebilir.

TEMEL DİNAMİKLER

Türkiye'nin Muhtemel Askeri Operasyonu

2022'nin öne çıkan başlıkları arasında; Ankara ile Şam arasındaki normalleşme süreci, Türkiye'nin YPG/PKK'ya karşı muhtemel askeri operasyonu, HTŞ'nin Afrin hamlesi ile İdlib'deki ateşkesin geleceği sıralanabilir.

Bahar Kalkanı Harekatı'nın İdlib sahasında sağladığı denge, Suriye'de muhtemel askeri hareketliliğin Türkiye ile YPG/PKK arasında olabileceğini göstermektedir. Türkiye 2021'den bu yana söz konusu seçeneği sürekli dillendirmiştir. Taksim İstiklal Caddesi'nde gerçekleştirilen terör eyleminin⁵ ardından düzenlenen Pençe-Kılıç Hava Harekatı kara hareketinin habercisi olarak algılanmıştır. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan da bu doğrultuda açıklamalar yapmış⁶ ve hedef bölgelerin ilk olarak Tel Rıfat, Menbiç ve Ayn el-Arap (Kobani) olduğunu belirtmiştir.

23 Kasım'daki açıklamaların ardından yaklaşık bir ay geçmesine rağmen Türkiye ile Rusya arasında görüşmeler sürmektedir. Öte yandan Rusya YPG/PKK'yı Tel Rıfat, Menbiç ve Ayn el-Arap gibi bölgeleri Suriye rejimine bırakması yönünde ikna etmeye çalışmakta ancak

sonuç alamadığı da bilinmektedir. ABD ise askeri operasyona –geçmişte olduğu gibi– tamamen karşı çıkmaktadır. Fakat Tel Rıfat bölgesi burada ayrılmaktadır çünkü Washington resmi olarak o bölgenin SDG'ye bağlı olmadığı görüşündedir. Buna karşı Menbiç ve Ayn el-Arap ise 2019'da yapılan mutabakata göre Türkiye'nin operasyon gerçekleştirmesi halinde ABD'nin yaptırım bölgeleri arasında yer almaktadır. Türkiye'deki 2023 seçimlerinin öncesinde söz konusu yaptırım tehdidi ise ekonominin mevcut durumu için oldukça riskli görünmektedir.

5 “‘İstiklal is Ours’: Türkiye Remains United, Defiant after Terror Attack”, *Daily Sabah*, 16 Kasım 2022.

6 “Turkish President Indicates He will Go Beyond Air Strikes, Launch Ground Operation in North Iraq, Syria”, ANI South Asia's Leading Multimedia News Agency, 21 Kasım 2022, <https://www.aninews.in/news/world/asia/turkish-president-indicates-he-will-go-beyond-air-strikes-launch-ground-operation-in-north-iraq-syria20221121212214>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

Diğer yandan ise Rusya, Türkiye için operasyon alanı olarak Ayn el-Arap'ı göstermektedir. Nitekim Rusya'ya göre Tel Rıfat ve Menbiç rejimin kontrolündedir. Keza Rusya Savunma Bakanlığı da haritalarında söz konusu bölgeleri bu şekliyle tanımlanmaktadır. Ayn el-Arap, Barış Pınarı ve Fırat Kalkanı hareketleri bölgelerinin birleştirilmesi, Süleyman Şah Türbesi'nin eski yerine taşınması ve PKK için taşıdığı sembolik ve psikolojik önem bakımından da öne çıkmaktadır. Ancak Ayn el-Arap'a yönelik operasyon Washington'ın yaptırım tehdidi gibi riskleri içerisinde barındırdığından ilk etap için Tel Rıfat dilendirilmektedir.

Türkiye ile Suriye Arasında Muhtemel Normalleşme Süreci

Türkiye'nin Bahar Kalkanı Harekatı ile birlikte İdlib'de Suriye rejiminin lehine olan askeri durumu değiştirerek ateşkese sağlaması, Suriye'de yeni bir dengeyi beraberinde getirdi. Bu denge askeri olarak sahaya ateşkes imkanı sağlasa da diplomasi sahasını değiştirmede. Bu süreçte rejim Cenevre'deki anayasa görüşmelerini fiilen dondurdu. Bununla birlikte rejim, Arap dünyası ile belirli bir görüşme trafiği yakalayarak normalleşme adımları atmaya çalıştı. Türkiye ile Suriye arasındaki normalleşmeye yönelik ilk resmi mesaj Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'ndan geldi. 11 Ağustos'ta Bakan Çavuşoğlu'nun kullandığı "Muhalefete Suriye'deki rejimi bizim bir şekilde anlaştırmamız lazım. Aksi takdirde kalıcı barış olmaz" ifadeleri normalleşmenin ilk adımları olarak kamuoyunda yankı buldu.⁷ Ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Katar'da Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah Sisi ile görüşmesinin ardından "Beşar Esed ile de görüşebilirim"⁸ açıklaması Türkiye'nin rejim ile ilişki tesis etme niyetlerinin sahiciliğini açıkça ortaya koydu.

Türkiye'nin Suriye rejimiyle normalleşme ya da ilişki tesis etme niyetleri ortaya konulsa da bazı Suriye uzmanları, rejimin kontrol ettiği bölgelerde dahi iktidarının sınırlı olduğunu ve Türkiye'ye herhangi bir şey vadedemeyeceğini iddia ederek rejimle görüşülmesine karşı çıkmaktadır. Konunun uzmanları nezdinde olmasa da Türk kamuoyunda rejim ile görüşmeye olumlu bakılmaktadır.

Suriye rejimi ile görüşmeye ilişkin Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun "Suriye rejimi ile istihbarat örgütleri aracılığı ile görüşüyoruz. Rejim gerçekçi davranırsa terörle mücadele, siyasi süreç ve Suriyelilerin geri dönüşleri konusunda birlikte

7 "Syria Rebels Call Protests Over Turkey's 'Reconciliation' Proposal", Al-Monitor, 12 Ağustos 2022, <https://www.al-monitor.com/originals/2022/08/syria-rebels-call-protests-over-turkeys-reconciliation-proposal#ixzz7ndk8shhO>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

8 "Turkey's Erdogan Says will Meet Syria's Bashar al-Assad When 'Time is Right'", The New Arab, 7 Ekim 2022, <https://www.newarab.com/news/i-will-meet-assad-when-time-right-erdogan>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

“

Biz sınırlarımızı korumak, halkımızın ve milletimizin güvenliğini sağlamak için yapmamız gereken ne varsa yaptık, yapıyoruz. Bu konuda kimse Türkiye’den müsamaha beklemesin.

Hulusi Akar

Milli Savunma Bakanı

”

çalışmaya hazırız”⁹ açıklaması Türkiye’nin rejim ile diyalog kurma konusundaki öncelikli gündemlerini çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Suriye’de YPG/PKK ile mücadele, siyasi süreç ve Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların geri dönüşü Türkiye açısından kritik konuların başında gelmektedir. Türkiye konu başlıklarını belirlese de “Rejim bu başlıklara dair ne vadedebilir” sorusu tartışmaya oldukça açıktır. YPG/PKK’nın ABD şemsiyesi altında yer aldığı ve Moskova’nın da YPG/PKK konusunda Washington ile benzer bir görüşe sahip olduğu düşünüldüğünde rejimin sınırlı bir etkiye sahip olduğu görülebilir. Rejimin siyasi süreç bağlamında herhangi bir adım atmadığı, üstelik anayasa görüşmelerini dahi dondurduğu görülmektedir. Suriyelilerin geri dönüşü hususunda ise Ürdün ve Lübnan örneklerinin son derece kötü sonuçları yaşanmıştır.¹⁰ Rejim bölgelerinde yaşayan Suriyelilerin dahi kötü ekonomi ve yaşam şartları nedeniyle ülkeden ayrıldığı veya ayrılma arayışında olduğu bilinmektedir. Görülmektedir ki Suriyelilerin geri dönüşü için rejim ile muhalefetin uzlaşmasının ötesinde çalışmalar gerekmektedir. Bu doğrultuda Türkiye ile Suriye rejiminin muhtemel normalleşme sürecinin dosyaları oldukça zorlu görünmektedir.

HTŞ’nin Afrin Saldırıları

Bahar Kalkanı Harekatı ile sağlanan ateşkes ortamı, muhalif gruplar arasındaki çatışmaları bitirmek bir tarafa aralarındaki rekabeti artırmıştır. 2022 içerisinde HTŞ’nin iki kez Afrin’e yönelik hamlesi de HTŞ’nin giderek SMO grupları

9 “Cavusoglu: Türkiye won’t Allow Terror Groups to Take Shelter in Syria, Iraq”, TRT World, 13 Aralık 2022.

10 Muhammet Tarhan, “Rapor: Esed Rejimiyle Anlaşan Ürdün ve Lübnan’dan Dönen Suriyeli Sayısı Azalıyor”, Anadolu Ajansı, 24 Ekim 2022.

arasındaki ihtilaflara taraf olması¹¹ ve muhalif alanlarda iktidarını genişletme çabaları şeklinde okunabilir.

HTŞ, İdlib ve çevresinde rejime karşı ilerleyebilecek bir güce sahip değildir. Bunun yanında SMO grupları arasındaki ihtilaf, güç boşlukları ve iktidar savaşları da HTŞ'ye oldukça alan açmaktadır. 2022'de yaşanan Afrin gelişmelerinin 2023'te de devam etmesi beklenebilir. Ancak HTŞ'nin Fırat Kalkanı Harekatı bölgesine yönelik bir hamle yapmasının önünde –tıpkı Ekim'de olduğu gibi– Kefr Cenne ve Azez hattında Cephe Şamîye'nin engel olma olasılığı yüksektir. Ancak Afrin ve çevresindeki bölge giderek HTŞ'nin hedef bölgeleri arasında yer almayı sürdürmektedir.

İdlib Ateşkesi

Türkiye, Bahar Kalkanı Harekatı ile rejime karşı askeri bir denge sağlamıştır. Bu ateşkesin oluşması ve sürdürülmesinde ise Ankara-Moskova ilişkilerinin belirleyici bir rol üstlendiği görülmektedir. Ancak savunma sanayii sektöründe yaşadığı kritik gelişimler Türkiye'yi sahada daha da avantajlı bir konuma sürükleyebilir. HİSAR hava savunma sistemlerinin yanı sıra İHA konusunda Akıncı'nın envantere girmesi ve Kızılelma'nın da yakın bir gelecekte seri üretime girmesinin beklenmesi Türkiye'nin elini güçlendirmektedir. Nitekim 2020'de dahi Türkiye'nin askeri kabiliyetleri ve caydırıcılığı görülmüştür.

Bunun yanında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik işgal girişimi ve İran iç kamuoyunun kesintisiz protestolarla sarsılıyor oluşu, İdlib'e odaklanmalarının önünde bir engel teşkil etmektedir. Ek olarak Türkiye'nin İdlib konusunda geri adım atmasının söz konusu olmadığı da görülmektedir. TSK'nın İdlib sahasındaki konumlanmasına bakıldığında ise M4 yolunun kuzeyi ve güneyine adeta bir güvenlik duvarı ördüğü görülmektedir.¹² TSK'nın İdlib'de en az 75 askeri üs ya da noktaya sahip olduğu bilinmektedir.¹³ Bu ve benzeri hususlardan hareketle Türkiye'nin İdlib sahasını fiilen güvenceye aldığı görülürken mevcut durumun 2023'te de sürmesi beklenebilir.

11 “Türkiye to Restructure Syrian Rebel Military, Disband SNA Factions after HTS Withdraws from Afrin”, Middle East Monitor, 26 Ekim 2022, <https://www.middleeastmonitor.com/20221026-turkiye-to-restructure-syrian-rebel-military-disband-sna-factions-after-hts-withdraws-from-afrin>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

12 Khaled Khateb, “Who Benefits from Attacks on Turkish Forces in Idlib?”, Al-Monitor, 10 Şubat 2022, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/02/syria-attacks-turkey-military-idlib-regime-hts-jihadist.html#ixzz7ndzpWfWP>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

13 “TSK, M4'ün Güneyinde Cephe Hattında Yeni Bir Askeri Üs İnşa Ediyor”, Suriye Gündemi, 18 Aralık 2021, <https://www.suriyegundemi.com/tsk-m4-uen-gueneyinde-cephe-hattinda-yeni-bir-askeri-ues-insa-ediyor>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

2023'TEN BEKLENTİLER

2022'nin Suriye'si 2023'ün Suriye'sine ışık tutmaktadır. Bahar Kalkanı Harekatı ile rejimle muhalifler arasında yakalanan ateşkes ortamının devam edebileceği ifade edilebilir. Elbette bu durum İdlib'de sükunetin süreceği anlamı taşımaz. HTŞ'nin bu ateşkes ortamını kullanarak Suriye muhalefeti içerisinde gedikler açmayı ve o noktalardan sızmayı sürdürmesi de beklenebilir. Tüm bunlara rağmen Türkiye'nin tavrı bu süreçte belirleyici olacaktır.

HTŞ'nin Suriye muhalefetine yönelik siyasetinin İdlib'de kendisine muhalif olanları bastırmasıyla başladığı söylenebilir. Ardından Türkiye'nin İdlib'deki güvenlik ortamını rahatlatması da HTŞ'yi başka gündemlerle meşgul olabilir pozisyona getirmiştir. HTŞ de Suriye muhalefetine kontrol ettiği bölgelere yönelik bir siyaset geliştirmeye, SMO grupları arasındaki çekişmenin bir tarafı olmaya başlamış ve bu zafiyetten faydalanmıştır. Böylelikle Afrin'i kontrol etmeye kadar ilerleyebilmiştir. Türkiye müdahil olsa da HTŞ'nin SMO ve Afrin'deki etkisi, Suriye muhalefeti içerisinde bir kırılmaya neden olmuştur. Bu kırılma Türkiye'nin rejim ile muhtemel normalleşme sürecinden etkilenirse dış faktörler dahi devreye girebilir. Türkiye'nin 2023'te dikkat etmesi gereken hususların başında, rejim ile muhtemel normalleşme sürecinin Suriye muhalefetine bileşenleriyle şeffaf bir biçimde ilerletmesi gelmektedir.

Endişeler ne olursa olsun Moskova yönetiminin Ankara-Şam ilişkilerinin normalleştirilmesi konusundaki ısrarı, Türkiye'nin de bu ısrarı Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında karşılamaya istekli olması ve en azından Haziran 2023'teki seçimlere kadar maliyetli ve tırmandırıcı politikalarından kaçınma eğilimi gibi normalleşme sürecini mümkün kılan temel dinamiklerin 2023'te de devam edeceği söylenebilir. Dolayısıyla Şam yönetimiyle yakınlaşmanın uygulanabilirliği konusunda önemli soru işaretlerine rağmen sürecin 2023'te ilerlemesi beklenmelidir.

Türkiye'nin YPG/PKK'ya yönelik muhtemel askeri operasyonu da (önceki başlıkta detaylandırıldığı gibi) Türkiye'nin Suriye sahasındaki en büyük zorluklarından birini oluşturmaktadır. Washington ve Moskova yönetimlerinin Suriye sahasında YPG/PKK'dan vazgeçmesi söz konusu değildir. ABD'nin çekildiği noktalarda bile Rusya YPG/PKK'yı korumayı üstlenmektedir. Menbiç ve Ayn el-Arap örneklerinde olduğu gibi ABD'nin yaptırım tehdidi de halen sürmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin Irak sahasıyla birlikte düşünüldüğünde teröre karşı elde ettiği yerleşik kazanımlar oldukça değerlidir. 2023 ise bu kazanımların korunarak üzerine eklenmesiyle bir yıl olabilir.

DOĞU AKDENİZ: GELİŞMELER VE ÖNGÖRÜLER

Murat Aslan

07

2022'NİN ÖZETİ

- 1 Ankara-Atina ilişkileri söylem tabanlı bir meydan okuma yönelimiyle Yunanistan'ı Türkiye'yi dengeleme adına dış himaye aramaya itmiştir.
- 2 Türkiye-İsrail ilişkileri İsrail Devlet Başkanı Isaac Herzog, dışişleri bakanları seviyesinde Yair Lapid ile Mevlüt Çavuşoğlu ve son olarak ise başbakan olmasını müteakip Yair Lapid'in Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından kabul edilmesiyle normalleşme sürecine girmiştir.
- 3 Türkiye ve Mısır uzun süreden bu yana normalleşmenin teknik yönlerini görüşmektedir. Ancak her iki ülkenin ayrışan çıkarları normalleşmenin ivmesini düşürmüştür. Öte yandan iki ülke devlet başkanlarının 2022 FIFA Dünya Kupası nedeniyle Doha'da görüşmesi önemli bir gelişme olmuştur.
- 4 Türkiye ve Libya arasında deniz yetki alanlarında hidrokarbon kaynaklarının araştırılması, sondajı ve çıkarılmasına yönelik anlaşma ise Yunanistan ve Mısır tarafında rahatsızlık meydana getirmiştir.

GÜVENLİK/ASKERİ GELİŞMELER

İstikşafi görüşmelerin yürütülmesi nedeniyle Türk-Yunan ilişkileri 2021'den itibaren ilk başta ılımlı bir seyir izlemiştir. Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Başbakan Kiriakos Miçotakis 10 Mart 2022'de İstanbul'da doğrudan görüşmüş ve gergin ikili ilişkilerde tansiyonun düşürülmesi istikametinde önemli bir adım atılmıştır.¹ Ancak Miçotakis, İstanbul zirvesinden iki ay sonra gerçekleştirdiği ABD ziyaretinde Kongrede konuşma yapmış ve Türkiye'yi hasım olarak takdim ederek F-16 satışını engelleme girişimlerinde bulunmuştur.² Nitekim iki liderin İstanbul görüşmelerinde üçüncü tarafları dahil etmeden doğrudan iletişim içinde olma kararına rağmen Miçotakis buna uygun davranmamıştır. Bu nedenle Cumhurbaşkanı Erdoğan, Miçotakis'in hasmane söylemleri ve tavrına karşı doğrudan iletişimi kesmiş ve kendisi için artık Miçotakis'in "olmadığını" belirtmiştir.

Her iki ülke arasında 2022'de tekrar yükselen gerilim ise askeri bir çatışmaya yönelik projeksiyonların ihtimal dahilinde olup olmadığı tartışmalarını alevlendirmiştir. Yunan Hava Kuvvetlerinin Miçotakis'in ABD ziyaretinden hemen önce Nisan'da Türk hava sahasını 72 saat içinde 30 defa ihlal etmesi bahse konu projeksiyonların çıkış noktası olmuştur.³ İlave olarak Yunanistan tarafından icra edilecek (planlı) Tiger Meet Tatbikatı'nın senaryosunda Türkiye'yi hasım olarak vurgulayan ifadelerin eklenmesi nedeniyle Türkiye tatbikattan çekilmiştir.⁴

1 Derya Gülnaz Özcan ve Tevfik Durul, "Yunan Basını: Miçotakis'in İstanbul Ziyareti Beklentileri Aştı", Anadolu Ajansı, 14 Mart 2022.

2 Yorgo Kirbaki, "Greek PM Complains about Turkey to Biden: Gov't Sources", *Hurriyet Daily News*, 18 Mayıs 2022.

3 "Turkey Accuses Greek Jets of Violating Airspace", The Defense Post, 29 Nisan 2022, <https://www.thedefensepost.com/2022/04/29/turkey-greek-jets-violation-airspace>, (Erişim tarihi: 19 Aralık 2022).

4 "Turkey Air Force Pulls Out of Military Exercise in Athens", The Defense Post, 2 Mayıs 2022, <https://www.thedefensepost.com/2022/05/02/turkey-pulls-out-exercises-athens>, (Erişim tarihi: 19 Aralık 2022).

Türk-Yunan gerginlikleri söylemden öteye geçmemiş, daha çok Yunan tarafı kendisine hamî bir aktör arayışına girmiştir.

Diğer bir husus Ege Denizi'ndeki ada ve kayalıklarla ilgilidir. Lozan (1923) ve Paris (1947) antlaşmalarındaki açık hükümlere rağmen Yunanistan askerden arındırılması ve silahsızlandırılması gereken adaları silahlandırmıştır. Ayrıca ABD tarafından Yunanistan'a hibe edilen 1.200 zırhlı personel taşıyıcı Türk kıyılarına birkaç kilometre mesafedeki adalara konuşlandırılmıştır.⁵ Diğer bir ifadeyle Lozan ve Paris antlaşmaları açıkça ihlal edilmiştir. Ayrıca ABD ve Yunanistan, Girit'ten Türkiye hududuna 40 kilometre mesafedeki Dedeağaç'a kadar Türkiye'nin tüm batısını kapsayacak şekilde askeri üs tesis etmiştir. Türkiye ise bu ihlalleri BM'ye iletmıştır. Bu çerçevede Dışişleri

Bakanı Çavuşoğlu açıkça adaların askerileştirilmesini eleştirmiş ve adaların aidiyetinin sorgulanabileceğini ifade etmiştir.⁶ Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun uyarılarını Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sert eleştirileri takip etmiş ve Yunanistan'ın sorumluluklarını yerine getirmemesi halinde askeri seçenekten bahsedilmiştir.⁷ Bu argümanların seslendirilmesiyle Yunan tarafı ABD ve AB nezdinde şikayetlere başlamıştır. Ancak nihai kertede Türk-Yunan gerginlikleri

söylemden öteye geçmemiş, daha çok Yunan tarafı kendisine hamî bir aktör arayışına girmiştir.

SİYASET VE ENERJİ ALANLARINDAKİ GELİŞMELER

Türkiye, Doğu Akdeniz ve Körfez ülkelerini odak noktasına alarak normalleşme sürecini başlatmış ve 2022'de sürece ivme kazandırmıştır. Bu gayretin üç nedeni olduğu ileri sürülebilir. İlk olarak karşıtlaştırma söz konusu olduğunda Türkiye karşıtı bir blok Türk çıkarlarına meydan okumak üzere bir araya gelebilmektedir. İkinci husus Yunanistan'ın böyle bir durumu Türkiye aleyhine istismar etme gayretidir. Son husus ise Türk dış politikasında diyalog ve ara buluculuk istikametinde yükselen ılımlı çizginin gelenekselleşmeye başlamasıdır. Bu kapsamda Türkiye-İsrail normalleşmesi İsrail Devlet Başkanı Isaac Herzog, dışişleri bakanları seviyesinde Yair Lapid ile Mevlüt Çavuşoğlu ve son olarak ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın İsrail Başbakanı Lapid'i BM Genel Kurulu münasebetiyle Türkiye'nde kabul etmesiyle başa-

5 "Greece Sends US-Donated Armored Vehicles to Demilitarized Islands", *Daily Sabah*, 25 Eylül 2022.

6 Merve Aydoğan, "Greece's Illegal Militarization of Aegean Islands Could Put Their Sovereignty in Question", *Anadolu Ajansı*, 7 Haziran 2022.

7 "Greece has to Know Its Place, Remember History: President Erdoğan", *Daily Sabah*, 16 Kasım 2022.

rılmıştır.⁸ Türk Milli İstihbarat Teşkilatınca İstanbul'da İran gizli servisinin İsraili turistlere saldırı planının önlenmesi ve her iki ülke arasında büyükelçi atamalarının yapılması sonrasında normalleşme süreci tamamlanmıştır. Binyamin Netanyahu'nun İsrail başbakanı seçilmesi sonrasında ise bu süreçte olumsuz bir değişim yaşanmamıştır.

Mısır ile normalleşme gayretleri ise İsrail ile yaşanan süreçle benzer bir ilerlemeyi tecrübe edememiştir. Kahire ve Ankara uzun süre normalleşmeye yönelik teknik düzeyde görüşmeler yürütmüş olmasına rağmen iki ülkenin çatışan çıkarları elde edilen ivmeyi yavaşlatmıştır. 2022 FIFA Dünya Kupası esnasında iki ülke cumhurbaşkanının el sıkışması ve kısa bir görüşme gerçekleştirmesi olumlu bir havanın esmesine yol açmıştır. Mısır tarafının normalleşme için iki konuda Türkiye'den feragat beklediği görülmüştür. Bu kapsamda Kahire yönetimi Müslüman Kardeşler ve Libya dosyalarında taviz beklentisi içine girmiştir. Müslüman Kardeşler, Türkiye-Mısır ilişkilerinde normalleşmeye ve olumlu havaya karşı olmadıklarını açıklamalarına rağmen Libya meselesi pek kolay bir konu başlığı olmamıştır. Mısır, Rusya'nın Libya'daki varlığını dikkate almadan Türkiye'nin bu ülkedeki etkisi ve varlığı nedeniyle normalleşme sürecini durdurma tehdidinde bulunmuştur. Öte yandan Türkiye ve Libya arasında deniz yetki alanlarında hidrokarbon kaynaklarının araştırılması, sondajı ve çıkarılmasını öngören anlaşmanın imzalanmasıyla Atina yönetiminin Kahire'yi tahrik gayretleri artmıştır. Bu nedenle normalleşme süreci istenen ivmeyi yakalayamamıştır.⁹

TEMEL DİNAMİKLER

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki politikasını belirleyen asli ölçüt kaynakların adalet, hakkaniyet ve nısfet sınırları dahilinde paylaşılması yoluyla egemen hakların korunmasıdır. Bu bağlamda Türkiye deniz yetki alanlarını kazan kazan prensibi dahilinde –Karadeniz'de olduğu gibi– uzlaşa içinde belirlemek istemektedir. Öte yandan Yunanistan'ın Akdeniz'e en uzun kıyı şeridinde sahip Türkiye'yi kıyılarına hapsedme istikametindeki argümanları Türkiye'nin tolere etmeyeceği “kırmızı çizgi”dir. Bu kapsamda Türkiye, Yunanların ve Kıbrıslı Rumların maksimalist taleplerinin önüne geçilmesi hususunda ısrarcı bir siyaset izlemektedir. İsrail ve Mısır ile sürdürülen normalleşme süreçleri bu

8 Jonathan Harounoff, “After Normalization Deal, What Now for Israeli-Turkish Relations?”, *Haaretz*, 8 Eylül 2022.

9 “Libya and Turkey Sign Two Agreements on Hydrocarbons”, *Libya Update*, 3 Ekim 2022, <https://libyaupdate.com/libya-and-turkey-sign-two-agreements-on-hydrocarbons>, (Erişim tarihi: 19 Aralık 2022).

“

AB'nin de bu konuda “birlik dayanışması” adı altında haksız ve hukuksuz girişimlere destek olmak yerine, muhataplarımızı ikili temelde diyaloga davet etmesini bekliyorum.

Recep Tayyip Erdoğan

Türkiye Cumhurbaşkanı

”

minvalde Türkiye'nin asli gayretlerini oluşturmaktadır. Yunanistan ise normalleşme süreçlerini engelleme konusunda irade göstermektedir.

Türkiye için diğer bir dinamik Kıbrıslı Türkler ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) egemenliğidir. Türk Devletleri Teşkilatı, KKTC'ye gözlemci ülke statüsü tanıyarak Batı'nın izolasyon politikasına meydan okuyan ilk adımı atmıştır. Nihai kertede Türkiye, Kıbrıslı Türklerin haklarını dokunulmaz olarak nitelendirmektedir.

Türkiye açısından son olmasa da diğer bir dinamik ABD'nin Yunanistan lehine konumlanması ve aynı anda Suriye ve Irak'ta PKK/PYD/PYD/SDF terör örgütüne destek vermesidir.

Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve Mısır ekseninin ortak noktası olarak ortaya çıkan Libya, anayasa referandumu ve serbest seçimlerin icrası ile kısaca tanımlanabilecek siyasi sürecin çalkantılarını tecrübe etmeye devam etmektedir. Kahire ve Atina yönetimlerinin cesaretlendirmesi ve desteğiyle Halife Hafter ve Fethi Başağa'nın kurduğu paralel hükümet Libya'daki istikrara meydan okurken Berlin Konferansı'nın 55 maddesiyle yükselen umutların “tüketilmesine” yol açmıştır. Ayrıca Rusya, Libya'da daha bağımsız hareket ederken Halife Hafter'i istismar edilecek bir “araç” haline getirmiştir. Bu kapsamda Hafter ve oğullarının diğer dış aktörlerle ilintisi nedeniyle Libya'da güvenlik hassasiyeti kırılabilirlik şeklinde devam etmiştir.

MEVCUT DİNAMİKLERİN 2023'TE ÖNGÖRÜLEN SEYRİ

Türkiye'nin Yunanlılara ve Rumlara yönelik siyasetinde bir değişiklik beklenmemelidir. Öte yandan Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sonrasında Avrupa'nın Türk-Yunan ilişkilerini yönetilebilir düzeyde tutmak üzere çabalarının artabi-

leceği görülmektedir. Ege Denizi'ndeki herhangi bir askeri kriz Kafkaslardan Avrupa'ya enerji akışını kesebilecek bir etki oluşturabilecektir. Öte yandan Yunanistan, kendilerine, durumu istismar etmek adına dış destek (ve cesaret) verildiği sürece tansiyonu artırma eğiliminde olabilecektir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de normalleşme sürecinin devam edeceği görülmektedir. Türk-Yunan rekabetinin bölge ülkelerine sunduğu fırsatlara rağmen İsrail ve Mısır'ın enerji odaklı politikaları normalleşmeyi gerekli kılmaktadır. Bu gerçeğe rağmen Mısır'ın Libya kaygısı normalleşme sürecini geciktirme potansiyeline sahiptir. Ancak Türkiye-Mısır yaklaşması iki ülkenin de çıkarına olduğundan –Yunan tarafı hayal kırıklığına uğrayacak olsa da– 2023'te ilişkilerde olumlu gelişmeler beklenmelidir.

Son olarak yeni enerji kaynaklarının keşfi Doğu Akdeniz'de özellikle ihtilafı deniz yetki alanlarında taraf ülkelerin gündemlerini tetikleyebilecektir.

Türkiye'nin normalleşme gayretleri 2023'te de devam edecektir. Devlet politikası haline gelen bu çaba 2023 seçimlerinden etkilenebilecek bir husus değildir.

GELECEK PROJEKSİYONLARI

Doğu Akdeniz'de tüm taraflar açısından askeri bir gerginliğin çatışmaya dönüşmesi zayıf bir olasılık olarak görünmektedir. Söylemsel bazda iddialar ve tahrikler ön plana çıksa da kapsamlı bir askeri hareketlilik ancak belirli koşulların oluşmasıyla ortaya çıkabilir. Bu çerçevede Yunanistan için bölgesel meselelerin kışkırtılması ve siyasi gerginlikler oluşturulması sadece kendisi açısından “akil” seçenekler olarak ortaya çıkmaktadır. Yunanistan'ın Libya başta olmak üzere (Libya sahil güvenliği ve deniz unsurlarına karşı) kuvvet gösterisi ve sınırlı güç kullanma gibi seçenekleri benimseyen taraf olması beklenmelidir. Bu şekilde Türkiye-Libya arasında imzalanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve hidrokarbon anlaşmalarına meydan okunabilir. Ayrıca Yunanistan'ın siyasi emellerine ABD ve AB'nin koşulsuz destek vermesi nedeniyle Atina yönetimi açısından Türkiye ve Libya karşıtı siyasi ve askeri manevralar “ilgi çekme” vesilesi olabilecektir. Buna binaen Doğu Akdeniz'de askeri gerginlik Atina'nın siyasi hesaplarıyla ilintili görünmektedir.

Türkiye'nin normalleşme gayretleri 2023'te de devam edecektir. Devlet politikası haline gelen bu çaba 2023 seçimlerinden etkilenebilecek bir husus değildir. İsrail ve Mısır'ın bu süreçten faydalanabilecek aktörler olması hasebiyle Libya'daki siyasi süreçte yaşanabilecek olumlu gelişmelere bağlı olarak normalleşmenin ivme kazanması beklenmelidir.

Türkiye'nin Kıbrıs meselesine yönelik mevcut statükonun resmîyete kavuşması istikametinde “iki devletli çözüm” yaklaşımı adada kalıcı barış için temel oluşturmaktadır. Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan ise mevcut statükonun çözümsüzlük istikametinde devamını istemektedir. Böylece ABD ve Avrupa siyasi desteğini ve askeri varlığını adaya odaklayabilmektedir. Bu nedenle Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların ENOSİS gerçekleşinceye kadar Kıbrıs sorununun herhangi bir yöntemle çözülmesini “istememesi” çıkarlarına uygun görünmektedir. Bu eğilimin önümüzdeki dönemde de sürmesi beklenmelidir.

TABLO 1. DOĞU AKDENİZ'E YÖNELİK ÖNGÖRÜLER			
KONU	İLGİLİ ÜLKE	TÜRKİYE	BEKLENEN SONUÇ
Normalleşme	İsrail Mısır	Türkiye normalleşme çabalarını sürdürecektir.	Doğu Akdeniz'de enerji odaklı yeni bir düzen oluşabilir.
Libya	Rusya Mısır Yunanistan Avrupa Devletleri AB	Türkiye Anayasa referandumunu ve seçimlerin icrasını destekleyecektir.	Libyalılar gerçekçi bir yol haritası ile siyasi süreci ilan edebilir. Hafter, marjinal hale geldiğini hissettikçe siyasi herhangi bir gelişmeye karşı tutum takınabilir. Yunanistan, Türkiye ile Libya arasında imzalanan anlaşmalara karşı Libya'ya yönelik kuvvet gösterisi ve sınırlı güç kullanımı tercihlerinde bulunabilir.
Yunanistan Problemi	Yunanistan	Türkiye kendi çıkarlarında ısrarcı olacaktır. Yunanistan gerilimi düşürme emaresi gösterdiğinde Türkiye de olumlu adım atacaktır.	Enerji güvenliği bağlamında tedrici ancak geçici istikrar tesis edilebilir. Kısmi gerginlikler yaşanabilir.

TÜRKİYE-AFRIKA İLİŞKİLERİ

Tunç Demirtaş

08

2022'NİN ÖZETİ

- 1 Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Senegal'e resmi ziyaretler gerçekleştirdi.
- 2 Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu 8. Afrika'da Barış ve Güvenlik için Uluslararası Dakar Forumu'na katılmak üzere Senegal'i ve ayrıca Gana ve Benin'i ziyaret etti.
- 3 Bu yıl içinde yapılan yeni anlaşmalar ile Türkiye Afrika'da toplamda yirmiden fazla ülke ile savunma sanayii alanında iş birliği gerçekleştirdi.

Afrika 2022'de uluslararası sistemde en fazla dikkat çeken coğrafyalardan biri olmaya devam etmiştir. 2022'de devlet içi çatışmalar, terörizm ve darbeler kıtadaki en büyük güvenlik sorunlarının başında yer almıştır. Türkiye'nin insani boyutta başlayan Afrika ile ilişkilerinin on yılı aşkın sürede yeni alanlar ile genişleyerek sürmesi söz konusudur. Bu minvalde Türkiye, Afrika ülkeleri ile ilişkilerinde devletin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi, güvenlik ortamının sağlanması, devletlerin toprak bütünlüğünün korunması, siyasi istikrarın güçlendirilmesi ve terörle etkili mücadelenin sağlanması gibi çeşitli konularda ülkelerin farklı taleplerine destek vererek iş birliği fırsatlarını artırmaya devam etmektedir. Türkiye, yumuşak güç araçlarını ihmal etmeden ancak bu araçlarını akıllı güce yönelik dönüştürerek Afrika ülkeleriyle ilişkilerini konsolide etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin uzun vadede Afrika ülkeleri ile daha güçlü ortaklık potansiyeli bulunmaktadır. Bu durumun ortaya çıkardığı konulardan biri olarak ortak savunma ve güvenlik politikalarına yönelik atılan somut adımlar ilişkileri stratejik düzeyde tutmakta ve geleceğe yönelik daha güçlü birliktelikleri ortaya koymaktadır.

TEMEL DİNAMİKLER

Tarihsel temeller üzerine inşa edilen Türkiye-Afrika ilişkilerinin temel dinamiklerinin başında insani diplomasi gelmektedir. Ancak insani diplomasi göz ardı edilmeden günümüzdeki ilişkilerin dinamiklerini ekonomi, kültür ve güvenlik boyutları da oluşturmaktadır. Nitekim Türkiye, kıtadaki ticareti geliştirmek yoluyla karşılıklı iş birliklerini artırmak ve kazan kazan(dır) anlayışını fiiliyatta görmek hedefi ile ilişkilerini oluşturmaktadır. Türkiye, Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek için ticareti artırmak ve kıtanın sahip olduğu potansiyeli değerlendirerek partnerlerinin kapasite inşasına destek için çaba göstermektedir. Bu durumun en somut yansıması ise 2003'te Afrika ile 5,4 milyar dolar olan toplam ticaret hacminin 2021'de 34,5 milyar dolara yükselmesi ve

2022'nin ilk on ayında 37 milyar dolardan fazla bir değere sahip olmasındır.¹ Türkiye'nin 2021'de düzenlediği Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu'nda kısa vadede ulaşılması planlanan 50 milyar dolar değerindeki dış ticaret hacmi hedefine doğru ilerleme söz konusudur.² Bu hedefe yönelik ise Türkiye başta lider ve Dışişleri Bakanlığı düzeylerinde ziyaretlerle, son yıllarda düzenli olarak gerçekleştirdiği Antalya Diplomasi Forumu, Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu ve belirli aralıklarla gerçekleştirilen Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi ile iş birliği imkanlarını artırarak ikili ilişkilerini geliştirmektedir.

TABLO 1. TÜRKİYE-AFRIKA TİCARET HACMİ VERİLERİ (2003-2022)

Yıllar	Afrika ile Ticaret Hacmi (Milyar Dolar)	Tablo Bağlamında Önceki Döneme Göre Değişim Oranı (Yüzde)	Türkiye'nin Toplam Dış Ticaret Hacmi (Milyar Dolar)	Türkiye'nin Dış Ticaretinde Afrika'nın Payı (Yüzde)
2022	37,1	7,5	404,6	9,1
2021	34,5	36,3	496,7	6,9
2020	25,3	12,9	389,1	6,5
2019	22,4	1,3	391,1	5,7
2018	22,7	16,9	408,2	5,7
2013	21,4	43,5	422,2	4,7
2008	14,6	170	339,9	4,2
2003	5,4	25,8	116,5	4,6

Kaynak: "Dış Ticaret İstatistikleri", TÜİK, 30 Eylül 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Agustos-2022-45543>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022); "Türkiye-Afrika İlişkileri", T.C. Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2022).

Türkiye amacı doğrultusunda Afrika ülkelerinin ve kıtanın kalkınmasına yönelik destekler sağlayarak ekonomik gelişimin yanı sıra güvenlik ve devletin kurumsal kapasitesinin artırılmasına yönelik de çaba göstermektedir. Ayrıca kıta ülkelerinin meşru hükümetleri ile kurulan ilişkiler, bu ülkelere yönelik yapılan yardımlar ve gerçekleştirilen projelere yönelik halkın olumlu yaklaşımları Türkiye'nin kıta ile ilişkilerinde olumlu gündemlerin oluşmasına önyak olmaktadır. Bu bağlamda Afrika'da devletlerin toprak bütünlüğünün korunmasına destek verilmesine yönelik hedefler konusunda Türkiye'nin kurumsal olarak verdiği desteğin yanı sıra Somali'de TURKSOM askeri eğitim üssünün varlığı sayesinde ülkedeki güvenliğin sağlanmasına yönelik yerel unsurların eğitilmesi söz konusudur. Ayrıca Kuzey, Batı ve Orta Afrika gibi farklı alt bölgesel sistemlerde yer alan ülkelerle de savunma ve güvenlik alanlarında anlaşmalar imzalanarak

1 "Dış Ticaret İstatistikleri, Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret", TÜİK, 29 Kasım 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ekim-2022-45545> (Erişim tarihi: 8 Aralık 2022).

2 "Afrika ile Ticarete Hedef 75 Milyar Dolar", DEİK, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-afrika-ile-ticarete-hedef-75-milyar-dolar>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2022).

iş birlikleri artırılmaktadır. Bu kapsamda Afrika'da en az yirmi ülke Türkiye ile savunma sanayii alanında iş birliği³ yaparak silah ve askeri araç satın almıştır. Dolayısıyla son yıllarda kıta ülkeleri bölgede meydana gelen terör olayları ve ayrılıkçı hareketlerden kaynaklı çatışmaların yansımaları nedeniyle silahlanmaya giderek güvenliklerini sağlama çabalarını sürdürmektedir. Bu minvalde Afrika ülkelerinin egemenliklerini, topraklarını ve ulusal bütünlüklerini koruyarak mevcudiyetlerini sürdürme arzuları ile Türkiye'nin imkanları elverişli bir ortam sağladığı için karşılıklı iş birlikleri de gün geçtikçe artmaktadır.

TABLO 2. AFRIKA ÜLKELERİNE GERÇEKLEŞTİRİLEN SAVUNMA SANAYİİ ÜRÜNLERİ İHRACATINDA ÖNE ÇIKAN ÜLKELER

Ülke	Kara Kuvvetleri	Hava Kuvvetleri	Deniz Kuvvetleri
Uganda	· Katmerciler Hızır TTZA		
Fas	· Nurol Ejder Yalçın TTZA	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Nijer	· MKE Bora-12 keskin nişancı tüfeği · PMT76 makineli tüfek	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA · Hürkuş uçağı	
Gana	· Otokar Cobra I & II TTZA · ASELSAN ŞAHİNGÖZÜ elektro optik · ACAR gözetleme radarı		
Somali	· MKE PMT76 makineli tüfek · PMT76 makineli tüfek · BMC Kirpi TTZA · BMC AKTAN tankeri · Hızır 4X4 TTZA	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Çad	· MKE Bora-12 keskin nişancı tüfeği · PMT76 makineli tüfek · Nurol Ejder Yalçın TTZA · Nurol Yörük TTZA		
Kenya	· Katmerciler Hızır TTZA		
Moritanya	· MKE Bora-12 keskin nişancı tüfeği · PMT76 makineli tüfek		
Senegal	· MKE KNT76 keskin nişancı tüfeği · Ejder Yalçın TTZA · Ejder TOMA · Cobra II TTZA		
Tunus	· BMC Kirpi · Nurol Ejder Yalçın · Katmerciler tank taşıyıcı lowbed treyler · Katmerciler akaryakıt tankeri · Aselsan elektro optik (görüntüleme) sistemleri	· TUSAŞ Anka-SİHA	

3 Ahmet Alemdar, "Rekabetçi Afrika Pazarında Türk Savunma Sanayisinin Artan Varlığı", *Kriter*, Cilt: 6, Sayı: 63, (Aralık 2021); Ahmet Alemdar, "Katmerciler'den Gambiya'ya HIZIR Zırhlı Araç İhracatı!", *DefenceTürk*, 13 Haziran 2022, <https://www.defenceturk.net/katmercilerden-gambiyaya-hizir-zirhli-arac-ihracati>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2022).

Burkina Faso	· MKE Bora-12 keskin nişancı tüfeği · PMT76 makineli tüfek · MEMAT mayın imha İKA	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Mali	· MKE Bora-12 keskin nişancı tüfeği · PMT76 piyade tüfek	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Nijerya	· Asisguard SONGAR silahlı drone · Canik M2 QCB 12.7 mm ağır makineli tüfek · Cobra TTZA	· ASELSAN Aselpod hedefleme podu · T129 ATAK taarruz helikopteri	· Açık deniz karakol gemisi
Cezayir	· Otokar Cobra TTZA		
Ruanda	· Otokar Cobra TTZA	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Etiyopya		· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Fildişi Sahilleri	· Otokar Cobra II · Nurol Ilgaz		
Orta Afrika Cumhuriyeti	· Otokar Cobra TTZA		
Libya	· BMC Kirpi II TTZA · BMC Vuran TTZA · Katmerciler 4x4 zırhlı ambulans · Katmerciler KIRAÇ kriminal inceleme araç	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Cibuti		· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Togo	· MEMAT mayın imha İKA	· Baykar Bayraktar TB2 SİHA	
Gambiya	· Katmerciler Hızır TTZA		

Kaynak: Alemdar, "Rekabetçi Afrika Pazarında Türk Savunma Sanayinin Artan Varlığı"; Alemdar, "Katmerciler'den Gambiya'ya HIZIR Zırhlı Araç İhracatı!".

RİSKLER, FIRSATLAR VE ÖNCELİKLER

Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile güvenlik alanlarında sürdürdüğü ilişkiler küresel düzeyde yaşanan olayların Afrika'ya etkileri ile düşünüldüğünde çeşitli fırsatları ve riskleri beraberinde getirmektedir.

Günümüzde Moskova'nın Afrika ile ilişkileri Rusya-Ukrayna savaşının da etkisiyle sekteye uğramıştır. Dolayısıyla Rusya'nın savaşta gereksinim duyduğu araçlara ve insan kaynağına daha fazla ihtiyacı bulunmaktadır. Bu nedenle Moskova'nın Afrika'daki angajmanı azalmış olsa da özellikle Batı Afrika'da Fransız karşıtı duyguların artmasıyla, bölgedeki Rus paralı asker gruplarının etkisinin artması söz konusudur. Bu riskin önümüzdeki dönemde de devam etmesi beklenmektedir. Nitekim Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile kurduğu ilişkiler Rusya ve Fransa'dan ortaya çıkan güç boşluklarını doldurabilme potansiyelini barındırmaktadır. Türkiye bu fırsat penceresini son döneme damgasını vuran savunma sanayii ürünleri ile açık tutma kapasitesine sahiptir.

Önemli avantajlı konuların başında İHA sistemi ihracatı olan ülkelere yüksek olasılıkla MAM serisi akıllı mühimmat ihracatının da gerçekleştirilmesi gelmektedir. Bu durum hem ekonomik hem de uzun vadeli karşılıklı iş birliği imkanlarını mümkün kılmaktadır. Her ne kadar sayıca yüksek olmasa da Afrika ülkelerine yönelik gemi gibi büyük platformlar ile birlikte uzaktan komutalı silah sistemleri, radar, sensor vd. alt sistemlerden oluşan geniş yelpazede ürünlerle ihracat da gerçekleşmektedir. Öte yandan Bayraktar TB2'lerin yoğun şekilde talep edilmesinin yanı sıra TUSAŞ'ın hem ANKA hem de AKSUNGUR İHA sistemlerinin ihracatına yönelik henüz adı açıklanmayan Afrika ülkeleriyle sözleşmeler imzalanması söz konusudur.⁴ Ayrıca Türkiye'nin geliştirmiş olduğu insansız deniz araçlarının (İDA)⁵ da yer aldığı deniz sistemleri ve platformlarının gelecek yıllarda daha sık adının duyulması beklenmektedir. Özellikle denize kıyısı bulunan 39 Afrika ülkesi için bu platformlar iş birliği yapılabilecek ve karşılıklı fayda sağlayabilecek önemli bir sistem olarak bulunmaktadır. Kısacası Türk savunma sanayii ürünlerine Afrika ülkelerinin ilgisinin artarak devam etmesi 2023 için beklenmektedir.

Öte yandan Türkiye açısından Afrika'da önemli bir fırsat penceresi de Somali'de açılmıştır. Bu kapsamda BMGK'nin Somali'ye yönelik aldığı silah ambargosundan Türkiye'yi muaf tutması⁶ Somali ve bölge güvenliğine ciddi anlamda olumlu etki edecek boyutlara ulaşmıştır. Ancak bu durum Türkiye açısından bir bakıma potansiyel tehditleri de beraberinde getirmektedir. Nitekim Afrika ülkelerindeki mevcut kötü yönetimler ve ekonomik geri kalmışlık nedeniyle belirli bölgelerde terör örgütlerinin yerel nüfusu yanlarına çekerek radikalleştirme ihtimali söz konusudur. Son dönemde Somali, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Nijerya ve Kenya'da etkili olan terör örgütlerinin Türkiye'den satılan savunma sanayii ürünleri nedeniyle Türkiye'yi, Türk yatırımlarını ya da bölgedeki Türk vatandaşlarına yönelik hedef alma girişimleri önemli bir risk unsurudur. Dolayısıyla

Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile kurduğu ilişkiler Rusya ve Fransa'dan ortaya çıkan güç boşluklarını doldurabilme potansiyelini barındırmaktadır.

⁴ "TUSAŞ'tan 1 Milyar Dolarlık Platform İhracatı", Savunmasanist, 6 Aralık 2022, <https://www.savunmasanayist.com/tusastan-1-milyar-dolarlik-platform-ihracati>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

⁵ "Turkish USV Marlin Successfully Deployed During NATO Exercise in Portugal", Navy Recognition, 29 Eylül 2022, <https://navyrecognition.com/index.php/naval-news/naval-news-archive/2022/september/12264-turkish-usv-marlin-successfully-deployed-during-nato-exercise-in-portugal.html>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2022).

⁶ "Security Council Renews Sanctions Regime on Somalia, Mandate for Panel of Experts, Adopting Resolution 2662 (2022) by 11 Votes in Favour, 4 Abstentions", United Nations, 17 Kasım 2022, <https://press.un.org/en/2022/sc15110.doc.htm>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2022).

“

Türkiye olarak biz Afrika Kıtası'nı seviyoruz. Afrika ülkelerini ve halklarını çok seviyoruz. Bunu sadece sözlerle ifade etmiyoruz. Tüm eylemlerimizle de bunu gösteriyoruz.

Mevlüt Çavuşoğlu

Dışişleri Bakanı

”

Türkiye'nin bu riskler karşısında meşru hükümetler ile askeri kapasitelerini artırmaları için daha fazla eğitim anlaşması yapması gereklilik göstermektedir. Terörün bölgesel açıdan geçirgen olduğu düşünüldüğünde Doğu Afrika, Batı Afrika ve Sahel Kuşağı'nda terör faaliyetlerinin genel olarak artması ve özelde Türkiye'nin de bu saldırılardan etkilenme riski göz ardı edilmemelidir.

Dolayısıyla Türkiye'nin iç işlerine karışmama, ayrımcılıktan kaçınma ve eşitlik gibi sürekli vurguladığı ve uyguladığı prensipler doğrultusunda uluslararası toplumun da belirli ilkelerle Afrika ülkelerinde bütünlük sağlanması için hareket etmesi kıtadaki risk ortamını azaltarak daha fazla fırsat penceresinin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

SAVUNMA SANAYİİ

Rifat Öncel

09

2022'NİN ÖZETİ

- 1 Ocak'ta envantere giren test ve eğitim gemisi TCG UFUK, Türkiye'nin ilk istihbarat gemisi olarak tanımlandı.
- 2 Türkiye ile BAE arasında savunma iş birliğine yönelik niyet mektubu ve mutabakat muhtırası imzalandı. BAE'nin Türkiye'den 12 adet Bayraktar TB2 sipariş ettiği iddia edildi.
- 3 Türkiye ile ABD arasında F-16 Blok-70 uçaklarının ve modernizasyon kitlerinin satın alınmasına yönelik görüşmeler bir sonuca ulaşmadı.
- 4 Türkiye; Avrupa, Afrika, Asya, Ortadoğu ve Latin Amerika bölgelerinden çeşitli ülkelerle savunma ve askeri iş birliği anlaşmaları imzaladı.

Türkiye'nin ilk istihbarat gemisi olarak da tanımlanan TCG UFUK test ve eğitim gemisi Ocak'ta hizmete alınmıştır. TCG UFUK, MİLGEM Projesi kapsamında üretilen Ada sınıfı korvet ile benzer bir gövde yapısına sahiptir. Sert hava ve deniz koşullarında kırk beş gün boyunca kesintisiz görev yapabilmektedir.

Türkiye ile BAE arasında savunma sanayii alanında niyet mektubu ve muhabakat muhtırasının imzalanmasıyla, savunma sanayiinin iki ülke arasında sürmekte olan normalleşme ve uzlaşma sürecinin önemli bir parçası olduğu görülmüştür. Açık kaynaklarda BAE'nin Türkiye'den 120 adet Bayraktar TB2 İHA sipariş ettiği ve bunun 20'sinin teslim edildiği iddia edilmiştir.

Bazı Rus yetkililer Türkiye'nin Rusya'dan ikinci parti S-400 satın alımına ilişkin anlaşma imzalandığını iddia etmiş ancak söz konusu iddia Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) tarafından yalanlanmıştır. Rusya tarafından gelen bu iddianın Türk heyetin F-16 satın alma görüşmeleri nedeniyle ABD'yi ziyareti esnasında ortaya çıkması dikkat çekmiştir.

SAMP-T hava savunma sistemi Türkiye'nin tedarik planları bakımından nadiren gündeme gelmiştir. Söz konusu sistemin tedariki hususu son olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile İtalya Başbakanı Giorgia Meloni arasındaki görüşmede konuşulmuştur.

Türkiye, savunma sanayii ve askeri iş birliği anlaşmalarını, dış politikasının bir parçası olarak görmeyi sürdürmüştür. Yıl boyunca Türkiye; Avrupa, Afrika, Asya, Ortadoğu ve Latin Amerika bölgelerinden birçok ülkeyle savunma sanayii ve askeri iş birliği anlaşmaları imzalamıştır.

TEMEL DİNAMİKLER

Diplomatik Normalleşmede Savunma Sanayiinin Rolü

Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle başlattığı diplomatik normalleşme sürecinde savunma sanayiinin ve özellikle İHA diplomasisinin önemli bir yer oynadığı anlaşılmaktadır.¹ Bu anlamda Türkiye'nin 20 adet Bayraktar TB2 platformunu Eylül'de BAE'ye teslim ettiği ve iki ülkenin ayrıca daha fazla sistemin satışı için anlaştığı iddia edildi. Bu kapsamda iki ülkenin İHA satışı

Türkiye ve BAE'nin İHA satışı konusunda Mart'tan beri görüştüğü, 2 milyar dolar değerinde 120 adet Bayraktar TB2 ve alakalı ürün ve sistemlerin satışı üzerinde anlaşma sağladığı iddia edilmektedir.

konusunda Mart'tan beri görüştüğü, 2 milyar dolar değerinde 120 adet Bayraktar TB2 ve alakalı ürün ve sistemlerin satışı üzerinde anlaşma sağladığı iddia edildi.² Benzer şekilde Suudi Arabistan'ın da Türkiye'den İHA satın almak istediği hatta Ukrayna örneğinde olduğu gibi kendi topraklarında bir İHA üretim fabrikası kurmak istediği belirtildi.³

Savunma ve Askeri İş Birliği, Savunma ve Havacılık İhracatı

Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı Türkiye ile Doğu Avrupa ve Baltık ülkeleri arasındaki ilişkileri özellikle savunma ve askeri anlamda daha üst bir noktaya taşıdı. Türkiye 1 Haziran'da

Litvanya ile savunma sanayii iş birliği kapsamında bir niyet mektubu imzaladı. Diğer taraftan Litvanya'da Ukrayna Silahlı Kuvvetlerine teslim edilmek üzere Türkiye'den Bayraktar TB2 İHA satın alınması için bir bağış kampanyası başlatıldı. Kampanyanın başlatılmasında TB2'nin özellikle savaşın ilk zamanlarında gerek ilerleyen Rus kuvvetlerine gerekse sabit hedeflere karşı gösterdiği etkin performansın etkili olduğu görülmektedir. Üretici firma Baykar bağış ile toplanan parayı kabul etmeyerek Ukrayna halkına verilmesini istedi ve TB2 İHA'yı hediye etti.

Türkiye yıl içerisinde savunma ve askeri iş birliği anlaşmaları da imzaladı. Anlaşma imzalanan ülkeler arasında BAE, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Brezilya, Endonezya, Kosova ve Bangladeş gibi farklı coğrafyalardan ülkeler

1 Orhan Coşkun, "Exclusive: Turkey Sells Battle-Tested Drones to UAE as Regional Rivals Mend Ties", Reuters, 21 Eylül 2022.

2 Ragıp Soylu, "Bayraktar TB2: UAE in Talks to Buy Large Number of Armed Drones from Turkey", Middle East Eye, 8 Eylül 2022.

3 Coşkun, "Exclusive: Turkey Sells Battle-Tested Drones to UAE as Regional Rivals Mend Ties".

yer aldı. Yıl içinde özellikle Türkiye ile Endonezya arasındaki savunma iş birliğinin çeşitli anlaşmalarla arttığı görülmektedir. Örneğin BORA balistik füzesinin ihraç versiyonu olan KHAN füzesinin ilk müşterisi Endonezya olmuştur. Dolayısıyla son yıllarda hızlanan savunma sanayiinin Türk dış politikasına eklenme süreci artarak devam etmiş ve özellikle Ukrayna'daki savaşın yanı sıra Türkiye'nin Ortadoğu'da diplomatik uzlaşma çabalarıyla daha da hız kazanmıştır. Bu anlamda savunma sanayii dış politika alanında belirlenen hedeflere ulaşılmasında olumlu bir faktör olarak etkisini artırmıştır.

Türkiye'nin savunma sanayii ihracatının yukarı yönlü seyrinin devam ettiği görülmektedir. Koronavirüs (Covid-19) salgını sonrasındaki toparlanma süreci tamamlanırken ihracat rakamlarında önceki yılların üzerine çıktığı kaydedilmiştir. Bu anlamda yıl içerisinde ihraç edilen Türk savunma sanayii ürünlerinin sayısının 230'u geçtiği, ihraç gerçekleştirilen ülke sayısının da 170'in üzerine çıktığı belirtilmiştir.⁴ Türkiye'nin savunma ve havacılık ihracatında T-129 ATAK helikopterlerinin ihracatı önceki yıllarda önemli bir sorunlu gündem maddesi olmuştur. ABD'nin ihracat izni vermemesi nedeniyle Pakistan'a satış gerçekleştirilemezken Filipinler'e ise teslimatlar başlayabilmiştir. Nisan'da Türkiye 2 adet T-129 ATAK helikopterini Filipinler'e teslim etmiş ve böylece platformun ilk ihracatı gerçekleştirilmiştir. İmzalanan sözleşme kapsamında Filipinler'e 4 adet helikopter daha teslim edilecektir. Üretici firma TUSAŞ Genel Müdürü Temel Kotil Filipinler'in yeni siparişler verdiğini kaydetmiştir.⁵ Diğer taraftan Baykar Genel Müdürü Haluk Bayraktar firmanın 400 adetten fazla TB2 İHA ve 20 adet AKINCI ürettiğini, TB2'nin 24 ülkeye ihraç edilerek dünyada en fazla ihraç edilen İHA/SİHA platformu olduğunu belirtmiştir.⁶

2023'TEN BEKLENTİLER

Türkiye'nin gelecek dönemde savunma ve havacılık alanında önünde duran en önemli meselelerden biri ABD'den yeni F-16 uçakları ve modernizasyon kitlerinin tedariki olmayı sürdürecektir. Şu ana kadar söz konusu tedarik sürecinin oldukça yavaş ilerlediği görülmektedir. Özellikle Rusya'nın Ukrayna'ya

⁴ "Başkan Demir: Savunma Sanayisi Ürünleri İhraç Ettiğimiz Ülke Sayısı 170'i Geçti", SSB, 9 Ağustos 2022, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentList.aspx?PageID=4318&LangID=1>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

⁵ "ATAK Helikopteri Filipinler Ordusuna Güç Verecek", SSB, 6 Nisan 2022, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentList.aspx?PageID=4198&LangID=1>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2022); "Türk Savunma Sanayiinde İhracatta 'ATAK' Zamanı", SSB, 6 Nisan 2022, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentList.aspx?PageID=4197&LangID=1>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2022).

⁶ Goksel Yildirim, "Turkish Bayraktar TB2 Drone Being Exported to 24 Countries", Anadolu Ajansı, 1 Eylül 2022.

“

Hedefimiz İDA'larda [insansız deniz aracı] da İHA'lardaki [insansız hava aracı] gibi öncü olmak.

İsmail Demir

Savunma Sanayii Başkanı

”

saldırısı sonrasında ABD Başkanı Joe Biden'ın söz konusu süreci desteklediğine dair olumlu açıklamalarına rağmen somut bir mesafenin kaydedildiğini söylemek zordur. Bu anlamda iki ülke arasında meseleye dair teknik düzeyde görüşmeler devam etmekle birlikte ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından Amerikan Kongresine satışa dair bir bildirim yapılmamıştır.

Türkiye'nin F-16 modernizasyon planlaması, Yunanistan'ın savunma planlaması ve dış politikasında önemli bir yer edinmiştir. Bu anlamda Yunanistan Türkiye'nin F-16 modernizasyonunu engellemek adına güçlü bir efor sarf etmektedir. Yunanistan Başbakanı Miçotakis Mayıs'ta ABD Kongresindeki konuşmasında Türkiye'ye silah satılmamasını telkin etmiştir. Diğer taraftan Yunan lobisi ve destekçisi lobiler de F-16 satışının engellenmesi adına çeşitli kampanyalar düzenlemiş ve satışı şartlara bağlayan yasa tasarıları uygulamaya geçirmiştir. Bu yasa tasarıları savunma bütçesinden çıkarılsa da ABD Kongresinde önemli konumda bulunan Yunan lobisine yakın aktörlerin satışı veto edecekleri yönündeki tehditleri sürmektedir. Dolayısıyla satışın yapılabilmesi için Biden yönetiminin daha fazla inisiyatif ortaya koyması gerekmektedir.

Önümüzdeki dönemde Türk dış politikasında savunma sanayiinin artan etkisinin sürmesi beklenecektir. Zira gerçekleştirilen savunma ve askeri anlaşmaların sayısı artarken Ukrayna'daki savaşın meydana getirdiği küresel güvensizlik de dünya genelinde askeri harcamaları artırmıştır. Halihazırda birçok ülkenin Türk savunma sanayii ürünlerine ilgi gösterdiği ve görüşmeler gerçekleştirildiği belirtilmektedir. İHA sistemleri alanında AKINCI ve AKSUNGUR'un ortaya konulmasının yanı sıra insansız deniz sistemlerinde kaydedilen gelişmelerin de Türk ürünlerine ilgiyi artıracacağı belirtilebilir.

TÜRKİYE'NİN TERÖRLE MÜCADELE STRATEJİSİ

Sibel Düz

10

2022'NİN ÖZETİ

- 1 18 Nisan 2022'de Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Irak'ın kuzeyinde Pençe-Kilit Hava Harekatı isimli bir askeri operasyon başlattı.
- 2 Mayıs'ta Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde yeni bir askeri operasyon başlatmaya hazırlandığı açıklandı.
- 3 20 Kasım 2022'de Türk Hava Kuvvetleri Pençe-Kılıç Hava Harekatı ile Irak'ın kuzeyindeki Kandil, Asos ve Hakurk bölgeleri ile Suriye'nin kuzeyindeki Ayn el-Arap, Tel Rifat, Cezire ve Malikiye bölgelerini hedef aldı. Ayn el-Arap'taki PKK hedefleri ilk kez kapsamlı bir hava harekatıyla hedef alındı.

Türkiye 2019'dan bu yana PKK'yı hedef alan askeri operasyonlarının kapsamını genişletmiştir. 2022'de Türkiye sınır ötesi operasyonlarını ve terörlü mücadele operasyonlarını hareket alanı ve yoğunluğu açısından çoğaltmıştır. 2 Şubat'ta gerçekleştirilen –altı farklı üstün kalkan muharebe ve tanker uçakları, havadan erken ihbar ve kontrol uçakları ve İHA/SİHA'ların konuşlandırıldığı– Kış Kartalı Hava Harekatı ile Malikiye, Sincar ve Karacak bölgelerindeki sığınaklar, mağaralar, tüneller, mühimmat depoları, sözde karargah ve eğitim kampları imha edilmiştir.¹

18 Nisan'da TSK'nın Irak'ın kuzeyindeki Metina, Zap ve Avaşin-Basyan bölgelerindeki terör hedeflerine yönelik kara ve havadan Pençe-Kilit Harekatı başlattığı açıklandı.² 13 Kasım'da İstanbul'da PKK'nın düzenlediği bombalı saldırının ardından Irak'ın kuzeyinde Kandil, Asos ve Hakurk, Suriye'nin kuzeyinde de Ayn el-Arap, Tel Rıfat, Cezire ve Malikiye'yi hedef alan Pençe-Kılıç Harekatı'nda muharebe uçaklarının yanı sıra İHA/SİHA'lar ve 70'e yakın uçak konuşlandırıldı. Operasyonda 326 teröristin etkisiz hale getirildiği açıklandı.³

Pençe Harekatı serisi ile Hakurk, Sinat-Haftanın, Sincar, Karacak, Kandil, Zap, Avaşin-Basyan, Gara ve Metina'yı kapsayan bir bölge üzerinden Irak'ın kuzeyindeki terör sığınakları hedef alınmıştır. Pençe Harekatı serisinin sonuncusu olan Pençe-Kılıç Harekatı, Türkiye'nin ileri askeri varlığını genişletmeyi ve kademeli olarak Suriye'de yeni bir kara hareketına imkan sağlamayı hedeflemektedir.

TEMEL DİNAMİKLER

Sert güç ve savunma sanayii ile güçlendirilmiş Türkiye sentezi, ülkenin terörlü mücadele politikasına ilişkin çıkarlarını yeniden savunmasına yardımcı

1 “Terör Yuvalarının Vurulduğu ‘Kış Kartalı Harekatı’nın Detayları Ortaya Çıktı”, Anadolu Ajansı, 2 Şubat 2022.

2 “Kuzey Irak'ta ‘Pençe-Kilit’ Harekatı”, NTV, 18 Nisan 2022.

3 “Milli Savunma Bakanı Akar: Pençe-Kılıç Harekatı'nda 326 Terörist Etkisiz Hale Getirildi”, Anadolu Ajansı, 25 Kasım 2022.

olmuştur. Söz konusu askeri nüfuz, etkinlik ve mukavemet kırma ile netice-lenen sınır ötesi operasyonlar; PKK'nın kontrol ve etki alanının topraksızlaştırılmasına, terör örgütünün ekonomik sürdürülebilirliğinin ortadan kaldırılmasına, komuta ve kontrol zincirinin yok edilmesine öncelik verilmesi çabalarının doruk noktasıdır.

Türkiye, PKK'nın kontrol ve nüfuz alanının topraksızlaştırılmasına ilişkin olarak son dönemde terör örgütünün kontrolündeki son direniş noktalarından biri olan Irak'ın Zap bölgesine; Dereluk-Şeladize hattını kontrol altına almak ve Gara'nın Zap bölgesi ile bağlantısını kesmek amacıyla bir

Türkiye'nin İsveç'in ve Finlandiya'nın NATO üyeliği üzerindeki ağırlığı ve Suriye'nin kuzeyinde yeni bir askeri hareket beklentisi, ABD'nin PKK/YPG'ye olan bağlılığını zorlayacaktır.

operasyon düzenlemiştir.⁴ Terör örgütünün ekonomik sürdürülebilirliğini ortadan kaldırma çabalarına ilişkin olarak Pençe-Kılıç Harekatı'nda Suriye'nin kuzeydoğusundaki Saida, Ouda, Bahra, Khatunyah, Ali Ağa, Suwaydiyah ve Molla Abbas petrol ve gaz tesislerini hedef almasıyla TSK; PKK/YPG'nin Suriye'deki terörü finanse etmek için kullandığı enerji kaynaklarının hedef statüsünü yüksek öncelikli hedeflere yükseltmiştir.⁵ Son olarak Türk güvenlik güçleri terör örgütünün emir komuta ve kontrol zincirini yok ederek örgütsel çöküşü hedeflemektedir. Çünkü bir liderin örgütsel

planlama, gündem ve retorik belirleme, taktik ve eleman temini için kritik olduğuna inanılmaktadır.

Türkiye'nin terörle mücadele stratejisine bakıldığında Irak'ta alınan etkili sonuçların ardından Pençe Harekatı serisinin etkisini Suriye'ye taşıma çabaları ve gelişen teknolojilerin terörle mücadele stratejisine entegre edilmesi gibi iki dinamiği birleşimi 2022'de en fazla öne çıkan konulardır.

Pençe Harekatı Serisinin Suriye'ye Yayılması

Türkiye'nin yeni askeri stratejisi, Pençe Harekatı serisindeki yaklaşımı farklı bir davranış biçimiyle (derinlikli hassas operasyonlar icra edilmesi suretiyle) Suriye'ye yaymayı hedeflemektedir. Türkiye, İHA destekli sert gücü sayesinde sınırına 70 kilometre uzaklıktaki Deyrizor bölgesinde bir terör varlığını hedef alabilir hale gelmiştir.⁶ Irak'ın kuzeyindeki gibi ardıl kara operasyonla-

4 Sibel Düz, "Pençe Kilit Harekatı ve PKK'nın Direnç Cepleri", *Kriter*, Cilt: 7, Sayı: 68, (Mayıs 2022).

5 "Turkish Strikes Hit Oil Installations in Northern Syria, Sources Say", Reuters, 24 Kasım 2022.

6 North Press Agency, Twitter, 22 Kasım 2022, https://twitter.com/NPA_English/status/1595044045956554754?s=20&t=KvTB_QJxv_eNGhcQCDi5uQ, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2022).

rı, karmaşık siyasi ortam nedeniyle Suriye'de uygulanamayabilir. Bu nedenle Türkiye, görmeyerek atış veya noktasal hedefleme yetenekleriyle hassas operasyonlar yürütmektedir.

Pençe-Kılıç Harekatı, Türkiye'nin farklı cephelerde eş zamanlı angajman yaklaşımını sürdürmeyi amaçladığının da kanıtıdır. Türkiye, Irak'ın kuzeyindeki ve Suriye'deki hedefleri vurduğu bir dizi hava saldırısıyla, Irak'taki terörle mücadele çabalarının Suriye'deki çabalarından ayrı tutulamayacağını göstermektedir.

Gelişen Teknolojilerin Terörle Mücadele Stratejisine Entegrasyonu

İHA'lar ve akıllı mühimmat gibi gelişen teknolojilerin terörle mücadele operasyonlarına entegrasyonu yeni bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Gezici mühimmatlar, kamikaze *dronelar* ve akıllı mühimmatlar artık terörle mücadele stratejisine entegre edilmiştir. Örneğin Türkiye'nin Baykar Akıncı TİHA'yı ilk kez Pençe-Kilit Harekatı'nda kullandığı bildirilmiştir.⁷ Ayrıca Pençe-Kılıç Harekatı'nda TUSAŞ Aksungur İHA gökyüzünde görüntülenmiştir.⁸ STM üretimi KARGU döner kanatlı vurucu İHA da kullanılmıştır.⁹ Pençe-Kılıç Harekatı Türkiye'nin güdümlü kit kabiliyetini göstermesi açısından da önemli bir kilometre taşıdır.¹⁰ Harekatta MK-81 ve MK-82 genel maksat bombalarının isabet kabiliyetini artıran TEBER güdüm kiti kullanılmıştır. Nitekim TEBER güdüm kiti, ataletsel seyrüsefer sistemi (INS), küresel konumlama sistemi (GPS) ve yarı aktif lazer (SAL) arayıcı ile bombayı akıllı bir silah sistemine dönüştürerek yüksek hassasiyetli vuruş yapma kabiliyetini artırmaktadır.¹¹

LENTATEK'in KARGI anti-radyasyon İHA'sı, TRANSVARO'nun FEDAI mobil havada imha platformu, TİTRA'nın DELİ kamikaze İHA'sı ve TUSAŞ'ın ŞİMŞEK hedef uçak sistemi gibi orta ve uzun menzilli kamikaze *droneların* ge-

Sert güç ve savunma sanayii ile güçlendirilmiş Türkiye sentezi, ülkenin terörle mücadele politikasına ilişkin çıkarlarını yeniden savunmasına yardımcı olmuştur.

7 Clash Report, Twitter, 28 Nisan 2022, <https://twitter.com/clashreport/status/15196349677178916192?s=20&t=ekDjOnqyIaKAWJwW3Rc22Q>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2022).

8 Özel Harekat TV, "Turkish Aksungur UAV in Syria Operation", YouTube, 23 Kasım 2022, https://www.youtube.com/watch?v=6pGxBxOBoDh4&ab_channel=%C3%96zelHarekatTv, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2022).

9 Sibel Düz, Twitter, 30 Kasım 2022, <https://twitter.com/BelleDuez/status/1597904912394121216?s=20&t=nVksX-XnMqoJdJKNgayl2A>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2022).

10 "Pençe-Kılıç Harekatı: Mühimmatlar Nasıl 'Akıllandırılıyor'", TRT Haber, 20 Kasım 2022.

11 "TEBER Güdüm Kiti", ROKETSAN, <https://www.roketsan.com.tr/tr/urunler/teber-gudum-kiti>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2022).

“

Ülkemizin ve milletimizin, 85 milyon vatandaşımızın ve sınırlarımızın güvenliği için çalışıyoruz. Bu anlamda terörle mücadele devam ediyor ve mücadelemizi son terörist de yok edilene kadar sürdüreceğimizi belirtiyoruz.

Hulusi Akar
Milli Savunma Bakanı

”

liştirilmesinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.¹² Gelecekteki terörle mücadele operasyonlarında, bu platform ve sistemlerin Türk güvenlik güçlerine yüksek hedef gözeterek saldırı yeteneği sağlaması beklenmektedir.

TÜRKİYE’NİN 2023 TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKASI

Geleneksel görüş, kilit örgüt liderlerinin tasfiyesinin komuta ve kontrolü yok ederek bir terör örgütünü ve operasyon kapasitesini önemli ölçüde zayıflatabileceğini öne sürmektedir. Bu nedenle lojistik destek hatları kesintiye uğratarak PKK’nın sözde lider kadrolarının hedef alınmasına öncelik verilmesi ve manevra kabiliyetinin en aza indirilmesi etkin bir strateji olarak algılanmaya devam edecektir.¹³

26 Eylül’de Mersin’de Tece Mahallesi’ndeki polisevine düzenlenen intihar saldırısı ve 13 Kasım’da İstanbul İstiklal Caddesi’nde düzenlenen bombalı saldırı, PKK’nın şiddet olaylarını yeniden canlandırarak ve şiddetin yönünü Türkiye’ye yeniden yönlendirerek ülkedeki mevcut güvenlik ortamını istikrarsızlaştırma girişimlerinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Mersin saldırısının iki kadın failinin paramotorla Menbiç’ten Tarsus’a geldikleri anlaşılmıştır.¹⁴ Aynı şekilde İstiklal Caddesi’ndeki saldırıda patlayıcı yüklü paketi bıraktığı belirlenen Suriye uyruklu Ahlam Albashir de saldırı emrini Ayn

12 Ömer Çay, Twitter, 8 Eylül 2022, <https://twitter.com/Dromercay/status/1567971504729763840>, (Erişim tarihi: 12 Aralık 2022).

13 Sibel Düz, “Terörle Mücadelede PKK’lı Yönetici Kadronun Tasfiyesi”, *Kriter*, Cilt: 7, Sayı: 75, (Ocak 2023).

14 “İçişleri Bakanı Soylu: Mersin’deki Eylemi Gerçekleştirenler Motorlu Paraşütle Menbiç’ten Tarsus’a Geldi”, Anadolu Ajansı, 1 Ekim 2022.

el-Arap'taki terör örgütü açısından almıştır.¹⁵ Bunlar PKK/YPG'nin Suriye'deki mevcut varlığının giderek artan bir güvenlik tehdidi haline geldiğinin kanıtıdır. PKK'nın eleman devşirme taktiği –çoğunlukla Suriye uyruklu kadınları ve yeni katılan örgüt üyelerini seçmek– de yeni bir fenomen olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin güvenlik ortamında bir zafiyet oluşturması beklentisiyle PKK 2023'te öngörülemezlik avantajı elde etmek için bu eleman devşirme taktiğini araçsallaştırabilir.

Son olarak Suriye'deki PKK/YPG varlığı çözümsüz kalmaktadır. Türkiye'nin İsveç'in ve Finlandiya'nın NATO üyeliği üzerindeki ağırlığı ve Suriye'nin kuzeyinde yeni bir askeri hareket beklentisi, ABD'nin PKK/YPG'ye olan bağlılığını zorlayacaktır. Ancak Ankara-Şam arasındaki sınırlı temasın sahadaki dengeleri değiştirebileceği düşünüldüğünde, kara hareketinin yapılıp yapılmayacağını tahmin etmek oldukça zor görünmektedir.

15 "Bir Bakışta: Beyoğlu'ndaki Terör Saldırısı", Anadolu Ajansı, 18 Kasım 2022.

MURAT YEŞİLTAŞ

Lisans ve yüksek lisans eğitimini sırasıyla 2003'te ve 2009'da Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. 2012'de "Türkiye'yi Konumlandırmak: Jeopolitik Zihniyet ve Türkiye'de Ordu" adlı doktora teziyle Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden doktora derecesini almıştır. Yeşiltaş 2008-2009 arasında Lancaster Üniversitesi Avrupa Çalışmaları ve Uluslararası Politika bölümlerinde misafir araştırmacı, 2010-2011 arasında da Virginia Teknik Eyalet Üniversitesi Hükümet ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde misafir öğretim üyesi olarak görev almıştır. Halen Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde profesör olarak çalışmaktadır.

BİLGEHAN ÖZTÜRK

SETA Dış Politika Araştırmaları'nda araştırmacı olarak çalışmaktadır. Ana araştırma alanı Suriye ve Libya başta olmak üzere Türkiye'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yönelik dış ve güvenlik politikası, Türkiye-Rusya ilişkileri ve devlet dışı silahlı aktörlerdir.

HACI MEHMET BOYRAZ

SETA'da araştırmacı olarak çalışmaktadır. Avrupa ülkelerinde göçün güvenikleştirilmesi ve aşırı sağ partilerin rolü üzerine hazırladığı doktorasını tamamlamıştır. Araştırma konuları arasında AB, Avrupa'da aşırı sağ oluşumlar, düzensiz göç ve göçmenler, İngiltere'nin güncel iç ve dış politikası, Kıbrıs meselesi ve Türkiye-AB ilişkileri yer almaktadır.

MUHAMMET KOÇAK

Doktorasını 2021'de Florida International University'den almıştır. Rusya ve Türkiye'ye odaklanarak bölgesel ve küresel uluslararası güvenlik meseleleri ile ilgilenen Koçak'ın son kitabı *Turkey-Russia Relations in 21st Century: Deepening Partnership and Heightening Competition* 2022'de yayımlanmıştır.

İSMET HORASANLI

Lisans derecesini Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden alan İsmet Horasanlı aynı bölümde yüksek lisansını "Devrim Sonrası İran'ın Körfez Bölgesine Yönelik Dış Politikası" teziyle tamamlamıştır. Horasanlı 2014'te ABD'de bulunduğu dönemde CIEE'nin düzenlediği "CIEE Civic Leadership Summit" programına katılma hakkı kazanıp başarıyla tamamlamıştır. Horasanlı 2017-2021 arasında İran Araştırmaları Merkezi'nde (IRAM) araştırma asistanı olarak çalışmıştır. Bir dönem SETA Berlin'de staj yapan Horasanlı halihazırda AYBU/ULİSA'da güvenlik çalışmaları alanında ikinci yüksek lisans eğitimi devam etmekte ve SETA Ankara'da çalışmaktadır. Horasanlı çalışmalarında Afganistan, İran dış politikası ve Körfez bölgesine ağırlık vermektedir. İleri düzeyde İngilizce ve Farsça, orta düzeyde de Peştuca ve Arapça bilmektedir.

KUTLUHAN GÖRÜCÜ

Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezundur. Yüksek lisans eğitimine Kocaeli Üniversitesi Siyasi Tarih Bölümü'nde devam etmektedir. SETA Dış Politika Araştırmaları'nda çalışmaktadır. Ayrıca Suriye Gündemi isimli internet sitesinde editörlük yapmaktadır. Çalışma alanları Suriye iç savaşı, devlet dışı silahlı aktörler, Türkmenler ve DEAŞ'tır.

MURAT ASLAN

1991'de Kara Harp Okulu Yönetim Bölümü'nden mezun olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) bünyesinde muhtelif görevler almıştır. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yüksek lisans (2006-2010) ve doktora (2011-2017) eğitimlerini tamamlamıştır. Akademik çalışmalar yapmak üzere TSK'dan kendi isteğiyle Şubat 2017'de emekli olmuştur. Başkent ve Hasan Kalyoncu üniversitelerinde siyaset ve uluslararası ilişkiler alanlarında dersler vermeyi müteakip Hasan Kalyoncu Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev almıştır. Savunma ve güvenlik çalışmaları kapsamında güç kavramı, istihbarat ve propaganda kavram ve uygulamaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Halen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nin öğretim üyesi olan Aslan SETA'da araştırmacı olarak çalışmaktadır.

TUNÇ DEMİRTAŞ

Mersin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi ve SETA'da araştırmacı olarak görev yapmaktadır. 2015'te kaleme aldığı "Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurlarının Rolü" başlıklı teziyle Türkiye'de sosyal bilimler alanında en iyi üçüncü tez ödülünü almış ve aynı yıl doktorasına başlamıştır. 2022'de Bursa Uludağ Üniversitesi'nde "Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Riskler ve Fırsatlar: Afrika Boynuzu Örneği" başlıklı doktora tezini savunmasının ardından aynı yıl içinde doktor öğretim üyesi olarak göreve başlamıştır. Çalışma ve ilgi alanları arasında Türkiye-Afrika ilişkileri, Afrika Boynuzu siyaseti, Afrika'da küresel ve bölgesel güç rekabeti yer almaktadır.

RIFAT ÖNCEL

Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olan Öncel, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora adaydır. Çalışma alanları arasında nükleer strateji, silahlanma ve savunma politikaları bulunmaktadır.

SİBEL DÜZ

Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olan Düz, 2014'te SETA Güvenlik Araştırmaları'nda araştırma asistanı olarak çalışmaya başlamıştır. 2019'da başlatılan ve halen faaliyetlerini sürdüren Terörizm Analiz Platformu adlı veri tabanı ve web sitesinin proje koordinatörlüğünü yürütmektedir. 2021'den itibaren Dış Politika Araştırmaları'nda araştırmacı olarak çalışmaktadır. SETA'nın yayımladığı *The Ascension of Turkey as a Drone Power: History, Strategy, and Geopolitical Implications* ve *Unpacking the Debate on Turkish Drones* adlı yayınları kaleme almıştır. Askeri teknoloji ve strateji, insansız sistemler, terörizm ve ayaklanmayla mücadele alanlarında araştırmalarını sürdürmektedir.

SETA GÜVENLİK RADARI

2023'TE TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK ORTAMI

Editörler: Murat Yeşiltaş, Bilgehan Öztürk

Türkiye, Rusya-Ukrayna savaşından Güney Kafkasya'daki kırılgan barışa, İran'daki yaygın kitlesel protestolardan Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyinden gelen terör tehditlerine ve Türk-Yunan gerilimine kadar uzanan bir dizi jeopolitik, güvenlik ve istikrarsızlaştırıcı zorluğun merkezinde yer alıyor. Ege ve Doğu Akdeniz üzerinden büyük güç politikaları, küresel salgının ekonomik etkileri ve mevcut zorlukları şiddetlendiren kitlesel düzensiz göç gibi daha küresel ve ulus ötesi sorunların olumsuz etkileri Türkiye'nin jeopolitik ve güvenlik ortamını doğrudan veya dolaylı olarak etkiliyor. Türkiye böylesine zorlu bir ortama paralel olarak söz konusu risk ve zorlukların yıkıcı etkilerini azaltmak için belirli başa çıkma mekanizmaları ve politikaları ortaya koymakta ve krizlerden doğabilecek fırsatları mümkün olduğunca değerlendirmeye çalışmaktadır.

SETA Güvenlik Radarı 2023'te 2022 boyunca en önemli dış politika ve güvenlik konularına atıfla Türkiye'nin güvenlik ve jeopolitik görünümünü şekillendiren temel dinamikleri analiz ediyoruz. Kendisini kuşatan jeopolitik çevre ve makro süreçlerden bağımsız olmadığından hareketle Türkiye için ana ilgi ve meşguliyet alanlarının bölgesel ve küresel boyutlarını da değerlendiriyoruz. Türkiye'nin güvenlik ve jeopolitik görünümünü belirleyen dinamik ve gelişmelere dair değerlendirmelerimize dayanarak bu dinamiklerin 2023'te nereye evrileceğine dair öngörülerde bulunuyoruz.

